

6. SOSYAL ÇEVRE

Eylül romanında sosyal çevre geniş açılı bir şekilde karşımıza çıkmamaktadır. Eser psikolojik bir roman olduğu için, daha çok şahısların iç dünyaları ön plana çıkmıştır.

Eserde her ne kadar da kişilerin psikolojik tahlillerine geniş çaplı bir şekilde yer verilmişse de kişilerin sosyal statüleri ve yaşamları konusunda da bilgi sahibi olmaktayız.

Eserde çok dar tutulan şahıs kadrosunun yaşam tarzlarından yola çıkarak, toplumdaki belli sınıflı sosyal katmanlardan kişilerin bulunduğunu söyleyebiliriz.

Süreyya, Suad ve Necib'in iyi bir eğitim görmüş olduklarını, zevk ve yaşam biçimlerinin vasatın üzerinde olmasından yola çıkarak çok fazla maddi kaygı tasimadıklarını söyleyebiliriz. Hatta daha da ileriye götürecek olursak gerek Necib, bekar bir kişi olarak hayatını hiç çalışmadığı halde genellikle beyoğlu alemlerinde geçirmekte ve otellerde kalmaktadır. Gerekse Süreyya parasızlıktan şikayet etmesine rağmen hem Bogaziçi'nde bir yalıda oturmakta, evin içini zevkine göre dayayıp dösemekte, hizmetçi tutabilmekte, kotra kiralayabilmekte, üstüne üstlük hiç çalışmadan tüm bu zevk ü sefayı sürebilmektedir.

Süreyya'nın ailesinde sosyal bakımdan toplumda belli bir düzeyin üzerinde olduklarını söyleyebiliriz. Beyefendi'nin hem yazları şehrin gürültüsünden, sıcakından uzaklaşıp farklı bir ortamda yaşayabilecekleri bir bahçe evi, hem de kışları şehre inecekleri Bakırköy'de bir konaga sahiptirler. Beyefendi ve hanımefendi varlıklı ve kültürlü bir aileden gelmiş olmaları ki konakta canları sıkıldığı zaman Suad'ın piyano çaldığını ve onların da dinlediklerini görmekteyiz.

Ayrıca Beyefendi'nin o dönemin sosyal yapısına uygun olarak hem bahçe evinde, hem konakta hizmetçi kullandığını da görmekteyiz.

Beyefendi, o dönemin sert ve hükümlü baba rolünü sergilemekte, kendisinden, en yakını olan hayat arkadaşı hanımefendi bile korkmakta, karşısında hala ezilmektedir. Damadı Fatin bey, kaç yıllık damat olmasına rağmen hala yapay bir nezaketle kendisini, Beyefendi'ye sirin göstermeye çalışmakta ve kişiliğini gizlemektedir. Tam olarak belirtilmemekte birlikte Fatin'in daha düşük bir sosyal çevreden bu aileye katıldığını hareketlerinden çıkartmaktayız. Hacer'in evin tek kızı ve küçük çocuğu olması biraz fazla simartıldığının hatta yaptığı gayri ahlaki davranışların bile simarıklik adı altında değerlendirildiğini görmekteyiz. (Necib'e asılması, yoldan gelip geçen tüm erkeklerle farklı bir gözle bakması gibi)

Suad ve Necib'in Avrupalı tarzda bir eğitim aldıklarını çaldıkları klasik müzik parçalarından anlamaktayız. Ayrıca Suad'ın ailesinin de varlıklı olduklarını babasının, kızının bir mektubu üzerine Bogaziçi'nde bir yalı kiralayacak kadar parayı nakit olarak göndermesi ve Suad'ın dadıyla büyümesi ve hala dadısının yanında olması gibi ayrıntılar bize göstermektedir. Eserde dikkat çekici bir özellik de Süreyya ve Suad'ın geçim kaynaklarının Süreyya'nın memuriyet geliri olması, anne ve babasının eline bakması gibi özelliklerin verilmesinin yanı sıra Suad'ın babasından aldığı parayla yalığı kiraladıktan sonra sonraki gelişen yaşam biçimleri-evlerinde istedikleri her türlü yeniliği yapmaları-

perdeleri degistirmeleri, kotra kiralamalari, sandalci kiralamalari, sürekli en güzel seyleri yiyip, en güzel yerleri gezmeleri, hiçise gitmemeleri biraz çeliskili gibi olsada Süreyya'nin bizim anladigim anlamda baba eline bakmadigini ve bir devlet memuru maasiyla geçinmedigini anliyoruz. Çünkü bir devlet memuru istedigı zaman işe gidip istemedigi zaman gitmeme gibi bir lükse sahip degildir. Sonuç olarak diyebiliriz ki Eylül'deki sosyal çevre Servet-i Fünun Edebiyatı sanatçılarının genel anlayışına uyum olarak hep varlıklı ailelerden oluşmaktadır. Bu ailelerin bireyleri (Süad'in ailesi, Süreyya'nın ailesi, Necib'in ailesi) müebbiye gelirle yetisen, iyi öğrenim gören, yabancı dil bilen, edebiyat ve musikiden anlayan; kislari İstanbul'da ki konaklarda, yazları Bogaziçi yada Adalar'daki yalı ve köşklerde oturan insanlardır. Eserde verildiği kadariyle bu insanların tek düşüncesi asktır. Askta baska düşünce ve kaygıları, ask acısından baska acıları yoktur. Eglence ve zevk ü sefayı çok sevmektedirler. Dolayısıyla psikolojik bir eser olan Eylül'de kislilerin ruh tahlilleri ön plana çıktığı için sosyal çevre, tüm boyutları ile yer almamıştır.

M. Rauf Eylül romanında sosyal çevre olarak karşımıza çekirdek aile anlayışından uzak geleneksel bir aile yapısı da çıkmaktadır. Eserde evli olmalarına rağmen çiftlerin hayatları ile ilgili son kararı anne baba onayı alınmadan veremedikleri ve baba rolünün çok baskın bir şekilde etkili olduğunu görmekteyiz.

7. FELSEFİ MESELELER

Eylül'de Mehmet Rauf, gerçek anlamda felsefi meselelere değinmemiş olmasının yanı sıra yine de eserde hiç bir felsefi mesele yoktur diyemeyiz.

Eylül'de yazar gerçek amacı felsefe yapmak olmadığı için geniş anlamda olmasada ahlak felsefesi ve sanat felsefesine baş kahramanları olan Suad ve Necib'in düşüncelerinde yer vermiştir. Şöyle ki:

Mehmet Rauf kensisi durup da aşkın veya namusun ne olduğunu veya olmadığını felsefesini yapmak yerine bunun ne olduğunu veya olmadığını kahramanlarına düşündürmüştür.

Hissiyatına esir olup giderken arada bir darbe-i ihtar oluyordu; kendi hissediyordu ki bu yapılan şey ne denirse densin, nasıl süslenirse süslensin iyi bir şey değildir, işte nefsin menetmekle bunun çirkinliğinden ruhunu kurtara-mıyordu. Süreyya'nın bu nazarları altında metanetini, ma-habbetini muhafaza edemiyor onların ne lekeli, ne mecruh olduğunu saklayamıyordu. Evet bu kadar hüsn-i niyetle, o kadar ulvi emelle beraber bu yine ara sıra iyi bir şey görü-nemiyor, kalbine bir ezginlik, bir fütur getiriyordu.

Ve bu müellim tesirle oradan çıkıp yalnız kalınca bunları daha meraretle düşünmeye teslim-i nefis ederek zulmet ve izdiham içinde hissiyatı muhekamatına karışıyor, garip ve vahşi felsefeler yaptığı oluyordu. Tabiatıta herşeyin insanları aşk ve visale sevk ve davet ettiği, meva-ninin sadece mürettep ve biesas ihtiyatlardan, hatta bi-fayda takayyütlerden ibaret olduğu fikrinde elan sabit olduğu için kendinin yine mustarip ve zebun oluşunu anlamıyor, zaaf ve meskenetine tehevür ediyordu; nefsin melhuz ve mevut bir saadet için her kayıttan azade tutmaya, aşktan başka her şeyin boş olduğuna karar verip başka hiçbir şeye ehemmiyet vermemeye azmetmiş olduğu halde menî elinden gelmeyen bazı hissiyatına tebean bu kadarını da feda ediyor, maneviyata her şeyi feda ederek kanaat ediyor ve yine bundan bile mustarip ve müteazzi oluyordu. Süreyya'nın huzurunda içinden, "Hayır bana bakma Süreyya bana böyle mahabbet ve hilm ile bakma... Ah bilsen..." demek istiyor, bhusus Suad'a böyle bütün bütün temellük ettikten sonra onun elinde ne kıymetli malını gaspettiğini görerek onun huzurundan büsbütün bizar oluyordu. Muhakeme ederek biesas bulduğu şeylere böyle bilaihtiyar ram ve münkat oldukça,¹ "Acaba muhakememde mi yanıliyorum?" dediği olurdu. Fakat hayır bu akıl ve mantığın, fen ve hikmetin son istin-tacat ve istidlalatına müpteni bir muhakeme idi. O zaman bir mana, bir sebep bulup veremeyerek bir şeyin doğru olmakla güzel ve iyi olamayacağını düşünür gibi oluyordu, his akıldan daha isabet-i tesir ve teessür gösteriyordu, akıldan ziyade hisse tabi olduğumuz için "Kuyud ve ter-tibat-ı içtimaiye" dediği şeylerin asıl sebeb-i lüzum ve vücuduna temas etmiş olduğunu anlayarak, "Evet, işte namus, namus-ı mutlak bu... Ben yalnız kelimeyi

kabul etmiyorum, fakat 'Şeyi' yapıyorum, işte mecburen yapıyorum, onun altında eziliyorum; bak bu kadar itaat ederken bile halen mustaribim; ne kadar inkar edilirse edilsin bu şeyler fena, çirkin; esasen çirkin ve ruhum, kalbim bu çirkinliğe, bu fenalığa tahammül etmiyor, demek namus bu, demek namus var..." diye boynunu büküyordu.

Birçokları esas ve elvanını bilmeden, sadece bu namus kelimesine itaatle hareket ederlerken kendisi sevk-i vukuat ile bu kelimenin delalet ettiği şeyin sebeb-i vücudunu hissedip ona esir oluyor ve bunun için onlardan daha çok zebun ve sernigûn kalıyordu.

Vakıa, bu fikirlerden sonra Suad'a mülaki olunca onun o endişnak nigâh-ı rikkat ve irtibat-ı huzurunda yalnızlığın, gecelerin kabus ve zulmetiyle her şeyi simsiyah gördüğüne güler, hakikatin bereket versin ki hayalha-nesindeki kadar acı olmadığını görüp saadetini henüz müncezip olacak kadar saf ve ulvi bulur; düşüncelerini unuttuğu olurdu. Fakat yavaş yavaş bu bir halet-i ruhiye oluyordu. Bahusus mevkilerinin gayr-i kabil-i izah ve tesmiye oluşu onu işgal ediyordu. Onu pek müphem, pek muhalesetsiz, pek yalan buluyordu. Önceleri hiç olmazsa hüsn-i niyetimiz var diye kendilerini müdafaa edebilirken bunun miskin, riyakârane olduğunu artık red ve inkar edemiyordu. Böyle kimi aldatıyorlardı? Nasıl süslenirse süslensin bu yapılan şeyin yine hainane gizlenmek istenildiğini, yine hainane titremeklere, sonra birbirinden utanıp ezilmeklere, kızarmaklara, sararmaklara, halecanlara sebep olduğunu görerek bunda cinayetten başka bir de meskenet, hem de pek lüzumsuz, pek çirkin meskenet buluyordu. Bu mudhike ile kendilerinden başka kimseyi kan-dıramıyorlardı; çünkü başkalarının evvelde de haberi olmayacaktı; halbuki kendileri birbirinin dudaklarında ölmek için can veriyorlardı; bunu o hemen yerlere düşüp serilen nazarlar bile ketm ve ihfa edemiyordu. Bir gün Suad başını kaldırıp kulağının yanına kadar bilmeyerek sokulmuş Necib'in titreyen dudaklarına, bulanık gözlerine karşı sapsarı olmuştu. O halde, hatta, "Evet, seviyoruz ve çar naçar⁶ aşkımıza esir oluyoruz" diyebilmek muhalese-tine, artık kendileri için kalan bu yegâne çare-i ilticaya sarılmak bile yoktu.

Sonra acaba Suad da mustarip oluyor mu diye merak ederek onda bir alamet görmeyince kendini mustarip etmemek için ketm-i teessür ettiğine zahip olmakla beraber, ara sıra onu ithama kadar varıyordu. Fakat bir gün bunda yanıldığını anladı. Sevk-i kelamla aşkıdan bahsederek mahzunane hasretlerini, mahrumiyetlerini anlatıyordu; bunun arasında yalnız bir Süreyya isminin geçmesi ikisini de titretti; şimdi o şiirin yerine bir nedamet istila etmişti; Suad'ın gözlerini kaldırıp bakamayarak ağır bir sükûttan sonra acı acı, "Ah biz fena yapıyoruz, fena, fena..." dediğini işitti.

Demek o da mustarip oluyordu? Demek fena yaptıklarını ikisi de anlıyorlardı? Evet, fena yapıyorlardı ve bunu ikisi anlıyorlar ve ikisi de birbirini

bir parça tahkir ediyorlardı: Oh, pek gayr-i mahsus bir surette, hatta sonra müncezibane birbirine avdet etmek üzere; fakat ikisi de gayr-i mahsusat ile yaşayan tabayi-i rakikadan oldukları için aralarında böyle dehşetli uçurumların açıldığını hissettikleri, kendilerinden ve birbirlerinden iğrenir gibi oldukları bu saniyelerde son derece mustarip oluyorlardı.

Nihayet, nihayet işte bitmişti ve sadece kendi sebeplerine bitmişti.

Necib sokakta, sendeleyerek çamurların içine daldı, yağmur altında farketmeyerek yürürken aklına başka bir yağmurlu gün geldi ve kalbi o kadar ezildi ki fedakârlığının derecesini bütün acılığıyla hissetti. Ah hayatın bu kadar fedakârlığa değecek nesi ve ne mükafatı vardı? Böyle bir aşkı feda etmek için hayat, namus bize hiçbir şey mi veriyor, miskin bir rahattan başka ne veriyordu? O hayatta, hayatın bütün itibariyat-ı müessesine müfteris bir kinle kudurmuş yürürken gözleri sulanarak görmüyor, çamurlara yatmak istiyordu.

"Beyim araba!" dediler; bir arabaya atladı. Ve eldiveni elinde hissederek onu dudaklarına götürdü; o zaman onun ellerini gözlerini tahattur ederek yaşlar bütün bütün dökülmeye başladılar. "Ah gitti... Hem kendi elimle gitti. .." diye inliyordu; başını arabanın bir kenarına dayamış uzun uzun ağlıyordu. Hayatta aşka galebe edecek hiçbir şey bulmuyordu. Hissiyat ve temayülât-ı beşeriyenin en ulvisi, en mümtazı o idi ve bütün öbürleri onun huzurunda sadece sükût ve tezellül etmek icap ederdi; dünyada büyük, mütehakkim, tabii ancak o vardı, onun yanında herşey suni, indi, itibari kalıyordu. Bunlar sadece muhal değil, vahşi, gayr-i tabii, cebr-i tabiat olarak kalıyordu; ne kadar tahammülsüz bir ateş olursa olsun ıstırapları lezzet ve saadeti o kadar tezyit ediyor, bizzat işkencesi bir saadet oluyordu; öldürerek, medhuş ederek yakan, zevki ne kadar ani olursa o kadar tahammül-i beşerin haricinde can-suz olan bir ateş, "İşte aşk!" diyordu. İnleyerek "Ah sadece aşk, sadece birbirini sevenlerin her şeyi unutup münevver, müzehhep gördükleri rüya-yı şiir ve heyecan var, sadece o, sadece o..." Hatta bütün ceza bile olsa, bütün cinayet bile olsa, onu bilmeyenler, bu saniyeyi yaşayamayanlar için, "Yaşamadık!" diye feryat etmek lazımdı. Ondan başka her şey boş, her şey hiç, her şey beyhude idi, o olmasa hiç, hiçbir şey olmazdı; ve yine ondan başka her şey yoktu, yalan olsun, sahte olsun yine daima o hükümran oluyor, her şeyde, her halde o galebe ediyordu; "Ah ne iyi olurdu yine o galebe ediyor, her yerde, daima o galebe ediyor; bütün o meskenetler daima eziliyor, istihkar olunuyor!" diye yanarak söylüyordu. (sh. 361,362)

Yaşadıkları aşkın sosyal bakımdan toplum ahlakına aykırı yasak aşk olması onları bu konu üzerinde derin düşüncelere sevk etmiştir. Aşklarına yenik düşüp de bir vuslatı gerçekleştirmeleri durumunda olabilecek olayları Türk toplumunun ahlak felsefesine göre değerlendirmiş ve bir çıkmaz ve derin bir ıstıraptan başka hiçbir şey getirmeyeceği sonucuna vardırmasına rağmen kahramanları duygularının yoğunluğu karşısında mantıklarına hep yenik düşmüşlerdir.

Halbuki kendi ağzında sadece onun ismi vardı, fakat resmi olarak "Suad Hanım" değil, "Suad", "Suad", fısıldı-yarak, ah ederek çıkan "Suad", söylerken meserretle yalvaran, şükran ve saadetle, hararet ve iştihakla yalvaran bir "Suad" ismi vardı. Ve ruhu onu bu hitaplarla deraguş etmek hararetiyle yanarken ona kemal-i sükûnetle hitap etmek bir eza oluyordu. Böylece, kendine hitap edemedikçe o ismi kendi kendine söylemeye, ona yalnızlıklarda hitap etmeye başladı; bu memnu⁴ bir şeyin gizlice yapılması sa-adetiyle onu mest ediyordu, dudakları daima titriyor, da ima o isimle titriyordu. Odasına kaçıp binlerce kere "Suad... Suad..." diye ah ettiği oldu.

Sonra birden korktu; nasıl bir giriveye¹ girdiğini, bunun bir cinayet olduğunu gördü. "Son günlerde çok meşgul oldum... onun tesiri... geçer" demekle beraber yine bunun ne kadar ehemmiyetli olduğunu inkar edemiyordu. Fakat fikrinin elinde o kadar esir, bitap idi ki bu zevkinden mahrum kalmaya tahammül edemiyordu. Bunda, onu mest edip ihtiyarını bayıltan bir cazibe, bir saadet vardı. Ve kendi eliyle saadetini reddedecek kadar faaliyeti, ruhuna o kadar tahakkümü yoktu. O, ruhuna hiçbir zaman tahakküm edememiş, her zaman onun elinde bir oyuncak olmuştu; böyle birçok mahmum iştihak zamanlarını tahattur ettiğinden,² "Bu da onlar gibi geçer" ümidindeydi. Bir de hiçbir vech ile bunun faale müncerr olmayacağını,³ sadece arzu ve hasretinden ibaret kalacağını biliyordu. Ona şiir ve sevdâ, daima, daima bir iptila lazımdı; hiçbir kadını sevmediği zaman sevmeyi sever, bunun için daima kadınlığa müptela bulunurdu. Birçok kadınlara böyle namus ve iffetin, yahut adem-i imkânın iskat ve nihayet mahvettiği temayüllerle haftalarca mahmum kalmıştı.

Kendinde asla fikr-i hıyanet, şaibe-i maddiyat bulmuyordu. Güzel bulmadığı vasıtalarla maksadına nail olmaktan nefret ederdi; halbuki bu arzusunun vücuduna mustarip olmaksızın tahammül edemezken onun en ufak bir tezahürüne hayatını feda eder de yine razı olamazdı. O sadece bir esir, ruhunun esiriydi, esir-i ihtiyacı, fikrinin esir-i incizabı idi. Bugün Süreyya'nın müdafa-i namusu için, Suad'ın ismeti için kendinde nefsinin en büyük tehlikelere ilka etmek¹ kabiliyetini görüyordu. Ve işte bunun için, yalnız ruhen müncezip olup maddiyattan külliye mütecerrit olduğu² için bu arzusunun bir hıyanet addetmiyordu. Düşündükçe Suad'ı değil, onun ruhunu, sadece ruhunu sevdiğini görüyordu. Bu, büsbütün başka bir aşk, yeni bir aşktı. Onu ele geçmeyecek, temellük edilemeyecek,³ binaenaleyh başka hiçbir kadında bulunamayacak şeyleri için, rayihası, nazarı, tebessümü için seviyordu ve bu rayiha sinisinin nefesiymiş kadar cansuz,⁴ nazarı o kadar pak, tebessümü o derece masumdu ki bu sakit ve hürmetkar perestîştən, bunlara karşı kalbinde hâsıl olan pe-restîştən men-i nefis etmek kail olunacak⁵ bir fedakârlık değildi. Onun için, bu bir nazar için hayatlar verilecek pak ve mesut bir iştihak-ı ruh oldu. Ona o kadar ceryan-ı serbest verdi.

Fakat bu incizabın da tahakkümleri, hodgâmlıkları,⁶ hevesleri hâsıl olmaya başlıyordu. Süreyya'yı Suad'ın maddiyatına malik görmekten müteallim olmak aklına gelmemişti, fakat onun maneviyatına olsun malik olmak, sadece kendi malik olmak gittikçe mukavemet edilemez bir arzu, bir ihtiras halini alıyordu; ve bu

ihitirastan kes-kinleşen dikkati ile Suad'ın ruhundan bir zerrenin bile Süreyya'ya temayülünü hissetse, taharrüşlerle mustarip oluyordu, bu bir kıskançlık mıydı? Dudakları bir takallüslü⁷ acılaşılarak, "O eksikti!" diyordu.

Aralarında Süreyya'nın iştirak etmediği yalnız bir musiki vardı. Bir gece kendilerini gaşy eden *Ruy Blas*'tan "Odolça volotta" düetτοςuyla sükûn-ı leyî² içinde nerede bulunduklarını unutacak derecede geçen dakikalardan sonra musiki bitmiş, dönmüşlerdi. Süreyya'yı koltukta uyuklar buldular, Necib taaccüp ediyordu, Suad sadece bir, "Musikiyi sevmez ki..." dedi; ve Suad'ın sesinde öyle acı bir esef hissetti ki bundan derin derin mesut oldu. Demek ikisi de, sadece bir şeyi seviyorlardı. Ve o kadar seviyorlardı ki onunla dünyayı, dünyanın her şeyini, hatta onu, Süreyya'yı unutuyorlardı. O zaman sadece ikisinin ruhu yalnız, hemaguş³ dolaşıyorlar; orada yalnız kalıyorlar, Süreyya bile oraya gelemiyordu. O zaman musiki ona başka manalar, başka vazifelerle görünmeye, ruhların müellifi,⁴ kalplerin muinimi, gibi gelmeye başladı. O bir cihan, bir cihan-ı perestîş oluyor ve orada Suad'la beraber olmak, bu fena dünyada olmamışlarsa hiç olmazsa orada birleşmiş olmak, onu mest ve bihuş ediyordu.

Fakat bir gün, "Ben ne yapıyorum?" demeye başladı; "Ah çünkü insanım, beşeriyet, uzliyet..." lakin niçin bu fikirlere düşmeli, niçin elinde olmayarak nefret ettiği hıyanet ve levs âlemine girmeliydi? İçinde bulunduğu girive-nin nasıl bir uçuruma müntehi olduğunu,⁵ bazen onların yanında, Suad'a bakarken içinin nasıl, "Seni seviyorum, seviyorum!" diye haykırmak için yandığını hissedip zebun kaldıkça inliyordu. Bunun, fikriyat bertaraf edilirse, kanun-ı beşeriyet nazarında nasıl hainane bir muamele olduğunu gördükçe ve çoğala çoğala bu ateşin nasıl iltihap kesp edeceğini düşündükçe, iki muhal arasında çırpınmaktan mütevellit bir humma içinde kalıyordu.

Onda her meleke bir kere kesb-i faaliyet edince mara-zi bir tehalükle tezayüt ederdi;¹ onbeş gün mütemadiyen bu hissine esir olduktan, sairleri hep iskat² ve imha edip yalnız onun hükümrân olmasına, her türlü vesvese ve endişenin susmasına o kadar alıştıktan sonra şimdi havf ve telaşa o kadar zebun oldu ki bu kendini kendinden nefret ve istikraha sevk ederek perişan ve tebah³ etti. Birden uçurumun zulmet ve ateşine düşmüş kalmış idi. Onun bütün levslerinde boğuluyorum zannediyordu. Nasıl muvahhiş⁴ bir çaresizlikle, nasıl avdet ihtimalinden mahrum bir yeisle düşmüş olduğunu anlıyordu. Bu sırf esiri olduğu için bir fenalık melhuz olmadığını,⁵ niyetinde fesatlık bulunmadığı için korkulmayacağını beyhude temine uğraşıyordu. Bunların itiraf edilmeyecek, keşfedilse itham oluncak şeyler olduğunu reddedemeyerek, "Ne yapmalı?" diyordu; fakat kaçmak, bu çare-yi yegâne, buradaki hayat-ı sükûn ve incizabı bırakıp yine o kabus ve izdiham içine girmek... Bu, elinde olmayan, ihtiyarıyla yapamayacağı bir fedakârlıktı... Son tehlikeye kadar oturup sonra kaçmaktan başka çare yoktu, halbuki hiçbir zaman tehlike o dereceye gelmeyecekti.(sh. 138,139,140,141,142)

Necib, gözleri önünden birer birer geçen arabaları, görmeyerek teftiş ederken, kendisi için evlenmenin nasıl bir ceriha olduğunu düşünüyordu. Onun için izdivaç... Lakin bu hıyanetsiz¹ mümkün müydü? Onun için izdivaç, Suad'ın kendini sevmesi idi, onun o kadar güzel ve ateşin olan gözlerinin itiraf-ı meyleniyle² mümkündü. Halbuki bu, işte bir ölüm kadar büyük bir şeydi.(sh. 149)

Bütün bu fikirler arasında bir rakkas⁴ gibi kalbini havf⁵ ve fütur ile ezen kendi mukayese-i hayatı daima tekerrür ediyor⁶, bazen namütenahi bir kasvet ve melal, sonra acı bir havf ve telaş, her şeyin, bütün emellerin, ümitlerin, şebap⁷ ve saadetin zalim bir taannütle⁸ mutlaka elden kaçacağını, işte elan⁹ kaçmakta olduğunu, bir şey yapmak ihtimali olmaksızın artık hayatının bitmiş olduğuna karar vermek lazım geldiğini görerek zebun kalıyordu.(sh. 152)

Adi bir hürmetin ne gibi safahatten geçip şimdi hayatında kökleşen bir aşk-ı azim ve dehşat⁶ olduğunu düşünerek kendinin bu kadar meyl-i iptila ile bu neticeyi anlaması, onun tevessüüne⁷ meydan vermemesi lazım geldiğine itiraf ediyor, "Evet kaçmahyım, kaçmahyım!" diye yumruklarını kafasına sıkıyordu. Ve şimdi yalnız ondan değil, kendinden de kaçmak lazımdı; zira ondan kaçmakla kendini ateşten kurtaramayacağını görüyordu, nereye gitse, ne yapsa bunun mümkün olmadığını, onu unutmak için birçok günler geceler böyle uykusuz, mahmurn, müzebze⁸ yaşamak mecburi olduğunu, hele bundan sonra ondan uzak, bin esef, bin azap içinde köpekler gibi sürüneceğini düşünerek, "Cezadır, ah cezadır!" demek istiyor, fakat önünde hayatı, ancak ölümle kurtulmak kabil olan bir işkence gibi görünüyor.

Bu hal içinde ara sıra boğazını yakarak gözlerini ıslatan yaşlar da vardı; kendini böyle bir giriveye girdiği için pek zavallı görmekten, bu elim çaresizlik içinde medetsiz, ümitsiz çırpınmaktan mütehasıl yaşlar ki hep, aksi olarak, onların yanında iken gözlerini yakıyordu.(sh. 162,163)

Demek ki seviyordu, demek ki bir seneden beri, belki daha evvelden beri, senelerden beri seviyor ve bunu gizliyordu... Necib'in kendine karşı bu kadar ciddi davranıp hissiyat-ı kalbiyesini hiçbir veçhile ifşa etmemesi,¹ onu umk-ı ruhunda hıfz etmesi, kalbinden istemeye istemeye hissettiği memnuniyete şimdi müteşekkiraneye bir hürmet ilave ediyordu; bu hareketi o kadar samimi, nezih, büyük görünüyor. Bir kere taayyün edince² tereddütler, korkular, şüpheler, bunlar gelip geçen, geldikleri zaman bile bu emniyeti imha edemeyen birtakım küçük bulutlar oldu; asıl olarak, "O beni seviyor" emniyeti ve bunun memnuniyeti vardı. Zorla kendini korkmaya cebrediyordu ve istemediği halde de öyle hislerden geçiyordu ki bunlar kendini daha ziyade korkutuyordu. Onda henüz bir alamet görmeden kendinde hâsıl olan temayülün en çok mukavemete muhtaç olduğu bir zamanda bilakis o hissini teyit edecek derecede olan bu zaaf ve meserret, işte onu bu korkutuyordu, hatta kendinden, kendi tevbihlerinden bile gizli bir saadet hissedip buna her

endişeyi feda edecek derecede olan bu zaaf, kendini bu hissine bırakmak için mevcut olan temayül ona, "İşte tehlike" diyordu.

Onun senelerce süren aşkıdan korkmak lazım gelmeyeceğini, asıl kendinden, kendi zaafından, onunla yaşarken rabitasının felaket olabilmesinden, asıl bunlardan endişe edilmek doğru olduğunu anlıyordu. Ve içinden bunu da ihmal etmek isteyen arzuya tahakküm edip sebep beyan eder gibi o zaman zuhur edecek felaketleri düşünüyordu. O zaman, yarabbim o zaman ne olurdu, hayatı, kocası... Bütün âlem... Ve bunu düşününce yüzünü yakıp kavuran bir hararet hisseder, tekrar havf ve tev-bihe¹ dalar, o kadar ki bunlar bir ıstırap olurdu. Fakat bulutların hücum-ı anifi² arasında zayıf ve hasta, gayr-i mahsus olsa da titreyen bir lema-i berk³ gibi, bütün bu havf ve endişe zulmetleri arasında anı olsun hükümran olmak isteyen bir meyl-i derun, her şeyi bırakıvermek emeli vardı.

Bu sefer Necib konakta bir hafta görünmedi. Suad ev-vela bundan memnun olurken gittikçe endişe ve kasavet gelmeye başlıyor, onun huzurundan da gıyabından da elemnak olduğunu görüp; "Ah bu aşk ne acı bir yara imiş, ne meşum şeymiş!" diyordu; onu o kadar çok sevmişti ve severken saadete o kadar temas etmişti ki hayatı bu sadmeden kırılmamak kabil değildi. Ve her şeyden ziyade onun şu kadar küçük ihtimal-i saadetini bile bir ceriha yapmak isteyen kaderin elinde feryat ve ihtizar arzusu hissediyordu. Kim bilir belki Boğaziçi'nde kalsalardı bu aşk böyle bitmez, belki bir saadet olurdu. Zaten bir saadet değil miydi, böyle birbirlerini son dereceye kadar, ölümlere kadar sevmeleri, birbirlerine dünyayı feda edeceklerini her nazarda, her nefeste tekrar ve takrir etmeleri, sevdiğini, sevdiğini bununla mesut ettiğini bilerek yaşamaları zaten bir saadet değil miydi? Bu artık mahvolmuştu. Acı, bedbaht bir rüya olmuştu değil mi? Ve hayatında bir şey olabilecek iken meşum bir tesadüfle kırılıvermiş olan bu aşkının naaş-ı hayalisi arkasında sevdiğini gömenlerin su-zîş-i elemine benzer bir tahassürü vardı. Hayatın boşluğundan mütevellit melal ve kasvet-i namütenahiye şimdi bir büyük fırsat-ı saadeti kaçırıp hayatını mahvetmiş olmak meraret-i hicranı da inzimam ediyordu.

Bu uzun tefekkürler, tekeddürler onu bütün bütün sarartmıştı. Yüzü birden incelmış, sarı, uzun bir hal almış, iri gözlerin derin melaliyle, bütün hutut-ı veçhiyeye bir ifade-i elem-i daimi intikaş etmişti. Artık ömrü hemen sükût ve tefekküre mahkûm olmuş denilebilirdi. Süreyya ile dargınlıkları hâlâ devam ediyor, ikisi de nadim görünme-yerek zaruri birkaç kelimedden başka bir söz teati etmiyorlardı. Hacer'in sözlerini artık cevapsız bırakmaya ehemmiyet vermiyordu. Yalnız hanımefendinin nadir birkaç sözüne iştirak ettiği oluyordu.(sh. 326,327)

Artık katiyen o aşkı gömmek lazım geldiğini, asla düşünmeksizin bu hayalleri feda etmek zaruri bulunduğunu anlıyor, saadeti sadece hayalde olan bu bedbaht aşkı şimdi serapa bir mihnetten musibetten başka bir şey görmüyordu. Bininci defa olarak bu aşkın tahammülsüz bir afet, sadece bir ceza-yı müthiş olduğunu tekrar ediyordu, bizzat ondan azap ve ıstıraptan başka bir şey görmemişti, en mesut zamanında bile bin türlü ateşleriyle kendini yakmış, istirahatini tarumar etmiş, öldürmüştü. Evvela sebep yokken nedamet ve vicdan azaplarıyla yanmışlar, sonra ayrılmak kıskanmak çıkmış, sonra hakaret ve ihanet gelmişti. Ve böyle düşünürken bile, "Fakat o anlar, o işkence saatleri arasında o bayıltan ve bir tanesi asırlarca azaplara bedel olan o medhuş saadet ve zevk anları!" Fakat ne olursa olsun bundan sonra onun için Süreyya'dan başka kimse olmayacaktı; onunla âşıkane mesut olamayacaksa da hiç olmazsa hürmet ve sükûn bulabileceğini zannediyor ve bu bir hayat için elverir, belki teşekkürü mucip olacak surette bir inayet de olur gibi geliyordu.

Hayatı o kadar azap ve ateş içinde geçirdikten sonra bu sükûn ona büyük bir nimet gibi görünüyor ve, "Madem ki aşk ile saadet ne kadar mümkün değilse aşk ile namus da o kadar muhaldir. O halde namus ile sükûn ve rahat elbette müreccaktır" demek isteyerek bundan mesut bile olmak lazım geleceğini düşünüyordu.

Ve kendini bitap ve muzmahil eden telaşına, endişesine, ıstıraplarına bakıp hatta daha dün her şeyi unuttum zannedişine acı acı güldü. Görüyordu ki o zaman sadece kendini aldatmış, izzet-i nefsinin cerihasını sarmış, başka bir şey yapmak kabil olmadığı için mecburi bir hüsn-i niyetle hayatına razı olmuştu. Onu unutmak hayatının en cansuz bir devre-i saadetini unutmak, yaşamamış olmak, en mesut günlerini esefle yâd etmemek değil miydi? Halbuki bu nasıl mesut olurdu. Hem sadece unutmak değil, işte hayatını ona vakf ve feda için mütehakkim, cebbar ih tiyaçlar içinde kalbinin yandığını ve ruhunun bir iştihak-ı meshufane ile ona doğru tehalükünü görüyordu. Fakat Süreyya, o, Süreyya ne olacaktı? Ondandır korktuğu için değil, onu yalnız, bedbaht görmeye tahammül edemediği için mahvoluyordu. Hep verdiği kararların böyle gayr-i memul bir darbe-i tesadümle here ü merc olduğunu gördükten sonra artık kararına inanamıyor, hatta karar veremiyor, hangi rey ile tanzim-i hayat edeceğini şaşırıyor, "Tereddüdümün, zaafımın cezasını..." diye kendini itham ediyordu. Fakat düşündükçe kararsızlık kendinde değil, asıl hayatında olduğunu, kendinin sadece onun seyl-i hu-ruşanında mukavemetsiz, ihtiyalsız akıp giden bir oyuncak kaldığını görerek bundan sonra da, daima, daima böyle kararsız, böyle oyuncak olacağını teslim ediyordu.(sh. 351,352)

Ona son derece merhamet ve himaye hissiyle memzuç bir meftuniyetle uzun uzun baktı, sonra birdenbire kalkıp yanındaki koltuğa giderek derin bir enin-i istirham ile yalvarmaya başladı, "Ah Suad, gel gidelim," diyordu, "Gel her şeyi unutalım, her şeyi bırakalım... Bak sana artık söylemeye cesaret ediyorum Suad, ölünceye kadar, saniyelerine kadar hayatım senindir.. . Gel bunu kabul et Suad, bak ağlayarak yemin ediyorum ki beni ne kadar mesut edeceğini kabil değil anlayamazsın..."

İkisi de mesut, aciz, bu teklifin ciddiyeti altında bila-ihtiyar ezilerek sükût ettiler, bir an oldu ki nazarları derin bir şükran ve saadetle parladı, ikisi de birbirlerine ne kadar merbut ve müteşekkir olduklarını gördüler; fakat hemen ikisinde de bir zulmet peyda oldu; gayr-i ihtiyari birinde peyda olan Süreyya mülâhazası sanki diğerine de sirayet etmişti ve sapsarı, mütereddit bakıştılar. Gözlerin başladığı mülâhazayı genç kadın ikmal etti, nihayetsiz bir yorgunluk ile, "Hayır, Necib hayır" dedi; "Bana birbirimizden o kadar şey istemeye hakkımız yoktur gibi geliyor... Hem her şeyi unutsam bile Süreyya var, bilsen ona ne kadar acıyorum Necib... Bile bile ona bu fenalığı etmek o kadar fena geliyor ki... Düşün, onun için bu ne acı bir hakaret olur değil mi?"

Henüz yaşları kuramamış mahzun gözleri, nazarlarının derin hararetiyle bakarak cevap bekliyor gibi idi; Necib bu nazarda namütenahi bir hüznün ve rikkat, bir esef ve feragat görüyor ve Suad'a bir an olsun bu kadar malik olmak Süreyya'nın hayatı kendi rey ve rızasına merbut bulunmak o kadar yakın, samimi, hâkim olmak onu o kadar mest ediyordu ki müteşekkirane tasdik ettik. Bu saadeti-nin içinde bir zaman kendini o kadar kahr ve zebun eden acı mülâhazalardan gafildi, maahaza bu tasavvurun ne kadar gayr-i kabil-i icra olduğunu hissediyordu; ona Süreyya için, "O ne olursa olsun!" demekte ruhuna ağır gelen bir küçüklük, ona bir adem-i liyakat görüyor ve genç kadını sadece aşkıyla icbar değil, ikna edecek, Süreyya'yı ihmal ettirecek birçok delail ibraz edebileceğini düşündüğü için bile kendini levm ediyordu. Ve bir kere bu mülâhazalara geçince, hareketlerinin akubetini yalnız bir noktadan düşünmek birden bütün nukat-ı nazara onu sevk-etmişti. İlk hamlede böyle müellim bir cerihaya sebep olacağını görerek Suad'dan o kadar fedakârlık isteyemeyeceğini anlıyor, hatta teklifinin ciddiyet ve cesaretiyle eziliyordu. Ve bir saniye daha sükût ederse hararet ve cazibenin muhtel olacağını bildiği halde de bu saniye bir kararsızlık ve mücadele arasında geçmiş bulunuyordu; öyle ki genç kadın, tereddütle ona bakarken onu bir saniye içinde yine pek zayıf ve nalan gördüğü için taaccübe, taaccüpten tahattura intikal ederek, hep mazilerini bir anda yaşamış gibi oluyor, kendine daima müfteris bir mücazat gibi görünen aşklarının atisini düşünerek tereddütü kuvvet buluyordu. O kadar tecrübe görmüşler, öyle meraretlerle mecruh olmuşlar, öyle şeyler hissetmişlerdi ki bu iki dakikalık sükûtun nihayetinde birbirlerine bakarken, sanki o ayrı düşünülmüş, korkulmuş şeyleri birbirlerinin gözlerinde görür gibi oluyorlardı. İkisine de aşk irade-i beşeriye'nin haricinde bir hayat-ı hususiyeye malik olduğu için itaatten ziyade zalimane tahakküm eden bir canavar gibi geliyordu. Suad ona, "Hiç değişmeyeceğine emin misin?" gibi bakıyor zannediyordu ki

bu suali sorsa sahihten Necib cevapta duçar-ı müşkilat olacaktır. Genç kadın bu mülâhaza içinde o kadar gömülmüştü ki Necib başını kaldırıp derin, bitap bir esefle, "Evet, hakkın var!" dediği zaman iki dakika evvel söylediğini unutmuştu, onun için bu sözün manasından yalnız artık her şeyin bittiği meraretini duydu; Necib de, o da bu sözü telaffuz eder etmez, bir an emniyet ile temellük hissi hâsıl ettiği için bu devam edecek zannederken yerine acı bir hicranın kaim olduğunu görünce nasıl bir saadetten mahrum olduğunu anlayarak yandı, o ateşle, "Fakat beni sev Suad, beni sev!" diye inledi. Kaybettiğini tazmin etmek istiyormuş gibi bir tehalükü, bir meshufiyeti vardı, şimdiden nedamet kendini istila ediyordu, "Hiç olmazsa vaat et Suad," diyordu, "Beni seveceğini vaat et... Beni, beni, yalnız beni... Vaat et, bari kalbin benim olsun, beni hiç unutma... Ah söyle Suad! Söyle, hiç olmazsa sevdin mi, söyle sevdin mi?"(sh. 357,358)

Mehmet Rauf, Eylül'de yine felsefi bir konu olarak sayabileceğimiz evlilikte kadın mı ön plandadır, erkek mi sorusuna yüzeysel olarak kahramanlarının ağzından yer vermiştir.

Suad Necib'e bakarak:

- Cennete gitmek için sabırdan başka çare yoktur, değil mi Necib Bey? Rica ederim, siz evlenince böyle huysuz bir koca olmamaya çalışınız, yoksa...

Süreyya hâlâ alay ederek, "Yoksa ne olacak?" diye sordu.

Suad tereddütle:

- Yoksa... yoksa... Zevcenizi mesut etmemiş olursunuz.

Süreyya:

- Oo, diyordu, o kadicık mı? Ben de mühim bir şey olur zannediyordum... Necib de benim kadar bilir ki izdivaçta hanımlar solda sıfırdır... Asıl akıl ermeyen bir şey
'arsa bu kadar dikkatle beraber şu etlerin nasıl bir muvafiakiyet-i tabbahane¹ ile şöyle simsiyah edildiğidir.

Suad gülümseyerek:

- Madem ki kocaların saadeti lazım, veriniz onu ben yiyeyim... Zavallı kadınlar!

Necib:

- Bilakis zavallı erkekler, Suad Hanım; bir kadının neolduğunu anlayanlar için asıl zavallı olan erkeklerdir. Kadın olmayınca bir erkek hayatının ne akim,¹ ne yağmur
suz, tesellisiz bir siyah çöl olduğunu bilseniz... Bunu bir çok erkekler de bilir de sonra unuturlar... Bir kadının bir erkek hayatına sade bir mevcudiyetle nasıl şiir ve
taravet
verdiğini, ruhu bertaraf etsek bile yalnız vücut için de nasıl büyük bir hami²

olduğunu bilseniz... Demin bana buradaki hayatınızdan bahsediyordunuz, siz her saati geçirmek için saadetler, eğlenceler buluşunuzu anlatırken ben yirmidört saatlik hayatımın nasıl bir cehennem saati gibi nihayetsiz, sürüklenmez bir hayat olduğunu düşünüyordum. Sadece söyleyeyim ki ölecek derecede bunalıyorum.

Ötekiler sükût ediyorlardı.

-...Bilmezsiz ki Beyoğlu hayatının hatta eğlenilecek mevsimde bile nasıl bunalıcı, beyin ezici bir hali vardır. Evvela binbir renkli bir hayat görünür, hiç birbirine benzemez safahati var gibi gelir; fakat o kadar yekrenk, aman yarabbi o kadar yekrenktir, görülen çehreler o kadardaima aynıdır ki... Mahremiyetsiz, samimiyetsiz, pürte-kellüf³ bir taklitten, soğuk sarı bir taklitten ibaret bir hayat... Her görüştüğüne müthiş bir rekabet, bir mücadele, bir düşmanlık... Hiçbir el sıkılmaz ki mümkün olsa senibir çukura itmeyeceğine emin olasın; hiçbir ses işitmezsin ki senin gaybubetine en hain, en haksız bir istihzada, bir zemde¹ bulunmayacağına emin olasın... Riya, istihza, kendini beğenmek, hodgâmlık... Bu aç kurdun elinde bütün çehre morarmış, bütün gözler bulanmış, herkesin muvaffakiyeti öbürlerinin ayaklar altında ezilmesiyle husul bulacak gibi bir haset, bir kin, kimse kimseyi beğenmez, üstünden başından tutunuz da söylediği Fransızcaya kadar her şey alay için bir vesile olur. Zaten hep sahtekârlıktan ibaret olan bu paskal² yüzünde göz dudağa, dudak çeneye güler... İğrenç bir şey hâsıl...

Süreyya lokmasını hazırlamakla meşgul, "Maahaza, inkar edemezsin ki kadınları nefistir" dedi.

- Evet hususiyle kaldırımlardan geçerken uzaktan mağaza bebekleri gibi görünce... Beyoğlu tiyatrosunun seyyar aktrisleri... Hepsi öyledir. Asıl hayatlarını oyuncular gibi unutmuşlardır. Onların ruhlarını arayacağınıza kutup keşfine çıkmış olsanız daha hayırlı olur. Bilir misin, nefis kadınlar hangileridir? Temiz ruhlular! Sana cidden söylüyorum Süreyya, saadetinin kıymetini bil...(sh. 67,68,69)

Yine kadınların olaylar karşısındaki tutumu ile erkeklerin tutumu arasında Süreyya'ya yazar yorum yaptırarak çok yüzeysel de olsa felsefi bir konuya yer vermiştir.

- Bunlardan korkmuyor musunuz? diye sordu.

Süreyya bu sestten, bu sokuluştan memnun:

- İşte kadınların gemiciliği bu kadar olur... diye eğleniyordu; onlar sadece ağırlık vermeyi bilirler, hele yorgun olurlarsa... Başka çare yok Suad, gemici karısı gemici olmalıdır. Yoksa ben kürek çekerken yalnız safra* olmayı elbet sen de istemezsin.

- Eğer gemicilik rüzgârsız kalıp geceyi denizde geçirdikten sonra yağmura tutulup hastalanmaksa...Süreyya gülerek:

- Ah kadınlar, dedi; eksik söyledin, Suad, bir kere gelecek belalardan bahsettinizmi, merdiven gibi yükselerek arkası gelmez... Hasta olmak, yataklarda sürünmek, hortlamak... Sonra... Ne bileyim, gebermek demeliydin; Allah insanı sizin elinize düşürmesin, hele dilinize hiç...Suad kolunu kurtararak ve şuh bir hande ile dişlerini göstererek;

- Elimiz mi, dilimiz mi? diye tekrar etti; bizim elimize ha... Lakin bizim elimiz olmasaydı siz ne olurdunuz bilir misiniz?(sh. 94)

Suad'ın Necib'e yönelttiği: "Erkekler mi olmasa kadınlar fena olurdu, kadınlar mı olmasa erkeklerin hali yaman olurdu? (sayfa 95) sorusuna Necib'in verdiği cevapta yüzeysel olarak fikri meseleye yer verilmiştir.

Necib gülerek dedi ki:

-Bütün fikrimi söylemekliğime müsaade eder misiniz, Suad Hanım? İkisi de olmazsa daha iyi olurdu. Fakat şimdi madem ki ikisi de mevcut, ona göre fikir vermeli. Erkeğine, kadınına göre bu babda³ muhtelif fikirler verilebilir. Erkekler var ki olmasalar iyi olmazdı, fakat kadınlarda vardır ki olmasalar hiçbir şey olmazdı... Elem de, saadet de...

Suad dönerek Süreyya'ya, "Gördün mü?" diyordu.

Necib devam etmek istedi:

- Fakat sonra Öyle kadınlar da var ki...

Süreyya gülerek Suad'ı cebrediyor¹:Mabadi² var, mabadi var... Onu bekle, diyordu.(sh 95-96)

Mehmet Rauf Eylül'de ahlak felsefesinden daha belirgin bir şekilde sanat felsefesine kahramanı Necib aracılığı ile yer vermiştir. Necib Süreyya'nın müzikten (piyanodan) hoşlanan Necib ve Suad'a müziğin neyini böyle seviyorsunuz diyerekten bir soru yöneltmesi karşısında, Necib aracılığı ile Mehmet Rauf eserinde kısa da olsa sanat felsefesine yer vermiştir.

Bu Toska'nın üçüncü perdesinde Toska ile Cavaradossi'nin duettosu idi, orada ilk hamlelerde notalar bazen revişlerinde¹ aksayarak, bazen ölçülerinde bozularak çıkıp bir şeye benzemezken tekrar ede ede aheng-i mişvari² buluyor, artık hemen lazım geldiği gibi çalınmaya başlıyordu. Küçük musiki cümleleri tekrar ede ede Necib'in zihninde yer etmiş olduğundan, Suad, bu sefer hepsini birden cidden çalmak için baştan başladığı zaman Necib uyanarak gayr-i ihtiyari bir, "Oh!" etti.

Suad, başını çevirip yandan bakarak, "Ne güzel değil mi?" dedi.

Süreyya, zokaların üzerinde meşgul, başını kaldırıp:

- Hayret! Bu nasıl oluyor, şaşıyorum? dedi; bunun nesini o kadar güzel buluyorsunuz Allah aşkınıza?

Sonra, onların sükûtu üzerine hâlâ meşgul, gülerek dedi ki:

- Bana ne gibi geliyor, biliyor musunuz?

Necib de gülerek sözünü kesti:

- Senden evvel ben söyleyeyim... Hep musiki sevmeyenlere gelen şey... Diyorsun ki; biz de anlamıyoruz, fakat mahsus yapıyoruz. Bir meftuniyet göstermek mi, anlıyor

görünmek mi, bilmem, bunun gibi bir şey değil mi? Her halde samimi değiliz.

- Oo, sen birdenbire pek mübalağa ettin; ben sadece zannediyorum ki bunu o kadar güzel olduğu için değil, sevmek icap ettiği için, meşhur olduğu için seviyorsun...

Necib yine güldü: Yine benim söylediğim gibi,.. Fakat ah bir kere hissetsen, Süreyya.

Suad, Süreyya'nın musiki hakkında lakaytlığını bilmekten mütehassıl bir melufiyyetle¹ dinlemeyerek devam ediyor, parçanın artık bütün revnak ve ruhunu vermeye çalışıyordu. Necib, meftun, dinliyordu. Sonra kalkıp eğildi, parçaya baktı. Bu, "O Dolçe Mani..." diye başlıyordu.

- Ah tatlı eller... Ne güzel yarabbim, ne güzel? diyesöylendi.

Süreyya başını sallayarak gülüyordu:

- Artık bu kadar da ben söyledim diye olmalı... dedi.

Bu Necib'i o zaman biraz asabi bir izahata sevk ve mecbur etti. Bunun için misal getiriyor, biraz hızlı, hiddetli lisanla; bu tıpkı senin bayıldığın mesela suzinak bestesini hiç hiç dinlememiş, musikideki zevk ve ittilai,² uşşaktan* "Yandım ateşlere ey mah..." ile "Her ne mümkünse sana ettim feda"yı geçirmemiş bir adamın ağır şarkıları beğenmemesi gibi bir şey... diyordu, birçok misaller getirip izah ve ifhama³ çalışarak netice veriyordu:

- İnsan dinlemeyince, kulağı, ruhu bu nağmelere alışmayınca...

Süreyya da öfkelenerek:

Lakin bunları işte ben de dinliyorum... diye kesti.

Necib bir müddet, mütereddit, mütebessim durdu; hak ve zaferin pek kolaylıkla kendinde takarrürüne⁴ emin olanlara mahsus bir istihfaf tebessümüyle akıyordu;

"Ruhun doymuyor!" demek ağır geliyordu; fakat sonra bir mukayese buldu, dedi ki:

- Bunda elbette zevk ve mizacın da dahl-i küllisi var... Senin tabii ki balıkçılık merakın gibi... Herkesin ruhen bir şeye meyli, kabiliyeti olur.

Onlar konuşuyorlar, Suad öbür tarafta müthiş bir surette mustarip oluyordu, Süreyya'nın bu hususta iddiasını pek beyhude, pek aciz bularak pek suhulet² ve töhmetle mağlup olması muhtemel olan böyle bir mübahaseye girdiği için sıkılıyor, fikren Necib'le beraber olmakla kalben Süreyya'yı bırakamıyor, onu böyle musikinin ulviyatına bihis kalıp balıkçılık gibi şeylere meylini hepsinin önünde müstahkar görmek³ ağır geliyordu.

Necip birden piyanoya gelip notaları karıştırarak:

- Hah işte bak, bir hava bulacağım ki beğeneceksin...Bir değil, beş, on... Çünkü onu dinlemişsin ve çünkü onun için daha o kadar ülfet⁴ lazım değildir. Bir zaman Konkordiya'ya giderken bilmem hatırlar mısın, ince, hastalıklı bir sarışın kız söylenir dururdu. Ve elindeki notayı piyanonun önüne koyarak: -Santa Lucia... Barkarola... dedi.

Suad, mustarip, müteazzi,⁵ piyanonun önüne dönüp, artık elverir ricasıyla bakan gözleriyle:

- Ey, artık gezelim... Bugün gezmeye gitmiyor muyuz? dedi.(sh. 196,197,198)

Mehmet Rauf, çok yüzeysel olmasının yanı sıra bir kaç konu dışında Eylül'de felsefi meselelere yer vermemiştir.

8. PSIKOLOGI

Eylül romani Türk edebiyatında psikolojik roman türünün ilk basarili örneği olması bakımından önemlidir, Eser bütün psikolojik romanlarda olduğu gibi yok denecek kadar basit bir olay üzerine kurulmuş ve sahis kadrosu da oldukça dar tutulmuştur. Böylece psikolojik tahlillerin istenilen genişlik ve derinlikte yapılabilmesi sağlanmıştır.

Eylül'de Süreyya, Suat ve Necip üçgeni arasındaki duygusal bağlantı hikaye edilmiştir. Bu üç insan arasındaki psikolojik bağları yazar ustalikle çözümleyerek hiç bir ilişkiyi rastlantıya bırakmadan gerçekçi bir şekilde ortaya koymuştur.

Romanda Süreyya-Suat ve Necip'in mutlu dostlukları; Suat ve Necip'in ortak zevkleri müzik ve Necip'in Saud'a karşı duyduğu hürmet duygusunun doğurduğu bir yasak aşkın sonucunda basit bir eldiven olayının ortaya koyduğu mutluluk ve kaygılar; "Eylül" ayı ve doğa karşısındaki Necip'in ve özellikle de Suad'ın ruhu arasındaki duygusal bağlantı; Necip ile Suad'ın yasak askarındaki çıkmazlar karşısında yasadıkları karamsarlık ve hayal kırıklığı derin bir tahlille gözler önüne serilmiştir.

Eylül'de verilen ilk psikolojik bağ Süreyya, Suat ve Necip üçgenindeki, duygusal bağlantının Süreyya'nın çok istediği Bogaziçi'nde bir yalı kiralama hevesinin Suad'ın babasına mektup yazarak aldığı parayla eğlence ve zevk alemlerini iyi bilen Necip'in de deneyimleriyle aileden gizli yalı kiralamalarıyla başlar. Bu olay üzerine Necip genç çiftin sevgi ve şükranını kazanır. Böylece rahat bir şekilde çiftin hayatlarına girer ve samimiyet her geçen gün hızla artarak ve derinleşerek ilerler.

Necip genç çiftin yalılarına her gelisinde onların sevgi ve askarına hayranlıkla bakar. Süreyya ile Suad'ın evliliklerindeki mutlulukta Suad'ın payının çok olması münasebeti ile Necip'in ilgi odağı Suad' dır.

Eserde de genç çiftin mutluluklarındaki suad'ın payı gerçekçi bir tutumla basarili bir şekilde verilmiştir.

Birbirlerine karşı ilk günlerin şevk ve inşirahı- benzer böyle bir irtibatları vardı; buraya geldiklerinden beri hayatları hep inşirah ile, hep yeni iştiaqlarla geçiyordu. Süreyya'nın çocukça sevinmeleri, delilikleri oluyordu. Ve bu, Suad'ın hararet-i kalbinin muhtaç-ı ne-vaziş¹ galeyanlarında büyük bir saadete mucip² oluyordu. Hayatlarını muntazam, güzel yaşamak için pek çok çalışarak yoruluyordu. Melalden azade³ bir ömür tertip etmek için böyle uğraşıp sonra mükafatını gördükçe, Süreyya'yı böyle yeniden müştak ve pürneşe buldukça emeline nail olduğundan dolayı mesut oluyordu. İstiyordu ki evin içinde hiçbir şey Süreyya'nın şikâyetine mucip olmasın. İlk günler hazırlık, tedarükât,⁴ tertibat ile meşgul geçince artık birbirine benzeyen günler, evin ceryan-ı daimisini alizeden mürettep günler tevali etmeye⁵ başladı. Fakat bunda bile, bağda geçen son günlere nispeten, yeni evlenmiş bir zevç zevce hararet ve neşesi vardı.

Necip bu hayatın bir başka neşesi oluyordu; bu halin bir parça yardımcısı da kendisi olduğu için onun da orada vücudu, meserretlerini¹ biraz daha itmam ediyor²

gibiydi. Onun gelmesini sürurla istikbal ediyorlar,³ avdetini tehir⁴ için tuhaf tuhaf vesileler icat ediyorlardı.(sh. 76,77)

Zamanla bu sıcak dostluk; Süreyya'nın kendisini denize ve eğlenceye adayıp Suad'ın denize açılınca rahatsızlanması üzerine üzerine Necib ile Suad arasında psikolojik bir yakınlaşmaya dönüşür. Suad'la uzun zaman geçiren Necib genç kadına hayranlıktan da öte bir sevgiyle bağlanır ve duygularına hakim olamayarak bir gün Suad'ın piyanonun üzerinde duran eldivenlerinin tekini alır. Eserde, Necib'in eldivenin tekini aldıktan sonra içinde bulunduğu ruhsal durum şöyle anlatılır:

Necib bir ibzal-i kelamla³ Süreyya'ya bir şeyler anlatıyor, Suad'ı düşündürmemek için tuhafliklarla birtakım sualler buluyor, onun dalgın düşünüşünden korkuyordu. Suad, "Tuhaf acaba ne oldu, besbelli öyle..." dedikçe, sanki eldiven cebinden çıkarak, "Buradayım" diyecekmiş zannediyor, yüreği hopluyordu.

Ve bu eldiven meselesi unutulduğu zaman onun yegâne malı, mal-ı kıymettarı oldu; o pürhayat bir el, sanki Suad'ın eli gibi geliyordu; ve onun eline malik olmak Ne-cib'i saadetinden çıldırtıyordu.

Eldivenin tekinin, Necib'in geçirdiği hastalık döneminde konakta bulunduğu sırada yastığının altında bulunması, Suad'ın Necib'in aşkından haberdar olması demektir. Suad'ın ve Necib'in ortak zevkleri sonucunda doğan yasak aşkları artık romanın kahramanları tarafından öğrenilmiş ve her iki tarafta bir iç hesaplaşma başlamıştır.

O kadar halecan ve korku ile beklenen bu mülakat, *bi-* lakis pek sade ve sakin oldu. Necib için Suad korktuğunun hilafına¹ gayet sakin ve manasız, Suad için Necib gayet hürmetkar ve, mütevazı davrandılar; Necib, "Anlamamış" dedi, Suad, "Fark etmemiş" diye düşündü. Bunun için hayatları endişesiz, müsterih ve asude başladı.

Suad Necib'i biraz mütelaşı, biraz feryatlı, biraz da-vakâr bulacağını zannediyordu; evvela titreye titreye mukavemet eden bir zaaf ile, her türlü ihtirasata cevelangâh² olup hepsine birden mukavemet lazım olduğu için yoran bir zaaf ile beklerken şimdi kesb-i kuvvet etmişti. Necib dudaklarda bir hatt-i istihkar,³ gözlerde bir zıll-ı nefret⁴ göreceğim endişesiyle korkarken her zamanki gibi, belki biraz sakin, fakat herhalde nefretten muarra⁵ bir kabul görünce müsterih oldu, onun için ilk hafta zarfında, Suad Necib'in bu kadar hürmet ve sükûnet ile tezahür eden pe-restişini korkulacak bir şey değil, bilakis, nisvîyetinin sa-mim-i ruhunda¹ bir kadın için en minnet ve şükranla kabul edilecek bir şey diye telakki etmekten zevkyab oldu. Necib o kadar ketum, o kadar sakit bir tavırla hareket ediyordu ki amakını bildiği için yalnız Suad alnındaki ateşi fark ediyordu ve Necib'in bir an onu kaybetmekten titremiş olması, muamelatında evvelkine nazaran daha takay-yüdkâr² davranmasını temin ediyordu. Bu kadar samimi ve ciddi bir aşk,

her kadının kalbinde habide olan,³ derin, mümtaz bir aşkla perestîş olunmak arzusunu o kadar saffet ve kuvvetle tatmin ediyordu ki Suad arzusunun hilafına istediği içtinap ve tebaüt⁴ yerine bunları evvela biraz tereddüt ve ihtiraz ile, fakat sonra emniyet ve saadette, emniyette bile mevcut olan tehlikelere teslim-i nefis etmek zevkiyle telakki etmeye alıştı.

Necib tam tahayyül ettiği bir saadete nail olmuştu. Evvela Suad'ın sükûn ve mekaneti onu temin etmişti, şüphe etmemiş fikriyle müsterih oldu, fakat kabil değil şüpheyi mahvedemiyordu, bu onu çok mesut eden bir faraziye olduğu için, "Biliyor, fakat öyle görünüyor" demekten, bu müphemmiyet, bu şüphe içinde yaşamaktan mest oluyordu. Ve bu nazarla baka baka bazen emin olacağı geliyordu. Mazi ile mukayese edince Suad'da şimdi bir reng-i ihtiraz, bir tayin edilmez fazla-i ciddiyet, bir telaşa benzeyen endişe görüyor, gözlerinin pek çabuk titreyip yerlere düştüğünü, söz söylerken kendine bakılınca sesinin titreyip emniyetini, muvazenesini,¹ metanetini kaybettiğini hisseder gibi oluyor ve bu onu mesut ediyordu. Bu bir nevi muaşaka gibi oluyordu, hiçbir zaman ne kamilen emniyet, ne kamilen şüphe olamayan ve asıl cazibesini bu adem-i tayin² teşkil eden bir muaşaka, zılal ve elvanın³ nim hükümrân olmasıyla tezahür eden bir muaşaka, emsalsiz, canfeza, masum bir muaşaka oldu.

Bu, ümidin, tasavvurun fevkinde bir saadet veriyordu. Necib, Suad'ın safiyetine benzettiği sükûn ve ismetine meftun oluyor, Suad Necib'in hürmet ve katmamana⁴ müteşekkir kalıyordu. Necib onun sükûn ve sükûtunda öyle bir mana-yı esrar, öyle bir zulmet-i mana görüyordu ki bu kendindeki sır ve zulmet ihtiyacını, mechuliyetler içinde feda-yı can edilecek fırtınalı hanımlar ihtiyacını memnun ediyor, onu ölümlere kadar minnettar ve mesut ediyordu. Bazen tereddüt gelirdi. "Ebedi gaflet ve hezeyan! Onun bir şeyden haberi yok, eldivenler hep birbirine benzer" dediği, bunu söyleyerek mustarip olduğu olurdu; fakat sonra sükûnlarda mana, nazarlarda esrar bularak ve bu mana ve esrarı bir telmih ile mahv ve nabut etmekten⁵ titreyerek öylece, müphem olsun fakat o kadar saadette, saadetini muğber etmekten⁶ korkarak, Ölünceye kadar bu saffet ve mahrumiyete razı, muhtaç yaşıyordu. Hayatları, evvelden içtinap⁷ ile başlamışken emin ola ola, nihayet şimdi emin bir mahremiyete geçmişlerdi, titreye titreye sizin gözlerinize bakan perişan bir nazar gibi ki ilk mana-yı nazarınız üzerine pişman olacaktır. Mahremiyetleri böyle bin havf ve telaş ile bu dereceye geldiği halde hâlâ ikisinde de onun ne kadar kıymettar, ne mail-i firar¹ olduğunu bilmekten mütevellit bir korku, onu idame edip alıştırmak, onu ibka² ve teyit etmek arzusu vardır.

Artık evvelki gibi konuşacak kadar emniyet hâsıl etmişlerdi; bir saniyede bir nazarcıkla, bir söz manasız kalacakken dudağın bir hattıyla her şeyin bir tehlike olacağı, bir dalga gibi mevvac ve mütelevvin³ bir emniyet, bir emniyet ki güç istihsal edilmiş⁴ olduğundan ziyade onları mest ettiği için taziz ediyorlardı.(sh. 187,188,189,190)

Bir süre sonra ilk şaşkınlığı atan kahramanlar kendilerini yasak aşkın girdabına bırakırlar.

Yaşadıkları aşkı doyasıya yaşarlar ve tamamen duygusal boyutta bırakırlar.

Ve gözlerin dudakların söylemekten, anlatmaktan o kadar titredikleri kalpten taşıp gelen şeyleri takrir için musiki kendilerine yardım ediyor, sanki ruhları için bir vesile-i telaki⁶ oluyordu; o zaman eski zamanların rivayat-ı âşıkaneşi, *Faust*, *Verter*, *Manon Lesko*, *Romeo ve Juliet*, *Otello*, *Aida* gibi müebbet sergüzeşt-i âşıkaneşi⁷ anlatılırdı; bunların ahval-i ruhiyesi hulasa edilmek⁸ için kendi kalbinin muavenetleriyle, söylenilemeyen ihtiyacat-ı ruhiyeyi onlara izafe ederek⁹ verilen tafsilatla saatler geçirilirdi. Su-ad bunların arasında Süreyya'yı müthiş azaplarla görüyordu; o zaman kendini ne kadar müdafaa etmek isterse istesin nasıl bir uçurumda olduğunu, Süreyya'ya karşı bu mevkiin nasıl itiraf edilemez, keşfinden korkulur, fena, çirkin bir mevki olduğunu red ve inkâr edemeyerek mü zebzep, perişan kalırdı. Fakat şimdi o hayatını zir ü zeber endişelerden, uzun melallerden o kadar uzak, hissiyatının cazibesine o kadar esir, o kadar bilaihtiyar münkat¹ idi ki bu tesirat devam edemiyordu(sh. 190,191)

Fakat Suad'ın bir sesi ona bu yirmi günlük saadeti ihtar etti, hiçbir beşerin nail olmadığını zannettiği bu saadeti; ve o günlerin hatırasına bu kadar küfrani⁴ haksızlık addetti. "Madem ki ölmek var, ne vakit olsa kolay..." dedi. Onun İçin Ölmek, ruhu azim bir nefha-i saadetle imla ediyordu,⁵ onun temizliği, namusu, ulviyeti için, bunlara hürmet ve perestiş ederek ölmekte bir büyüklük, başkalarına nasip olmayan bir ikbal görüyordu.(sh. 194)

Ve insana emin kalplere sığınmak ihtiyacı veren bu hava içinde Necib, karşısında gözleri bir hüznün ve şiir katresiyle pürnem, dalmış görünen Suad'a bakarak, onu hiç görülmemiş bir güzellikle görerek, meftuniyeti birden son ateş derecesine çıkaran bir incizap hissediyor, ona nasıl kırılmaz rabitalarla nasıl dehşetli bir surette bağlı olduğunu kalbine hücum eden heyecandan, sadece ona bakmak heyecanından anlıyordu ve bunu tezyit¹ için gibi en küçük sima çizgilerine kadar dikkat edip inciza-bım. artırmak isteyerek, içinden onun ateşlerini çoğaltıp ölerək yaşamak istiyordu. Ona hayatın en cansuz, en medhuş saadeti bu hal gibi geliyor, ancak şimdi, hayatının hep zevke ve huzuzata müptela olarak geçen senelerinde ancak şu saatlerde hayatımı yaşıyorum hissi geliyordu.

Ah onu ne kadar seviyordu yarabbi, ne kadar ateş ve iştihak ile seviyordu. Onun en manasız şeylerine bile hususi perestişleri vardı. Onun bir düğmesi için kalbinde zaaflar, rabitalar buluyor, şömizetinin kıvrımları, dikişlerin nezaketi, kolundaki küçük düğmeler, nihayet bütün bu naçiz şeyler için onda başka bir incizap yükseliyor, hepsine ayrı ayrı meftun oluyordu.

Onu asıl öldüren Suad'ın gözleri idi. En çok kendini zevkle medhuş eden şeylerle ölüyormuş hissini hâsıl etmek için ölümün nasıl tatlı bir şey olduğunda tahayyür² ediyordu. Bu gözler, ah bu gözler... Bunlara bir renk vermek kabil miydi?

O kadar müddet bakamıyordu ki rengini tayin edebilsin; bakmak mümkün değildi, bahusus nazarları telaki ederse;³ ve ne zaman Suad'a baksa onun gözlerinin de kendine insıbabmı⁴ görürdü. Bir anda tesadüm edip⁵ çarpışan nazarlar... O zaman bu göze bir siyah elmas gibi, bir siyah ateş gibi yakarak bakıyor, manasında öyle iradesûz bir incizap, öyle bir hem serzeniş, hem pe-restiş, hem melal, hem neşe manaları memzuç oluyordu, bunlar öyle gayr-i muayyen bir tevali¹ ile titremek, parlamak, yanmak vehmi veriyordu ki onlara mansup² nazar, müptela, müncezip, hayatta ondan başka bir zevk olamayacağına emniyetle, fakat bu derece zevkten sersem, bitap düşüyordu. Ah, ruhunda ne fırtınalar, bu nazarın siyah yahut koyu kestane huzme-i maanisi³ içinde ne hemen ba-yılıveren tehacümleri oluyordu; eğer nefsinin zapt etmese haykırmak lazım gelecekti. Buna bir dakika bu iptila ile bakmak insanı yakar, eritir hissiyle, istese cebretse bile ba-kamayarak ve bakmak daima yetişilmez bir saadet kalarak yaşıyordu. Aynı mana kaşlarda da, sadece inhinaları, sadece üzerlerinde uçuşan lerzişleriyle o neşe ve melal manaları tevali ediyor ve beyaz yahut hafif sarı diye kati bir hüküm verilemeyecek ten üstünde, bu kumral silik hatlar rikkatleriyle, ifadeleriyle,- nazarla hemmana oluşlarıyla onu mest ediyordu. Saçları kumral turrelerle⁴ alnını güşa-de⁵ bırakıp kaşlarının ucuna kadar dökülüyordu; bunların o noktada kalmalarının mültezem⁶ olduğu Suad'ın ara sıra elinin maharet ve rastisine⁷ inanarak şöyle bir düzeltmesinden istidlal olunurdu.⁸ Sonra saçların asıl kümesi, bu kulakların arkasında birden çoğalarak tepesinde toplanan siyaha mail kestane yığını... Necib bunlara saatlerce bakarak işte bütün emellerinin, bütün saadetinin orada gizlenmiş, ne zaman onun sarhoş edici kokusuyla mest olursa mevt-i mesut⁹ o zaman gelecekmış fikriyle yanardı.

Ve Necib'in gözleri hepsini görüp dudaklara geliyor, bunlardaki karanfil kırmızılığı, donuk ateşî karanfil rengi, yine bütün o çehrede titreşen mana-yı serzenişle pürnem, o şuh, sitemkâr ifade ile lerzeşdar,¹ onun nazarını teshir ediyordu; dişler, bunların müsaadeleriyle tebessüm ettikçe bütün bu manalar yüzlerce çoğalarak gözlere kadar sirayet eden bu tebessümle onun ruhu bu çehrede o kadar şuh ve pürneşe görünüyordu ki, o zaman, işte o zaman Suad'ın niçin bu kadar muazzez ve şayan-ı perestiş olduğu tezahür ediyordu.

Necib'in nazarını cezbeden bir şey de onun elleri idi. Bu eller nerm ve rakik nescleriyle² beyaz ve ince idi; altındaki mavimtırak damarların müşevveş³ hatları insana bu nefis mahlukun ne elden bin türlü avarız⁴ ile zayi olacak fenayab zavallı bir vücut olduğu hiss-i elimini veriyordu. Ve Necib, büyük bir incizap ile tekrar onun her hatt-ı vücudunda tevakkufla tetkik ederken tekrar ellerine gelip bu his ile zebun olunca derin bir merhametle bakarak, "Ah zavallı insanlar!" diyordu. Böyle ulvi bir kadın bulup da sevmek ve sonra sevmek için gayet mesut olmak lazım gelen hayat arasında, bu kadar mesut olsak bile, yalnız tadadı⁵ bir hafta sürecek emraz ve afatın⁶ kurban-ı muhtemeli olmak, böyle esir-i tesiri bulunmak ona pek acı geliyordu; buraya gelince, "Ben bilakis o kadar bile mesut olmadım, sadece sevdim" diyordu. O sadece sevmişt, aşk kelimesinden müphem mühim hissolunan en büyük manasına kadar sevmiş, ölümlere kadar sevmişti; fakat onu istemek bile bir cinayet olduğunu görerek hayatta sevdikleri tarafından sevilenler de olduğunu

düşününce ah ediyordu ve sonra, öyle sevip sevilenler için bütün o afetler muntazardı,¹ değil mi? Ah onların ne kadar fenayab, elimizden kaçmak, solu vermek, bir gün son bir nefes-i hazin ile sönüvermek için, nasıl sadece bunlar için mahluk² olduklarını ne kadar acı görüyordu. Mesut olsak bile hayat, sadece tahrip eden hayat, sadece yiyen, yıkan, öldürüp ezen hayat hükümran oluyordu.

Yaşadıkları yasak aşkın vicdanlarını rahatsız etmesi kahramanları büyük acılara sevk eder ve kurtuluşu hep kaçmakta ararlar.

Son derece bir tehevvrle haykırarak kadar meys eden bir ıstırap ile etrafına baktı; orada akşamın yavaşça inen ismirarı¹ içinde, sadece Suad'ın hayalini farkettil; bu hayal bütün narin ve mevzun kameti² ile kollarından ayrılıp beline doğru nermin bir tedevvrle³ incelen vücuduyla bunların fevkinde bulutlanan saçlarıyla, yağmura bakıyordu. Onun yanında, hava-yı vücudundaymış hissi ile bir inlemek ihtiyacı duydu; onu o kadar güzel, fakat o kadar kendinin değil, hiç değil, o kadar değil gördü ki...

Suad boğuk bir inilti işiterek başını çevirdi ve Necib'i oraya koltuğa dayanmış, mendilini ısırtıyor gördü, gayr-i ihtiyari, "Ne oluyorsunuz?" diye iki adım atmış bulundu, fakat tevakkuf etti. Evvela onu yine birden tifonun ilk geldiği gün gibi ağzı burnu kan içinde yere kapanacak zannetmişti. Fakat tavrından an-ı mühlikin vürudunu⁴ hissedince sapsarı, pürhalecan kaldı. Bütün geçen günlerde bu anın bir saniye gelip çatacağını düşünüp korkmaktan gelen bir telaş ile bayılverdi.

Necib uzun, ağır bir sükûttan sonra, "Hiç, hiçbir şey..." diye mendilini indirdi.

Sonra birden başını çevirip her şeyi göze almış bir zulmet nazarla, "Ölüyorum, işte o!" dedi; ve sonra, bütün ateşini bu sözlerle anlatamamış gibi, "Ah ne kadar ölüyorum, ne kadar mustaribim bilseniz?" diye inledi.

Suad boğuluyor gibi ellerini kaldırdı; Allah aşkına makamında bakarak eliyle susmasını rica etti. Necib, tehevvr ve tuğyanının esiri, artık elinde değilmiş gibi, devam etti; şimdi sesinde derin bir esef titriyordu:

- Hayır, hayır, artık zaten her şey bitti... Zaten neye yarar, niçin susayım, her şey bitti, her şey... Her şey...

Suad kulaklarında uğultularla, boş gözler, mütekal-lis¹ dudaklarla duruyordu, geri çekilmek istedi. Fakat Ne-cib'in eli bir rica ile kalkmıştı, "Ah beni tahkir etmeyiniz" diye yalvardı.

- Sizi öyle değil, bilmeyerek sevdim; nasıl olduğunu bilmeyerek, bir kardeş gibi, bir nine gibi sevdim...

Ve buraya gelince, tekrar acı bir sesle:

- Yok, ediniz, beni tahkir ediniz; ben ona müstehakım! diye inledi.

Ve Suad onun bu sözleri söylerken birden başını ellerinin içine alıp oraya dayanarak hıçkırdığını gördü. Meb-hut, bir şey söylemeyerek, kalbi derin bir merhametle sızlayarak, susuyordu. Ne yapacağına karar veremeyerek donmuş gibi dururken bin tereddütler, kararlar arasında çalkalanıyordu.

Karanlık gitgide istila ediyordu; Suad, elim bir nazarla ona bakarken, yavaşça çekilmekten başka bir çare-i selamet görmeyerek, uzaklaştı; ve Necib o kadar perestiş olunan bu kadının bu uzaklaşışı karşısında, elinden saadet ve hayatının yavaş yavaş kaçtığını acı acı hissetti. Yağmur dışarıda kâh bir sağanakla seri ve mütehevvir,² kâh bir sükûnla rakit ve yorgun yağıyordu. Necib burada ne kadar durmuştu, bunu tayin edemiyordu. Başını kaldırıp etrafına baktığı zaman soğuk rüzgârlı bir gece içinde üşümüş olduğunu gördü.

Ne yapmıştı yarabbi? Şimdi biraz evvelini bir rüyadan uyanıp tahattur etmek¹ isteyerek hatıralarını zulmetlere müstağrak² bulanlar gibi görüyordu, fakat kabus asıl şimdi hükümran olmaya başlıyordu. Birden kendini onun nazarında o kadar sefil ve adi gördü ki hemen yarın kaçmaktan başka bir çare olmadığını anladı. Onun karşısına nasıl çıkacaktı, ona artık nasıl bakacaktı? O zaman şimdi yemeğe ineceğini düşününce ne yapacağını şaşırdı. Kendini takbih ediyor,³ "Niçin, niçin bunu yaptım!" diye dövünüyordu. Ve yemeğe inmek icap ettiği zaman ikisinin de yüzüne bakamayarak, hiçbir şey istemeyerek kaçmaktan, kaçıp odasına kapanmaktan başka bir şey düşüneme-yerek eza içinde kaldı. Süreyya bu gece artık balığa gidemeyeceğinden dargın, kışın böyle gece gündüz yağmur yağınca evde hapis olmak ihtimaliyle münfaildi.⁴ O uzun uzun söz söylerken Necib cevap bulmakta duçar-ı müşki-lat oluyordu.

Suad bütün yemekte sükût etti; onun yüzünde nasıl bir infial ve bürudet⁵ olduğunu merak eden Necib, gözlerimiz rast gelir diye başını kaldırıp bakamıyordu; bir saniye oldu ki gözler birbirini çektiler, o zaman Necib Suad'm gözlerini bulanık, bozuk gördü. O kadar sevdiği bir kadını böyle müteezzi etmekten⁶ başka bir şey yapamamak onu harap etti. Yarın kaçıp kadıncağızı müsterih ve asude bırakacağını düşünerek bu kararından bir ferah hissetti, kendisini onun elemi huzurunda unutup, "O rahat etsin de..." diyordu.

Gece sükuti, elim, yekrenk oldu. Odasına çekildiği zaman bin tenakuz efkâr¹ arasında, yorgun dimağının, muh-taç-ı istirahat-i asabının bütün izdiham-ı tefekkürat ve ta-hassüsâtı² arasında, iyi fena hep kıyaslardan geçerek, hiçbirisinde tevakkuf edemeyip bir tevali-i seri³ ile hepsinden atlayarak sabahı azaplar içinde bekledi. Ah söylemeseydi, şimdi yine evvelki gibi olsaydı, ona kani olacağını görüyordu. O zaman tekrar "Niçin?"ler başlıyor, bırakıp gideceği aklına geldikçe acı bir korku ile yüreği yaralanıyordu. Sabaha karşı, bitap, hasta, dalmıştı; uyandığı zaman soluk bir gün ile nim aydınlanmış odasında idama mahkûm olanların uyanışı gibi

birden kaderini görmekten mütevellit hiras⁴ ve raşe ile içi yandı. Tekrar, "Niçin yaptım yarab-bim?" diye inledi; fakat artık buradan def olup gitmekten başka çaresi kalmamıştı. O zaman, burada hatta dünkü hayatına mütehasşir, sefil ve zebun, hazırlandı; aşağı indiği zaman onları odada, beraber, sakit buldu. Süreyya:

- Oo, nereye Necib? diyordu.

Sonra serzenişe başladı:

- öyle ya, çünkü hava yağmurlu... Lakin bu hıyanet bu, sadece hıyanet... Bilir misin? Sana ne söylesek haklı yız. Kış geldi diye azad buzad cennet kapısında bizi gözet ha! Öyle şey olmaz...

Bunları latife diye dinledi ve gitmesi gayr-i kabil-i te-hirmiş⁵ gibi o da latife ile mukabeleye çalıştı; sonra latifesi onu itizara⁶ şevketti, bu kadar uzun müddet rahatsız ettiği için af diliyordu. Ruhu titreyerek, bu sözleri ona hitap etmekten mütevellit bir raşe ile sesini idare edememekten korkarak, mütevazı, mütemenni, hakir oldu. Ah ondan bir nazar, bir kelime-i teselliyet, bir nazar-ı af olmaksızın gitmek... Buna tahammül edemeyeceğini görüyor, başını eğmiş, sakit, işiyle meşgul olan Suad'a bakmaktan korkarak gözlerini çevirmediği halde sadece onu görüyordu.

Ve nihayet, artık gitmek icap ettiğini yeis ile¹ görüp hasretle veda ederken, Süreyya'nın hâlâ devam eden şikâyetleri arasında, onun, başını kaldırıp bozuk bir sesle, "Bütün bütün değil ya... Yine gelirler elbet..." dediğini işitti ve onun gözlerinin bir saniye, sözlerini sorar gibi kendine initalafını² hissetti. Ah bu gözlerdeki mana-yı me-lul-i sual, bu yorgun zavallı ağlamış gözlerdeki nur-i af... Necib dünyaları baziçe-i heves edecek bir galeyan-ı sürür³ ile dışarı hücum etti; kapıdan çıktığı zaman sendeliyordu, "Ah beni seviyor, seviyor, seviyor!" diye delice tekrar ederek çamurlara daldı(sh. 208,209,210,211,212)

Alıştığı sükûn içinde duyduğu bir gürültü ile başını çevirdi, yoldan geçen arabaya baktı. Fakat birden gözlerinde bir karartı gördü, arabada Süreyya ile Suad'ı görüyorum zannetmişti; ve bu birden onda bir hıyanet yarasına benzer, bir zevç kalbinde açılan ceriha gibi bir taharrüş hâsıl etti. Bunda bir zevce ihaneti, verilen yeminde hulf¹ gibi bir şey, bir fecaat görüyordu. Ona Suad kendisi beraber olmasa gezemez, eğlenemez mi geliyordu; başını eğip derin bir merhamet, matemi bir hüzn ile, "Ah bedbaht, busen ki onun hayatında sen ne kadar naçiz bir şeysin, bunu bilsen" diyordu. Evet, bunu bilseydi de böyle geniş, nihayetsiz hülyalara dalmasaydı, bir nazarda böyle müebbet aşklar bulmasaydı... Bütün bunları kendisi hem yalnız kendisi yapmamış mıydı! Birkaç gündür onu o kadar mesut eden emniyet tarumar olarak yerine azim bir şüphe, onu müteakip büyük bir yeis geldi, azan bir şüphe, boğan bir yeis... Kendisi Suad'ın hayatında hiçbir şey, bir eğlence iken, Süreyya... Lakin Süreyya onun sahibi, amiri, zevci idi; onların hayatları birbirinin idi. O, onu bakir ve masum almış, senelerce onunla yaşamıştı. Hatta Suad kendisini sevseydi bile onun gibi olmasına her şey mâni idi. Bu izdivaçtan, Süreyya'dan başka, bütün maddiyattan başka bütün maneviyat mâniy di; her şey, bizzat Suad, hali,

mazisiyle bir mâniydi. Mazisi onundu, onunla yaşamıştı, onunla yaşıyordu ve onunla yaşayacaktı. Şimdi kendileri birbirinin olsalar bile hiçbir zaman öyle olmayacaklardı; ve onun karısı idi, birçok zaman karısı olmuştu, saadet ve zevkle olmuştu, hiçbir vakit de bu hatırat-ı zevk ve saadeti kendisi mahvetmeyecekti... Bu kadar sevdiği bir kadını sanki iştirak ile kirletmiş olacaktı; bunda tuğyana sevk eden bir fenalık görüyordu.

O halde, sevilse bile, bu yalnız cerihadan başka bir şey değildi ki; halbuki hiçbir zaman Suad, kendini her şeyi bırakacak kadar sevmeydi. Hatta bir parça bile seviyor muydu? Kendine kuvvetle temin edebilir miydi ki Suad tarafından seviliyordu? Bu mülahazaların altında zebun, mustarip, hâlâ o ihanet yarasıyla mecruh,¹ tekrar onları görmemek için oradan kalktı, ağır ağır Tarabya Tepesi'ne çıkan yokuşa tırmandı...(sh. 222, 223)

Suad, o, evvela buraya gelinceye kadar, vereceği saadetin şevkinden heyecan ve raşe ile, ümit ve emelle perişan iken şimdi hücum ve istila eden bir hüzn-i kasvetle, daha hatve-i sukutu atmadan gelen bir tehaşi ve istikrah ile zebun idi. Süreyya bugün şen, pürgû, her şeyden bir söz çıkararak konuşurken, Suad, "Ah haberin olsa..." diyor, o Necib'e nasıl olup da Suad'ın bugünkü Beykoz gezmesini aklına getirdiğini anlatırken bile onu Necib'in ayaklarına götürüp kabahatlerine, ihanetine gülünç bir alet yapmak, Necib'in nazarında bile böyle bir adilik etmek kendisine ağır, iğrenç geliyordu. Ruhunda buna karşı bir isyan, işte kendini bu hüznün ve kasvete, bu adem-i memnuniyete, ömründe bu şiddetle ilk defa gelen bu adem-i hürmete sevk eden bir isyan hâsıl oluyordu.

Son günlerin heyecanat-ı rakikası onu biihtiyar bırakmıştı, fakat o zaman sadece cereyan-ı vakayiye ram olmaktan³ başka bir şey yapmıyordu; o zaman bir senedir kendini tebah eden efkar ve mülahazat-ı elimeden⁴ kurtuluyorum zannetmiş, henüz hayatında bir lahza-ı sürür, acı fedakârlıklarla elde edilen bir nasib-i bahtiyar! var zannederek buna sevk-i nefis etmişti. Necib'i sevdikçe, sevdiğini mecbur olup kabul ettikçe, bahusus onun tarafından da sevildiğini gördükçe o zamana kadar sakin bir saadet içinde, daha doğrusu düz bir kanaat ile geçmiş hayatında bu kadar şedit heyecanlar hissetmemiş olduğunu görmekten, görüp biihtiyar kalmaktan başka bir şey yapamamış, bunu kendine bile itiraf edemeyeceği bir his ile idameden zevk bularak yaşamaya dalmıştı. Fakat şimdi yapılan şey büsbütün başka idi; şimdiye kadar kendinin hazırlamadığı, idare etmediği vakayiye baziçe olurken bugün kendisi de buna bir hareket ilave ediyor, sanki bir cihet veriyordu. Dün sadece ona bugün gelip bir nevi kabul ve itiraf demek olacak bu hareketle mesut etmekten, onu görüp mesut olmaktan başka bir şey düşünmezken, o hali idamede bulduğu zevke kendini böylece kamilen terk edive-rip bu tehlike üstünde çırpınmaktan mukavemetsuz bir heyecan bulurken, şimdi, daha ilk hatvede hareketinin bütün çirkinliği ile ezilmekten kendini menedemiyordu. Görüyordu ki kendini bu saadete terk etmek bile onun için muhaldi, bu zavallı, neticesiz, masum saadete bile... Şimdi bir kere hareketinin çirkinliğini görmeye başlayınca bunu nasıl bir neşe ile, bir neşe-i günah ile, bahusus namuslu kadınların hissettikleri kendileri için o kadar memnu¹ olan bu şeyin bir

parçasını, tehlikesiz bir kısmını nihayet yapmak incizabıyla, isteyerek, memnun olarak yaptığını, sadece onu mesut ettiği için değil, ne kadar naçiz olursa olsun böyle bir his ile de yaptığını itiraf etmek onu kendinden nefret ve istikraha,³ adeta kızartan bir hacalet⁴ sevk ediyor ve zevcini kolundan tutup çekerek hâlâ devam eden bu levsten⁵ uzaklaştırmak, bir zaman o kadar hürmet ettiği ve hürmet ederek mesut olduğu bu adamları kendi eliyle soktuğu bu çirkin mevkiden kurtarmak için ölüyordu. Her şeyin fevkinde, his ve teessür, mülâhaza ve muhakeme eden melekatın da fevkinde, lakayt kalamadığı, duymaktan ve ruhunu menedemediği bir şada, bu şeyleri çirkin, iğrenç bulan bir sevk-i tabii⁷ vardı ki ona bu mevkii giran, menfur gösteriyordu.

Fakat ne olacaktı? O kadar zaman alıştığı bu heyecanlardan mahrum olunca hayatını tahammül edilmez bir çöl olacak gibi görüyordu. Ah sadece öyle devam etseydi, insanı boğan bu elim zebunluklar olmadan sadece o heye-can-ı masum ile devam etseydi...

Fakat onun mümkün olmadığını ve mümkün olmayacağını görüyor, hem işte artık o zamanı geçmiş buluyordu, o artık tekrar bulunamayacak bir emel-i mazi olmuş, vukuat onu bir tarafa iterek ileri sıçramıştı. Şimdi ne yapılmalıydı yarabbim? Hiçbir zaman hayatı, böyle ele geçmez, böyle gelmez hain bir şey olmak üzere bilmemişti; o, hayatını geldiği gibi yaşamıştı; sonra, onu kendine uydurmak mecburiyeti çıkınca öğrenmeye, tanımaya başlamış, tanıdım dediği yerde yine meçhul bularak nihayet onun anlaşılmaz bir muamma, bütün çaresizlikten mürekkep bir muamma-yı elim olduğunu görünce dehşeti müzdat olmuştu. Şimdi, şimdi artık bu hayata karşı bir kin ve gazap hissediyor, bir şey yapamamak imkânıyla büyüyen bu kin, onu acı, zalim yapıyordu. Ne kadar aldanmış olduğunu, hayatını güzel ve mesut bir hayat diye görmekten ziyade öyle devam edecek, öyle devam etmemek için hiçbir sebep mevcut değil diye inandığı için ne kadar budalalık etmiş olduğunu, bir gün, sadece kalbinin yorulduğu, ruhunun usandığı için her şeyin değişip insanın yabancı bir muhit, yabancı bir hayat içinde, hatta o zamana kadar bile aldanarak yaşadığını kabule mecbur kaldığını görüyor, her şeyi şimdi anlıyordu. O hiç düşünmemiş, buna ihtimal vermemişti; ruhu daima bir halde kalacak, kalbi ölünceye kadar öyle vuracak zannetmişken İşte ona da o sin, o her şeyi en hakiki rengi ile görüp anlamak sinni¹ geldiğini görüyordu; bir mana, bir sebep veremediği sıkıntıların hep alıştığı hayatın artık ruhuna kifayet edemediği için tezahür ettiğini ve nihayet şimdi ruhunun gıda-yı kıymetdarını bulduğu zaman, o hiçbir şeyi bilmeden tertip ve kabul edilmiş hayatın rabitalarıyla bağlanarak bu yeni saadeti red ve tebi-de² mecbur olduğunu görmek kendisine acı geliyordu. Ah tekrar hayatına başlamak kabil olsaydı...

"Ne kadar dalgınsın Suad? Etrafına baksana..." Uyanır gibi oldu, Süreyya şikâyet ediyordu, "O kadar arzu, o kadar rica, şimdi sükûn ve kasvet..." diyordu. (sh. 225,226,227,228,229)

Eylül'de en önemli psikolojik olaylardan biri esere adını veren Eylül ayının sonbahar mevsiminin kendini göstermeye başlamasıdır. Eylül'le birlikte eser kahramanları farklı hisler yaşarlar.

Necib, bulutları göstererek artık, havaların bozulduğunu, fakat buna rağmen birkaç güzel gün daha yaşayabileceklerini; Süreyya, daha önce yağın yağmurları ve sonbahardan fazla birşey beklenemeyeceğini Eylül'ün hüznü ve matem ayı olduğunu; Suad ise bu ayın kendi hayatının, kadınlığının Eylül'ü olduğunu ve bu ayda her geçen güzel gün için ona minnettar olmaları gerektiğini düşünüyor.

Suad, Necib'le aralarında başlayan ümitsiz aşk nedeniyle Eylül ayından herkesten farklı bir şekilde etkilenmiştir. Suad Eylül ayının gelişiyi karamsar duygular içine girer. Kendi hayatında rüya gibi duygusal bir aşk yaşadığı bu dönemi Eylül'e, eylül ayında tabiat'ın aldığı hale benzetir. Kendisinin de hayatının ve kadınlığının Eylül'ünü yaşadığı düşüncesine kapılıyor. Yani, Eylül'ü renklerin solmaya, günlerin kısaltmaya, hüznü ve sıkıntının her yarı sarmaya başladığı bir dönem olarak görür ve büyük bir üzüntüye kapılır. Kendisinin de çürüyen yapraklar gibi bir gün eriyip gideceğini, mutluluğu tadamadan yok olup gitmenin acısını bütün derinliği ve burukluğu ile yaşar. Suad, birçok, içinde yaşamak arzusunun mutlu olma ümidinin en güçlü olduğu bir zamanda her şeyin boş olduğunu anladığı için üzgündür. Üstelik bu gidişi durdurmaya gücü yetmediği için de karamsardır.

Suad'ın üzerine Eylül'ün bu kadar derin izler bırakmasının en önemli nedeni Suad'ın evli bir kadın olmasına rağmen ümitsiz bir aşka düşmüş olmasıdır. Hiçbir şeyden haberi olmayan ve suad'a son derece güvenen, biraz da çocuksu ve Suad'ın duygularını anlamayan kocasını üzme istemediğinden, duygularını içine gömmek için mücadele eder.

Hava, yine o hararet ve rengin üzerine şimdi gayr-i mahsus bir tül çekilmiş gibi ketum bir gölgeye, hararet hafif bir revnaka, ancak hissolan bir ılık nefhaya münka-lip olmuş, ziya sadece bir inikas halinde intişar ediyor, denizin lacivert gözleri sanki bulanarak sinesinden nebe-an eden o keskin bahar rayihasıyla Beykoz Koyu'na doğru sokuldukça kararıyordu.

Çayırı bütün bütün تنها buldular, ağaçların gölgeleri, nim bulutlu sema altındaki çayır soluk, melul idi. Yalnız son yağmurların ve dünkü güneşin verdiği bir taravet ile mahzun bir yeşillik vardı; onlar çayırın bu rengindeki güzellikten bahsederlerken Suad çınarlardan sarı, kuru düşen yaprakların kapladığı yollarda yağmurlarla ıslanarak hâsıl ettikleri çamura, bu çürümüş yapraklara bakarak "İşte!" diyordu...

Necib etrafına bakarak, "Havanın rengi iyice soluyor" dedi.

Ve bastonla karşıdan ağır ağır yükselen bulut sürülerini gösterdi.

Süreyya, "E, ne olacak?" dedi, "Geçen ki havalan düşünsene... Ne idi o yağmur, o rüzgâr?"

- Ama dün, evvelki gün ne kadar parlaktı, bir yaz günü gibi.
- E, sonbahar bu... Artık bu kadar letafet ve hararet verdikten sonra! Eylül'den daha ne beklenir. Eylül malum ya hüznün ve matem ayıdır.

O zaman Suad'a da hayatının şu devresi kendi ömrünün, kendi kadınlık hayatının eylülü gibi geldi. Eylül... Birkaç gün hava ne kadar güzel olsa bu kadarcık fani bir güzelliğe bile minnettar olmak lazım gelen bir ay; içine birkaç günlük kış hücumundan acı düştüğü için, o güzel havaların, devamlı yazın artık nasıl geçmiş, sadece bir mazi olmuş olduğunu hissettiren bir esef ve hasret ayı... Onun hayatı da öyle değil miydi? Son günlerin letafeti ile beraber, şimdi yine imkânsızlığa, yine hüznün ve kasvete düşmemiş miydi? Tıpkı şimdi düşündüğü gibi, nasıl yaz elindeki saadetten bihaber geçip ilk kış hücumuyla teessüf ederse, o da demin anlamamış, tahassür etmemiş miydi? Tekrar hayatına başlamak arzusu, bugün tekrar yaz olmak emeli gibi değil miydi? Bir senedir onu harap eden endişelerin, melallerin ne olduğunu artık iyice görüyor, "İşte benim eylülüm!" diyordu.

Eylül... Henüz renk ve rayihası bitmemiş, fakat baharın mebzuliyet-i elvanı o kadar gayr-i mahsus bir surette çekilmiş, o kadar tekrar avdet etmemek hırmanıyla, avdet eder gibi görünse bile hemen yine solup kararan hırçın, boş arzularla o kadar acı acı çekilmiş ki bir gün işte ruh-ı tabiat birden uyanıp görüyor; yapraklarının nasıl sararmış, birçoklarının düşüp çamurlar içinde çürümüş olduğunu görüyor; ve şimdi ne kadar güzel olsa, o bir iki günün verdiği acılıkla bu güzel havaların ne kadar fani, bu renk ve rayihanın ne vefasız, ne artık ele geçmez, elde iken kıymeti bilinmemiş, öylece istihlak edilmiş bir hazine olduğunu acı acı görüyor; işte artık ne bir çiçek, ne bir rayiha kalmış... Artık tahammül bile kalmamış, hepsi çürümüş; evvelden yağmur yağsa lakayt kalırlardı, belki daha taravet, daha hayat gelirdi, şimdi... Şimdi işte yağmur, işte kış hepsini çürütüyor; her şey çürüyor, her şey...

Evet, hepsi çürüyor, her şey... İnsanlar da çürümeyecekler mi? Eylülde sanki bahara tahassür eden melul bir taravet sanki üzerine çöken kışın, kendini mahvetmek isteyen hazanın rağmına paydar kalmak, tekrar bahar olmak mücadelesi vardır; fakat bunun için muhtaç olduğu şeylerden mahrum olduktan başka kendisinde de mukavemet kalmamış ve tabiat bunu anlamış gibi acı bir melal ve tefekkürle, üzerine çöken tenhaliğin, matem-in hatem-i merareti ile düşünüyor; sanki ne kadar uğraşırsa uğraş-sm ne kadar mukavemet ederse etsin, kışın galebe edeceğini, artık her şeyin, her ümidin bittiğini buna tahammül lazım geldiğini anlamaktan mütevellit bir fütur ile giryan-dır. Ne renk, ne rayiha... İşte yapraklar ölüyor... Rüzgâr insafsız, yağmur muannit, her şey çürüyor, oh, her şey çürüyor...

O zaman eylül kendine tabiatla ilk fütur ayı, faniliği ilk his ayı, ilk faydasız ve elim mücadele arzusu gibi, hayatın ne olduğunu anlayıp bihaber geçen güzel mazinin tahassürüyle ilk boyun bükülen ay gibi göründü; ayaklarının altında çamurlanmış çürük yapraklara bakarak, "Evet, her şey çürüyor, demek biz de çürüyeceğiz" diye düşündü. Demek ki çürüyecekti, o da çürüyecekti! Böyle, hiçbir

saadet gelmeden, daha henüz beklerken, bahusus hayatının nasıl gafil geçmiş olduğunu anladıktan sonra, artık bir şey de yapmak kabil olmadığını görerek, böyle çürümek, bitmek ona pek insafsızca, pek acı geliyordu.

Halbuki işte onda yaşamak için daha şedit bir arzu, saadetten mahrum olmamak, hayatını kaçırmamak için derin bir ihtiyaç, icap ederse mücadele kabiliyeti vardı. Fakat her şey boş değil mi? Ne olsa, ne yapılsa kış gelmeyecek mi? Ya gelinceye kadar... Hiç mi, hiç mi bir şey yapılamaz? Böyle, görerek, anlayarak, bile bile hayat ve saadetten feragata tahammülden başka bir şey mümkün değil mi?

Derin bir hüznün içinde, bu mülahazalardan gafil konuşan Süreyya ile Necib'e baktı, Süreyya Necib'e bir şey anlatıyordu; eliyle ileriye göstererek söylerken Necib de Suad'a bakıyordu; o zaman, gözler arasında, bugün ilk defa ve ciddi, ateşin bir tesadüm oldu; Necib bu nazarda ne kadar derin, acı bir şikâyet ve istimdat gördüyse Suad da onun gözlerinde o kadar derin, o kadar samimi bir ma-habbet, her mücadeleye hazır, her tecrübeye maruz, ölümlere kadar sürecek bir rabita görüyorum zannetti; ve bu, ona bu çaresizlik, kimsesizlik hiss-i girani içinde azim bir teselliyata mucip oldu; o kadar ki ona baktıkça devam edebilen bu hissi idame için baktı, gözlerine hükmü geçe-meyerek onların bakmasına müsaade etti, böyle, birbirlerine bir müddet baktılar, sanki gözler uzun müddet birbirinden kaçan ruhlarına artık mukavemetsizlikle zayıf ve hasta, bir mücadele-i elime ile musahhar, bitap idiler.

Fakat bunda kuvvet veren bir hal vardı, müphem, uzak, uzak bir selamet ümidi gibi bir şey, sanki bu öksüz ve biçare ruhlar için birbirinin amak-ı enzarında bitmiş hayatlarının tedavisi var gibi bir şey, işte bunun için, gözler bir an olup birbirinden ayrıldıkları zaman, tekrar o semaya koşup yine kesb-i ümit ve kuvvet etmek ihtiyacı baki kalmıştı. Bunu bilmeyerek gibi, düşünmeyerek, artık itaat etmeyen bir sevk-i tabii ile yapıyorlardı, o kadar ki bütün o sersemlik içinde akşama kadar üç dört defa daha bu nazarlar tekerrür etti. Fakat bu birçok arzulardan, arzuların birçoğunun cesaret ve mukavemet neticesinde fiile müncerr olmasından sonra mümkün oluyordu.(sh. 228,229,230,231,232,233)

Necip ve Suad yasak aşklarının esiri olmuşlar ve aşklarını dille ifade etmekten yoksun oldukları için gözleriyle konuşmaya başlamışlardır. Sanki bakışları yeni bir dilin lügati olmuştur.

Bu bir müddet sadece nazarla konuşulan bir hayat oldu. Sanki kalpler bütün söylemek istediklerini, Suad'ın arzularını, emirlerini, Necib'in şükran ve perestişini ifham için gözleri memur etmiş gibi gözler bu sadece kendilerinin anlayacakları manalarla namütenahi revnaklar hâsıl etti.³ Necib hiçbir şey söylemeye gayr-i kadir, sa-adetiyle boğularak sadece itaat ediyor, sihirkâr bir rüya-daymış gibi sadece incizabane teslim olarak gidiyordu. Suad'ın öyle zamanlarda öyle nazarları oluyordu ki bu ona bir hayat verilmiş gibi saadet veriyordu. Konuşurken, gezerken, azimette, avdetle, bu hayata kuvvet ve hırs ile sarılmak

arzusunu veren nazarlarla mest oluyordu. Veda edip oradan ayrıldığı zaman öbür güne kadar gömüldüğü zulmette bu nazar bir rehber, bir nur-ı teselliyat ve kuvvet oluyordu. Bunda bir meçhuliyet bulunuyordu, her an insanı saadetine inandırmayan, her an bunun bir rüya, bir sehv olduğunu zannettiren bir fanilik vardı ki bazen ümit ve emelle ateşin bir heyecan, hemen şüpheye teslim olacak bir heyecan oluyor, fakat akabinde vuslatlara bedel bir saadet ve inşirah veren bir tebessüm, bir küçük, belki manasız, belki hiçbir tebessüm hepsini mahvedip sadece kendi hükümran oluyordu.

Ah bu nazarların bazen nasıl manaları, nasıl incelikleri, nasıl renkleri vardı, ne gayr-i kabil-i ihsas ve ifade, ne gayr-i kabil-i tefhim şiirleri, şiiriyetleri, insanı nasıl birden sema-yı saadete isal eden renkleri vardı! Bazen derin, siyah, vakur, sükût ettiği olurdu; sonra bir nur-i rica ile titreyerek müsterhim, perişan bir nigâh ile bakardı; bazen mütehakkim, emreder, sonra munis, razı olur, lütufkâr, vaat eder, "Evet, peki!" derdi. Bazen sadece, "Seviyorum ve mesutum!" diye, sonra şuh ve kadın olup şüpheli bir emniyetle bakarak, mahmur ve mest, teşekkür ederek, ah bu nazarlar ona ne saadetler veriyordu. Henüz inkişaf edip de mesut olacağına, o kadar yaşayacağına inanamayan bir gonca-ı emeli gibi nahif ve rakik bir saadet...

Ve Suad'ı evvelkinden ziyade kadınlığına, ziynetine itinalı görüyor, onun daha güzel, daha zarif olmaya takayyüt ettiğini, kendisi için merak ettiğini anladıkça çıldırmak isteyerek, "Hep benim için yapıyor. Ah seviyor ya-rabbim, ne kadar seviyor, ne kadar..." diye haykıracığı geliyordu. Kadınlığın bütün aletlerine, bütün silahlarına münkat, meşhur, benliğini kaybetmişti. (sh. 234,235)

Necip ve suad'ın yaşadıkları bu yasak aşk her ikisini de nefisleriyle amansız bir mücadeleye sokar.

Gitmek için kalktığı zaman Süreyya'nın, "Canım kal da yemek yiyelim" teklifini red ile meyusane, fakat, bir azm-i kati ile ısrar ederken Suad'ın bir nazarı oldu. Sanki onun bütün ruhunun elemi hissetmiş ve onun böyle me-lul gittiğine hiçbir vakit razı değilmiş gibi yeis ile, merhametle, rica ve aşk ile karışık bir nazar... Fakat Necib bu kadar derin bir kadına sadece yalandan malik olduğunu görerek daha meyus, hatta Suad'a bile münfail, belki yalnız ona münfail, "Hayır, gideceğim, siz kalınız ve mesut olunuz... Ah beni bırakınız, zira ölüyorum, işte aranızda beni öldürüyorsunuz..." diye haykırmak, haykırmadığı için tehevvürle gitmek istiyordu; o zaman bu nazarda, şimdiye kadar manalar sadece kendinden, sadece belki yanılmak ihtimali olarak da çıkarken, bu sefer aşikâr bir mana görüldü; o artık mütehakkim, "Hayır, behemahal kalacaksın, ben öyle istiyorum..." diyordu; artık Suad münasebetlerinin kabul edildiğini ve devamına rızadade olduğunu bu nazarlarla inkar edilemeyecek bir surette izhar etmiş oluyordu. Ve Necib'in bir eser-i irtibata karşı gözlerinin merareti silinirken Suad'ın nazarı, "Evet kal, bende öyle derin ve gayr-i kabil-i intiha teselli ve ümit menbaları var ki..." diyordu.

Suad bu gece emsalsiz bir surette bir teselli ve şifa perisi, bir incizap ve saadet perisi oldu. Onun hüznünü geçirmek, onu mesut ve mütebessim görmek için öyle

halleri oluyordu, öyle sözleri, öyle nazarları vardı ki Necib içinde deminki zulmetin yerine şimdi bütün bir saadetin dolup taşıdığını hissediyordu. Onun sözleri, tavırları belki yine her zamanki gibi idi; fakat şimdi onlarda hususi bir renk görür gibi oluyor, artık en manasız şeyleri pürmana geliyordu. Asıl Necib'i mest eden şey onun hayat ve efali-ne kendinin dahi ve tesiri olması idi; onun hayatına giriyorum, onu zapt ediyorum saadetiyle boğuluyordu, "Benim için, benim için!" diye onun hiçbir erkeğe, kendinden başka hiç kimseye belki olup da böyle kadınlığını, bütün hazinelerini, bütün ruhunu vermeyeceğini, yalnız kendinin bu kadar mesut olduğunu düşünmekle boğuluyordu. O zaman teşekkür etmek ihtiyacını hissetti, kati, müteahkim bir ihtiyaç, hemen ağlayarak teşekkür etmek ihtiyacı. .. Ve bunu anlatabilmek için ne yaptıysa muvaffak olamadım zannetti, yanıyordu, ölüyordu. Halbuki Suad anlıyordu, onu zebun görmemek için bütün nisvîyetinin delaletiyle uğraşmış ve şimdi düşünmeden sadece hissiyatına tebean, sadece keşf ve icat ile, heyecanlardan saadetler yaparak ve onun gözlerinde nasıl mesut olduğunu, nasıl teşekkürlerle baktığını görerek yeni bir hayat buluyormuş gibi oluyordu. Onu böyle hep zulmetlerden kurtulmuş, mesut gördükten sonra gitmek teşebbüsünü menetmedi. Ve ayrılırlarken birdenbire dedi ki (sh. 238,239)

- Galiba yorulunuz? dedi.

Dudaklarında bir inci tebessüm, gözlerinde bir ifade-i tecessüs vardı.

Necib "Niçin?" diye sordu, ve durgunluğu için sorduğunu anlayınca:

- Başka ne yapayım? dedi.

Sonra bütün esef ve elemi anlatmak istiyormuş gibi ateşle ilave etti:

- Bugün de bitti, işte o kadar şevkle beklediğim bu

gün de geçti de onun için...

Suad, o tebessümü nim solmuş, gözlerinde henüz son revnakları titreyerek sönüyor, bakıyordu. Necib, tekrar sükûtu bozdu. Derin, hararetle içini çekerek:

- Ah bilseniz dünden beri bugünü nasıl bekledim-di... Dün gece o kadar mesut ve bahtiyardım ki... Sabaha kadar uyumadım... Zannediyordum ki bugün büsbütün başka olacak... Daha... Bilmem, fakat gördünüz ya, hiç... O da geçti, hep geçecek... Hep geçecek... İşte böyle...

Sesi nihayetsiz bir esef ve elemle söndü; azim bir yeis tavrıyla elini sallayarak sözünü bitirmedi. Tekrar sükût oldu. Suad müteallim, muğber bakıyordu, sanki sormak istiyordu, "Niçin, lakin, niçin?" demek istiyor, söyleyemiyordu. Kendini zorluyor, "Hayır, ben istemem, keder, ıstırap istemem..." demek için ölüyordu... Fakat en küçük bir söz onu korkutuyor, dudaklarını kilitliyordu. Bu söz söylenirse her şey, kendisi, bütün bu hal mahvolup yerine hep fenalık, azap ve nedamet kaim olacak diye korkuyordu.

Necib kendi kendine düşündüğünü ona da söylemek ister gibi dudaklarında acı bir tebessümle, "Ah dün, dün" dedi. Sözü kendi kendine söylüyormuş gibi bir tevdi hali vardı:

- İşte otuz yaşımdayım hiç dünkü kadar mesut olduğumu bilmiyorum... Bir müddet, bakınız, sizin karşınızda bir müddet zannettim ki... Zannettim ki... Sadece ikimiz varız.

Burada sesi kısıldı, kendini işitmekten korkuyormuş, bir cinayet yapmış gibi gözleri dondu; sonra bunun nasıl fena bir çılgınlık olduğunu anlatmak istiyor gibi:

- Ah ne rüya, ne acı rüya... diye acı acı gülümsedi.(sh. 243,244)

Fakat kendini sokakta bulduğu zaman tekrar meys ve nalan, tekrar, "Ne olacak, ne olacak?" diye düşünmeye başladı. Yalnız kendi için değil, onun için de düşünüyor, ikisi için de bu mevkiin gayr-i kabil-i idame olduğunu görüp bir çare bulmak mecburiyetleri beynini eziyordu. Onun yanında, onun hava-yı nefesi içinde, onun nefsi-i vücudunda her şeyi unutuverecek, ihtiyarını ezen, metanetini harap eden, kalbini heyecanlı bir ateşle yakıp halecan-lar vererek bayıltan, hemen onu koklayıvermek, hemen elinin üzerine düşüvermek, hemen orada yerlere kapanıp ağlayarak ölüvermek zaafları hissediyordu; gözlerine bakarken bunda kendisini bayıltan bir cazibe ile, yanında iken sadece bir rayihasıyla her şeyi unutturacak bir sihir ile medhuş oluyordu.

Tekrar ve artık kati olarak görüyordu ki kaçmaktan başka çare yoktur; fakat artık avdetsiz kaçmak, artık her şeyi mahvedip, tekrar dönmek üzere kaçmak; o zaman da Suadsız yaşayamayacağını görünce bu hayatını, yaşanacak bir hayat yapmak çaresine başvuruyordu. Bu muhaller içinde neticesiz, beyhude çırpınmaktan kudurmuş gibi yürürken birdenbire durdu; çünkü çoktan beri seyl-i tahassüsâtma kapılarak unuttuğu mevkiini, Süreyya'yı, ona karşı vazifesini görmüş idi. İlk defa olarak ciddi, bir iş yapmaya azm-i kati ile karar verince melhuz ve mutlak neticeyi düşünen adamlar gibi, olacak şeyi düşünerek, her ihtimali tartarak düşündü; ve bu evvela bir taşa şiddetle başını çarpıp sersemlemek gibi bir şey oldu; temayülâtı-nı bir müddet unutup mevkiin dehşet ve ciddiyetiyle donunca, yalnız ati için değil, hal için de ürktü, zira o şimdi yine bir şey yapmış, tarik-i ihanette birkaç adım atmıştı. O zaman gerçekten bir korku hissetti; kendinden, etrafından, Süreyya'dan, bahusus Süreyya'dan...

Fakat madem ki onun bir şeyden haberi yoktu, ve... Olmayacaktı, evet biraz tereddütten sonra, şimdiye kadar bilmediği gibi bundan sonra da bir şey bilmeyeceğini düşündü; onun da o yaşa kadar hayatından, kitaplardan alınmış tecrübeler, derslerle bu mesele hakkında birtakım mü-talaat ve muhakematı bir zübde-i istintacatı, bir felsefe-i ahlakiyesi vardı; ve bu kendisini birden müsterih etti; sadece akliyat ve tecaribiyle bunun hiç bu kadar ehemmiyet verecek, hatta bu kadar düşünmek bile bir kaideye riayetden başka bir şey olmadığını düşündü. Ve kuvvet

bulmak için gibi, "Hem bir kabahat varsa bile sırf bana ait değil ya... Hiç bana ait değil!..." diye düşündü, sonra acı bir tebessümle, "Zavallı Suad, seni şimdiden itham ediyorum!" diye acıdı. "Fakat gerçek değil mi?" diye devam etti. Bu öyle bir şeydi, öyle bir günahı ki sadece Suad'ın kabul ve delaletiyle, sadece Suad'ın rızasıyla husul bulacaktı; bu arzu, kendinde ne kadar şedit ve payidar olursa olsun hiçbir netice-i fiiliyeye müncer olamaz, daima akim ve beyhude kalırdı; fakat sadece Suad'ın bilmesi ve bilerek sükût etmesi onu bir kabul ve kabulü de hiyanette iştirak haline getiriyor, iştirak değil, asıl mesuliyet ona yükleniyordu. Bu arzu yalnız onun kabulüyle kesb-i vehamet ediyordu. O halde?

Ve erkek ihanetiyle kendini mazur görmek için o kadar müşikaf davranırken onu da kim bilir nasıl şeylerin bu neticeye sevk ve icbar ettiğini, bu ihtimali asla düşünmüyordu. "O nazarlar varken bir erkek nasıl tahammül eder?" diye düşünüyordu. O zaman tekrar o nazarları, onların sihr-i nigâhmı, derin ve siyah davetlerini görür gibi oluyor ve bu incizabın önünde her şeyin sükût edeceğini düşünüyor, "Onun için ölmek bile bir saadet olduktan sonra?" diye her şeyi göze alıyordu.

Onu bahusus dünden beri kendine karşı daha çok ateşli buluyordu; sanki bütün bütün kendinin olmuş gibi, sade bir tavrıyla bütün hayatını bir teslim edişi vardı ki, Necib bunda tek mil sefalet ve acz-i ruhunu, onu bu hale sevk eden ahval ve âlâmı görüyorum zannediyordu; bunun ona bu kadar kuvvet ve şiddetle malik olmak memnuniyetinde müskir bir acılık bulmaktan nefsinin kurtaramıyordu. Çünkü Suad'a acıyordu; onun evvelki beşaret ve ciddiyetini şimdi böyle aciz ve pürendişe, perişan görmek onu müteallim ediyordu, şimdi ki bütün ruhuna hulul etmiş gibi idi, onu bütün necabet ve ulvi-yetiyle kendine merbut gördükçe bir an oluyordu ki nefsinden külliye tecerrüt edip sanki bilzât Suad oluyor, ona kendi ruhu gibi merbut ve agâh kalıyordu. Onun ne hemen kırılıverecek, ne hemen pejmürde bir çiçek olacak mail-i fena bir şey olduğunu görüyor ve ona bunun için acıyordu. Bahusus kendini sevdiği, bu kadar sevdiği için acıyordu. Bu kadının saadet-i hayatının kendi gibi aciz ve sefil birine muallak olmasına yanıyordu; kendine bile zarardan başka bir şeyi dokunmayan hod-gâm, kararsız, hasta bir adama onun bu kadar şiddetle merbut bulunmasına dilhun oluyor, onu mesut edebilecek bir adam olmasını temenni ediyordu. Ah onu mesut etmeyi ne kadar istiyordu! Halbuki bedbaht ve gıryan etmekten, ona azap ve felaket vermekten başka ne yapabilecekti? Hatta şimdi bile onu mustarip etmiyor muydu?

Daha dün zevkyab olarak onu tazip etmemiş miydi? Hiçbir dahli olmadığı şeylerin bile intikamını ondan almak, kendi asabiyetinin cezasını ona çektirmek için kalpsizce onu tazip ederek bundan mahzuz olmamış mı idi? Lakin ondan daha ne istiyordu? Onun gibi bir kadın bu kadar şiddet ve kuvvetle ruhunu verdikten sonra başka ne yapabilirdi? Kendi nazarında bile asıl büyüklüğünü teşkil eden meziyetleri feda etmeden başka ne yapabilirdi? Ve onları bile aşkına feda etse belki en evvel kendi tahkir etmeyecek miydi? O zaman daha ilk busenin akabinde düşecekleri girdab-ı nedameti, düştükleri zillet ve nusuhet içinde birbirine bakamayarak nasıl aşklarının bir naaş-ı muncemidiyle kalacaklarını,

birbirini nasıl kayıp, hatta tahkir edeceklerini hisseder gibi oluyor, bütün o azap ve nedametle şimdiden eziliyor, Suad'ı şimdiden gözünden düşmüş buluyordu. Evet, asıl o anlamak, o affetmek lazım gelirken asıl o itham edecekti, asıl o tahkir edecekti; ve Su-ad şüphesiz bundan ölecekti... Hatta, şimdiden itham etmiyor muydu? Dünden beri o kendisini kim bilir nasıl ate-şin elemeler, kederler içine düşüp ne fedakârlıklar içinde çırpırken kendisi sekinet ve ihanetle ne kararlar vermemiş, nelere hazırlanmamış, neler tertip etmemişti. Onu mesut etmek bir taraf hatta bedbahlıktan da fena bir girdaba sürükleyecekti; onun huzur ve istirahatini şimdi böyle aldıktan sonra, hayat ve namusunu da verse yine kani olmayacak, kendisi bütün büyüklüğünü muhafaza ettiğine kail olduğu halde kadını eski ulviyetinde görmeyecek, göremeyecekti. İşte asıl nokta; katiyen görüyordu ki hiçbir şey kendisine Suad'ı o zaman evvelki gibi telakki ettirmeyecekti, ne kendisi için feda-yı namus edişi, ne aşkının şiddet ve nüfuzu, hiçbir şey... Kayd-ı namus kendini böyle bir hareketten menedemediği zaman nefsinin mazur görürken onun da yine aynı şeraitle namusu aşkına feda edişini affedemeyecek, kendi cinayetinin de cezasını ona tahmil edecekti... Niçin? Onun ne kabahati vardı! Bütün bu felaket kendini çok sevdiği, her şeyi aşkına feda ettiği için miydi? "Ah kadınlar, kadınlar, siz sadece aşkınıza, sadece fedakârlık ulviyetine müştak ve mağlup olup mahmum ve mesut yanarken erkeklerin kalbinde ne çirkin, ne hain, ne bigâne hisler olduğunu bilirsiniz..." diyordu. Ve Suad da sanki bunu anlamış, nasıl bir ati hüsrân ve zillete sürüklendiğini biliyormuş da istimdat ediyormuş gibi bir perişanlık, her şeyi bilmekle beraber feda-yı nefis mecburiyetinden mütevellit gibi ketum fakat amik bir na-zar-ı şikâyet vardı ki onu harap ediyordu.

Necib bu fikirlerine, hislerine o kadar gömülmüş, o kadar teslim-i nefis etmişti ki hiçbir şey, ne Süreyya'nın avdeti, ne konuşulan sözler onların silsile-i cereyanını ihlal edemiyor, belki takviyeye hizmet ediyordu. Sanki Suad'ın bütün mevcudiyetini bir nikab-ı sirîşk, sehab-ı yeis kaplamış idi; en küçük sözüyle, en manasız nazarıyla bile kendinin, sırf kendinin olduğunu nasıl anlattığı, adeta kendini vermekle mest olduğu halde nasıl yalnız kalmak ihtimalinde gözlerine siyah bir reng-i endişesinin çöktüğünü fark ederek onda facianın asıl elim sahnesi devam ettiğini, aşkın artık katiyen karar vermek icap eden devre-i hummasına geldiğini ve ne yapacağını bilmemekle beraber böyle de devam kabil olmadığını görerek nihayet fe-da-yı nefis mecburiyetiyle mücadele edilen son an azap ve elem içinde çırpındığını anlıyordu, o kadar anlıyordu ki bu facianın bütün elemiyle yüreği sızlıyor, "Ah biçare Su-ad, biçare, biçare Suadcık!" diye söyleniyordu.

Ve bu kadını o mahvedecekti; kendine o kadar münhasıran o kadar fedakârane teslim-i ruh ettiğine inandığı, ismet-i ruhuna meftun olduğu bu muhterem kadını o telvis ve bednam edecek, mahv ve helak edecekti, değil mi? Lakin niçin? Sonunda hüsrân ve nedamete, istihkar ve mezellele düşmek için, bütün bu aşkını bir hüsn-i ulvi ve müstesna kılan şiiriyet ve mümtazını bitirip sevdiğini tahkir etmek için feda edecekti, öyle mi?

O zaman birden meftun olduğu bir fikir geldi; birçoklarını vücutları için sevdikten ve bunun için bilaistisna hepsinden başka bir ceriha aldıktan sonra şimdi birini de, bişüphe en layık olanını da sadece ruh ve şiiri için sevmek, bir zaman o kadar hayran olduğu ismetine hürmet etmek arzusu hâsıl oldu. Ve birden nefsinı buna kadir görerek taaccüp etti, onun ruhuna bu kadar rakipsiz ve münhasıran malik olduktan sonra ötesi miskin, bahusus hain ve çirkin geliyordu; bu kendine sevdiği kadın kadar ulvi, ona layık bir aşk-ı mümtaz, bir hürmet-i müstesna, onun ruh ve hüsnüne layık bir mükafat gibi görünüyordu. Bu birçok hissiyattan mürekkep bir arzu idi ki hepsine birden itaat arzusuyla kesb-i kuvvet ediyordu; sadece aşk ve merhametten ibaret değildi, teşekkür, peretiş, şiir, hürmet, havf, nedamet, izzet-i nefis, her şey ve en sonra, namus... Evet, namus, ebeveyninden, büyüklerinden duyduğu, kitaplarında okuduğu namus, bütün kavanin-i beşeriye'nin rükn ve gayesi olarak tanıtılmış olan namus en sonra gelebiliyor, "Namus... Herkesin söylediği, fakat kimsenin rast gelmediği bir nevi kuş olmalı..." diye omuz silkiyordu.

Bu fikrine ilk hamlede bu kadar meftun olunca bunu tezyine² başladı. Bunu bir nevi izdivaç, ruhların izdivacı gibi görüyordu; Süreyya'dan ziyade ona hulul edebilecek, bu izdivaç onlarınkinden daha masun-i fena, daha ulvi, daha şairane olacaktı; bu dünyada hiçbir levsin gelip rahnedar edemeyeceği bir rabıta olacaktı. Utandırıp yüz yüze baktırmayan o korkularla gizli, haince buselerle yaralanacağına aşkları herkesin içinde, saf ve melekane hükümrân olacak, işitilmekten, anlaşılmaktan biperva, mesut ve mümtaz devam edecekti; böyle birbirine daha yakınlaşacaklar, sanki birbirine nüfuz edecekler, birbirinin samim-i ruhunda yaşayacaklardı... Ve bunu düşününce mest olarak bu bir ihtiyaç halini alıyordu. Ona, "Müsterih ol, gözlerindeki zulmet ve endişe zail olsun!" deyip bunun hâsıl edeceği şükranı görmek istiyordu; ve gerçekten, nihayet ona bunu itiraf edip, "Evet, benim kardeşim olunuz" dediği zaman gözlerinde o kadar müteşekkiran bir iştiyak ve tehalük gördü ki bu da kifayet et-miyormuş, ruhları yine kâfi derecede yakınlaşmamış gibi pürsirişk⁵ bir sesle:

- Kardeşim, yahut benim ninem olunuz, diye inledi.

O dakika Suad'ın gözlerinin ateş ve şükrânla kendisine insıbabım gördü, sonra bu gözlerin parlaklığı süzülüp birer katre oldular, onun en gizli, en mukaddes emeli bu idi, ve bunun böyle kendine teklif edilişi onu son derece memnun ve minettar ediyordu; kalbinin çırpınarak ona tehacüm ettiğini hisetti ve gözlerinden bu iki yegâne katre ağır ağır sukut ederken ikisine de aşklarının en mesut ve cansuz dakikasını yaşıyoruz gibi geldi. (sh. 255,256,257,258,259,260)

Hissiyatına esir olup giderken arada bir darbe-i ihtar oluyordu; kendi hissediyordu ki bu yapılan şey ne denirse densin, nasıl süslenirse süslensin iyi bir şey değildir, işte nefsinı menetmekle bunun çirkinliğinden ruhunu kurtara-mıyordu. Süreyya'nın bu nazarları altında metanetini, ma-habbetini muhafaza edemiyor onların ne lekeli, ne mecruh olduğunu saklayamıyordu. Evet bu kadar hüsn-i niyetle,

o kadar ulvi emelle beraber bu yine ara sıra iyi bir şey görü-nemiyor, kalbine bir ezginlik, bir fütur getiriyordu.

Ve bu müellim tesirle oradan çıkıp yalnız kalınca bunları daha meraretle düşünmeye teslim-i nefis ederek zulmet ve izdiham içinde hissiyatı muhekamatına karışıyor, garip ve vahşi felsefeler yaptığı oluyordu. Tabiatta herşeyin insanları aşk ve visale sevk ve davet ettiği, meva-ninin sadece mürettep ve biesas ihtiyatlardan, hatta bi-fayda takayyütlerden ibaret olduğu fikrinde elan sabit olduğu için kendinin yine mustarip ve zebun oluşunu anlamıyor, zaaf ve meskenetine tehevvr ediyordu; nefsin melhuz ve mevut bir saadet için her kayıttan azade tutmaya, aşktan başka her şeyin boş olduğuna karar verip başka hiçbir şeye ehemmiyet vermemeye azmetmiş olduğu halde menni elinden gelmeyen bazı hissiyatına tebean bu kadarını da feda ediyor, maneviyata her şeyi feda ederek kanaat ediyor ve yine bundan bile mustarip ve müteazzi oluyordu. Süreyya'nın huzurunda içinden, "Hayır bana bakma Süreyya bana böyle mahabbet ve hilm ile bakma... Ah bilsen..." demek istiyor, bhusus Suad'a böyle bütün bütün temellük ettikten sonra onun elinde ne kıymetli malını gaspettiğini görerek onun huzurundan büsbütün bizar oluyordu. Muhakeme ederek biesas bulduğu şeylere böyle bilaihtiyar ram ve münkat oldukça,¹ "Acaba muhakememde mi yanıliyorum?" dediği olurdu. Fakat hayır bu akıl ve mantığın, fen ve hikmetin son istin-tacat ve istidlalatına müpteni bir muhakeme idi. O zaman bir mana, bir sebep bulup veremeyerek bir şeyin doğru olmakla güzel ve iyi olamayacağını düşünür gibi oluyordu, his akıldan daha isabet-i tesir ve teessür gösteriyordu, akıldan ziyade hisse tabi olduğumuz için "Kuyud ve ter-tibat-ı içtimaiye" dediği şeylerin asıl sebeb-i lüzum ve vücuduna temas etmiş olduğunu anlayarak, "Evet, işte namus, namus-ı mutlak bu... Ben yalnız kelimeyi kabul etmiyorum, fakat 'Şeyi' yapıyorum, işte mecburen yapıyorum, onun altında eziliyorum; bak bu kadar itaat ederken bile halen mustaribim; ne kadar inkar edilirse edilsin bu şeyler fena, çirkin; esasen çirkin ve ruhum, kalbim bu çirkinliğe, bu fenaliğe tahammül etmiyor, demek namus bu, demek namus var..." diye boynunu büküyordu.

Birçokları esas ve elvanını bilmeden, sadece bu namus kelimesine itaatle hareket ederlerken kendisi sevk-i vukuat ile bu kelimenin delalet ettiği şeyin sebeb-i vücudunu hissedip ona esir oluyor ve bunun için onlardan daha çok zebun ve sernigün kalıyordu.

Vakıa, bu fikirlerden sonra Suad'a mülaki olunca onun o endişnak nigâh-ı rikkat ve irtibat-ı huzurunda yalnızlığın, gecelerin kabus ve zulmetiyle her şeyi simsiyah gördüğüne güler, hakikatin bereket versin ki hayalha-nesindeki kadar acı olmadığını görüp saadetini henüz müncezip olacak kadar saf ve ulvi bulur; düşüncelerini unuttuğu olurdu. Fakat yavaş yavaş bu bir halet-i ruhiye oluyordu. Bhusus mevkilerinin gayr-i kabil-i izah ve tesmiye oluşu onu işgal ediyordu. Onu pek müphem, pek muhalesetsiz, pek yalan buluyordu. Önceleri hiç olmazsa hüsn-i niyetimiz var diye kendilerini müdafaa edebilirken bunun miskin, riyakârane olduğunu artık red ve inkar edemiyordu. Böyle kimi aldatıyorlardı? Nasıl

süslenirse süslensin bu yapılan ŗeyin yine hainane gizlenmek istenildiğini, yine hainane titremeklere, sonra birbirinden utanıp ezilmeklere, kızarmaklara, sararmaklara, halecanlara sebep olduğunu görerek bunda cinayetten baŗka bir de meskenet, hem de pek lüzumsuz, pek çirkin meskenet buluyordu. Bu mudhike ile kendilerinden baŗka kimseyi kan-dıramıyorlardı;  unk baŗkalarının evvelden de haberi olmayacaktı; halbuki kendileri birbirinin dudaklarında ölmek için can veriyorlardı; bunu o hemen yerlere dŗp serilen nazarlar bile ketm ve ihfa edemiyordu. Bir gün Suad baŗını kaldırıp kulağının yanına kadar bilmeyerek sokulmuŗ Necib'in titreyen dudaklarına, bulanık gözlerine karŗı sapsarı olmuŗtu. O halde, hatta, "Evet, seviyoruz ve  ar na ar⁶ aŗkımıza esir oluyoruz" diyebilmek muhalese-tine, artık kendileri için kalan bu yeg ane çare-i ilticaya sarılmak bile yoktu.

Sonra acaba Suad da mustarip oluyor mu diye merak ederek onda bir alamet görmeyince kendini mustarip etmemek için ketm-i teessür ettiğine zahip olmakla beraber, ara sıra onu ithama kadar varıyordu. Fakat bir gün bunda yanıldığını anladı. Sevk-i kelamla aŗkından bahsederek mahzunane hasretlerini, mahrumiyetlerini anlatıyordu; bunun arasında yalnız bir Süreyya isminin geçmesi ikisini de titretti; ŗimdi o ŗiirin yerine bir nedamet istila etmiŗti; Suad'ın gözlerini kaldırıp bakamayarak ağır bir sükûttan sonra acı acı, "Ah biz fena yapıyoruz, fena, fena..." dediğini iŗitti.

Demek o da mustarip oluyordu? Demek fena yaptıklarını ikisi de anlıyorlardı? Evet, fena yapıyorlardı ve bunu ikisi anlıyorlar ve ikisi de birbirini bir parça tahkir ediyorlardı: Oh, pek gayr-i mahsus bir surette, hatta sonra müncezibane birbirine avdet etmek üzere; fakat ikisi de gayr-i mahsusat ile yaŗayan tabayi-i rakikadan oldukları için aralarında böyle dehŗetli uçurumların açıldığını hissettikleri, kendilerinden ve birbirlerinden iğrenir gibi oldukları bu saniyelerde son derece mustarip oluyorlardı.(sh. 264,265,266,267)

Suad onu Süreyya ile yine evvelki gibi saffet ve mu-halesetle grŗyor gördükçe içi sıkılarak, onu fena bulmaktan korkarak, "H     nasıl grŗebiliyor? Bari grŗe-mese de ka sa..." diye dŗnyor, artık gitmesini, hemen gitmesini temenni ettiği oluyordu. Ondan böyle memnun olmayıp halbuki kabahatin daha ziyade kendinde olduğunu itirafa mecbur kaldıkça asıl kendinden gayr-i memnun, ezilirdi. O zaman Süreyya'nın gŗsne dŗp hıçkırarak Suad onu Süreyya ile yine evvelki gibi saffet ve mu-halesetle grŗyor gördükçe içi sıkılarak, onu fena bulmaktan korkarak, "H     nasıl grŗebiliyor? Bari grŗe-mese de ka sa..." diye dŗnyor, artık gitmesini, hemen gitmesini temenni ettiği oluyordu. Ondan böyle memnun olmayıp halbuki kabahatin daha ziyade kendinde olduğunu itirafa mecbur kaldıkça asıl kendinden gayr-i memnun, ezilirdi. O zaman Süreyya'nın gŗsne dŗp hıçkırarak, "Bak bana, d nle Allah aŗkına... O gelmesin... Artık gelmesin, istemiyorum, gelmesin!" diyeceği gelirdi. Ah, Ne-cib anlasa da gelmeseydi, bunun böyle devamı kendini öldürdüğünü görse de acısa, merhameten gelmeseydi...

Fakat Necib anlamıyor ve geliyordu; ve o geldikçe, Suad sahihen ve ilk defa seven bütün kadınlar gibi, her gün ona daha ziyade rabt-ı kalp ettiğini görüyor, onu sevdiği için ikbaline teşekkür ihtiyaçları hissediyordu. Öteki, Suad'ın bu perestiş anlarındaki derin ve melul nazarları önünde bütün endişeleri silinip mahvolurken, onun da mahzun ve pürkasvet kaldığı demlerde, onun nazarında bir hatt-ı istihkar görmek havfıyla titreyerek, "Kim bilir, o da benden iğreniyor, beni ne kadar sefil buluyor!" diye harap oluyordu. Lakin hakkı var mıydı? Sahihen bu şey fena ise yalnız kendi mi mesuldü? O kadar müddet Süreyya'yı o kadar sevişini gördükçe, "Demek sevmiyormuş, sevse beni sevmezdi, sevemezdi..." diyerek nasıl gizlediğine, onu nasıl o kadar sever gibi göründüğüne şaşıyor, "En iyisi de en fenası kadar hıyanete müstaitt... Müebbet Dalila!" diye söyleniyordu. O halde nasıl inanmalı idi? Ona bile inanmayınca neye tutunacaktı? "Hıyanetle yaşıyorlar!" diye başını eğip müzebzep kalıyordu.

Necib'i asıl kahreden ve evvela adi bir endişe iken gittikçe bir azab-ı sabit olan bir şey vardı ki o da bu fikirlerin yavaş yavaş bütün aşkını, hayatını zehirleyebilmesi korkusu idi. Ah, aşk bile bu kadar saf ve beyaz aşk bile kendi kendisini ifna ederse, hayatta ne yapmalı, yaşamak için başka neye tutunmalı idi? İnsana o heyecanları, o ateş-i tealiyi, o şiiriyetleri verebilen aşk bile kendi fenasını kendi getirirse niçin yaşamalıydı?

O zaman, "Kabil değil de onun için!" diye düşündü; aşk ile namusun bir yerde kabil olmadığını, asıl kabahat bu kuyud-ı içtimaiye esir olup muşıkaf davranarak hayatını zehirlemekte olduğunu tekrar etmek istedi; fakat işte bunu yapamıyordu, buna dudaklarının temas ettiği gün nazarımda hiçbir şeyin ehemmiyet ve kıymeti kalmayacak kadar düşeceğini gördüğü için elinden gelmiyordu; böyle, taammüden, kararlarla ona temellük etmek değil, o kadar müddet yanında sükûnetle, ciddiyetle oturduğu bu kadına temas etmek bile ona yapamayacağı bir hıyanet geliyordu; "Asıl fenalık, ruh hem istiyor, hem tahammül etmiyor, bunda" diye karar verdi. İnsanlarda hayat ve saadet için labütt olan şeyden bıkan, yahut iğrenen bir hal vardı ki işte asıl hayatın çaresizliği bunu buluyordu. "Hem ancak onunla yaşayacak, hem yaşayamıyor, işte ceza burada! Sanki gıdasiyla zehirleniyor!" diye meyas oluyordu.

Fakat sonra, Suad'ın derin bir nazar-ı iştiağıyla maddiyatlardan tenezzehe edince ondan başka her şeyi unutuyor, o zaman mahmum geçen saatlerin intikamını almak istiyor gibi Suad'ı seviyor, sevmek istiyor, bütün bulutların sıyrılıp gittiğini görerek rahat ediyordu.

Bir gün Süreyya İstanbul'a inmişti; avdetle onları yalnız bulunca Necib, belki kendi meraretlerinin tesiriyle, zannetti ki Süreyya münfail oldu, zaten onun gelip kendisini Suad'la beraber bulduğu zaman şüpheleneceğini farz ederek pek çok müteazzi olduğundan şimdi böyle bir alamet de görünce şedit bir züll-i nefis hissetti; ondan korkmak, onun nazarında muhikk bir istikrah görmek kendisine o kadar güç, o kadar nakabil-i tahammül geldi ki münasebetsiz olmayacağını bilse hemen kalkıp

kaçacaktı; fakat mecburen kaldı. Ve gecesi elim ve ateşnak bir gece oldu.(sh. 267, 268,269,270)

Kış gelip de bağ evindeki aile büyüklerinin konağa dönmeleriyle birlikte Suad ve Süreyya'nın da yalıdan konağa taşınmaları Necib ile Suad'ın yasak aşklarını ve psikolojilerini alt üst edip gereksiz yere birbirlerini suçlayıp kıskanmalarına neden olmuştur.

Böylece, ömrünün en güzel ve en saadet ve mahabbe-te layık zamanının aldanarak geçip ziyan olduğunu görmek, hiç olmazsa, "Biraz mesut oldum" diyememek hüsrânı onu yıkıyordu; -kendisi halim, munis, muti olmasaydı bu kadar bile rahat edilemeyeceğini, ne olmuşsa kendi budalalığından, itaatinden olduğunu görmek onu acı bir intikam hırsıyla, derin bir ihtiyaç-ı buka ile sarsıyordu.- Maahaza, bu ihtiyaç ile beraber, şimdi mecburen İstanbul'a gidince, her şeyin de biteceğine dair acı bir şüphe vardı ki ne yapsa bu payidar kalıyordu; o kadar ki üç gün sonra taşınmak icap edip teessüründen gözyaşlarını tuta-mayarak evden çıkarken hayatının bütün saadeti burada geçmiş, burada bitmiş gibi bir taharrüşle kalbi yırtıldı.(sh. 275)

Ah artık her şey bitmişti, her şey, her şey... Artık en son günlerdeki o zehrinde bile bir hayat olan endişeler, heyecanlar hepsi bitmişti; zira oraya gidince her şeyin muhal olduğunu, hatta Necib'le konuşmak bile mümkün olmayacağını şimdiden, sadece düşünerek görüyordu. Hacer'in gözü önünde onlar hatta nazarlariyle bile görüşe-meyecekler, en küçük şeylerden, hatta yoktan manalar çıkarılacak, bir şey bilmeden, yalnız uzaktan istişmam ile o iftirayı icat eden insanlar arasında artık kendi sözlerinden bile korkmak lazım gelecekti. O zaman, mütehevvir, ga-zub, "Peki, olsun, ne olursa olsun..." demek isteyen bir tuğyan ile başını kaldırıyordu, "Mecbur ederlerse, ne oluşa olsun..." derken her şeyi göze alabilecek bir haldeydi; ne söylerlerse söylesinler, hiç ehemmiyet vermeyeceğim. Bir suçum, bir günahım olmayınca..." demek istiyordu. Fakat bunun ne kadar zayıf ve aciz bir müdafaa olduğunu kendi vicdanınca gayr-i münkir surette görünce bu kadar izdihama tahammül etmeyen başının ağırlığı içinde her şeyden bir fütur ile ölüyordu.

Ah niçin serbest değildi? O zaman gidip Necib'e, "İşte seninim!" diyebilecekti, o zaman gösterecekti ki idaresi kendi elinde olan hayatını kendi arzu ve ihtiyarıyla onun eline tevdi ve emanet ediyor. Sonra düşündü ki asıl şimdi bunu söylerse bir şey feda etmiş, rabitasının şiddetini ancak bu fedakârlıkla göstermiş olacaktı; fakat, şimdi bu mümkün değildi... Yalnız Süreyya değil, Süreyya olmasa bile bunu söyleyemeyeceğini hissediyordu. O kadar tantana ile feda edilecek hayatın bir değeri olmalıydı, halbuki kendisi... "Ah genç olsam da, ona layık olsam da, 'Seninim!' desem..." diye tahassür ediyordu; o zaman onu ne kadar mesut edeceğini görerek bunu yapmamak yeisiyle boynu bükülüyor, "Her şey bitti!" kasveti yeniden istila ederek hiçbir çare bulamamak ümitsizliği tekrar hücum ediyor, son günlerde biraz unuttuğu tefekkürat-ı muzlimeye tekrar gömülerek, "Eylül, ah işte eylül! Ne yapılsa nafi... Bak, her şey bitti..." diyordu.

Her şeye, herkese, konağa yaklaştıkça her şeye kızarak, arabalara, sokaklara, geçenlere, haykıranlara kızarak gidiyordu; ve kendini o yüksek tavanlı, karanlık sofaların içinde, yüksek pencereleri örten ağır perdelerin nim gecesiyle dolu odalarda bulunca, tuğyanının nasıl aciz olduğunu görüp hiçbir şeye cesaret edemeyeceğini anlayarak tekrar, "Her şey bitti!" fikriyle düşüp hırs ve aczinden ağlayacak bir hale geldi.(sh. 276,277,278)

Fakat ah niçin Suad'ın gözleri ondan insafsız, za lim bir ısrar, bigâne ile kaçıyordu. Niçin öyle susuyor, söz söylerse bile iki manasız kelime ile bitiriyor, gülerse bile herkese gülüyordu. Ne olmuştu? Onun sözlerini dikkatle, canla dinlediği, onun yüzüne bütün ruhunun iştiyakıyla baktığı halde onlarda hiçbir mana-yı hususi bulamıyordu. Bütün gece Necib, ruhu bu endişelerle muzlim, şen görünüp sezdirmemek için söylenmeye mecbur, çok mustarip oldu; fakat sabahleyin bunun acısını çıkardı, aşağı indiği zaman Suad'la Süreyya'yı yalnız buldu ve Süreyya yeni gelen gazeteye dalmış olduğu için birkaç dakika Suad'la yalnız karşı karşıya kaldılar. Suad istemeyerek, elinde olmayarak onu o kadar mustarip ettiği için bütün gece yanmış, erkenden inerse yalnız kalırsız diye uyumayarak erkenden aşağı inmişti; onun da geldiğini görünce bir saniyede onu mesut edip herşeyi anlatmaya müştak, "Maşallah bu ne erken..." diye ona gidip tebessüm etti; bu tebessümde bütün ruhu, ruh-i perişanı titriyordu; bu, mesut etmek isteyen ve mesut olan kadının ruhunu verdiği bir tebessümdü; Necib, bütün zılam-ı ruhu sıyrılıp bir bahar içinde kalmış gibi, saadetiyle ezilmiş, sadece gözleriyle teşekkür etti; Suad ona, "Buradaki hayatımızı görüyorsunuz ya!" gibi baktı, sonra, "Her şey bitti" demek ister gibi bir hareket etti. Bu Necib'in ne oldu diye gözleriyle istifsa-rına, "Aman rica ederim dikkat!" diye fısıldadı.

Korkmaktan başka onu şimdi bir de infial izaç ediyordu. "Niçin geliyor? Niçin?" diye kendini yiyordu. Anlamamış mıydı? Giderken başını çevirmişken bunun, "Hayır gelme!" demek olduğunu anlamamış mıydı? Hiddetle haksızlık etmek, "Öyle ise Hacer gel dediği için geliyor" demek istiyordu. Demek kendisi için gelmiyordu ve madem ki kendisi için gelmiyordu... Suad gözlerini buğu-latan bir hiddet bulutu içinde bir rahatsızlık bahane ederek kaçmak, görünmemek, yemeğe bile inmemek arzusuna düşüyordu.

Ve onun mümkün oldukça, acı, müşteki bir nazarla baktığını gördükçe manasız görünmekle bir intikam zevki bulmakla beraber hepsinden usanıp, yorulup bir ağlamak arzusunun hücumunu da hissediyordu. Bu ıstıraba mahkûm olmak için ne kabahati olduğunu düşünüp artık tahammül edemeyeceğini, kendinin her taraftan gelen bu hücumlara karşı aciz, biles ve bedbaht kaldığını görerek boynunu büküyordu. O zaman Necib'e, "Hayır sana gelme diyorum, ne kadar bedbaht ve sefil olduğumu görmüyor musun?" diye şikâyet etmek ihtiyacıyla eziliyordu. "Hiç olmazsa bu kadar sık gelme... Zira artık herşey bitti" demek istiyordu. Gerçekten herşey bitmiş miydi? Hiç olmazsa bütün bütün bitirmemek için ihtiyat lazımdı, halbuki Necib o kadar lakayt davranıyordu ki bu

kabil değildi. Ve bu gece Süreyya ve Hacer'le beraber onların dört kişi kaldıkları bu odada, Necib'in, Hacer'in oyuncağı olduğunu görerek böyle rikkat ve tehevür arasında yatmak vakti geldiği zaman bir işkenceden halas oluyormuş addedilecek kadar mustarip oldu.

Evet, niçin itiraf etmemeli? Bu her cihetten gayr-i ka-bil-i tahammül hayatında sefaletlerine yegâne çare hepsini, her şeyi bırakıp gitmek olduğunu, bütün bütün onun olmayınca rahat etmek kabil olamadığını uzak ve muhal bir rüyayı düşünenler gibi müphem görüyordu. Fakat bunun mümkün olmadığını da hemen, belki onu düşünürken beraber hissetmekten mütehassıl yeis ve keselanla artık ölümden başka bir şeye iltica kalmadığını anlıyordu. Bu, her şeyi bırakıp gitmek, evvela delilik diye telakki ettiği bu hülya tekrar düşünüşüne düşünüşüne alışıp artık bütün saatlerini işgal ediyor, bazen pek kolay bir hareketmiş gibi evveliyat ve müşkilatını unutup sadece mesut ve müsterih hayatlarını tasavvura sevk ederek mesut ederken, bir an oluyordu ki fikren katettiği mesafelerden ürüyor, ona icrası değil tasavvuru bile korkunç, acı bir ihanet gibi geliyordu. O zaman, içinde bir yara açılıyor gibi bir elem hissediyordu. Herkesin,, âlemin levm ve tevbihi, ailesinin babasının efkar ve namusunu lekedar etmeyi gözüne alacak kadar kuvvet bulduğu oluyor, bu riyakâr ve fena insanların yalnız sözde kalan böyle kuyudunu istihfaf ediyordu; böyle olmakla beraber bu işte ona muhal görünen bir cihet, bir nuhuset vardı. Onu asıl düşündüren Ne-cib'in samimiyet ve ciddiyeti idi ve bundan emin olmak ihtimali yoktu, "İnsan eminim zannettiği şeylerde o kadar yanılır ki..." diyordu. Hem Necib bu büyük fedakârlığı yapacak kadar kendim seviyor muydu? Eğer şimdi o kadar seviyorsa bile bu kuvvet ve şebap sonra da devam edebilecek miydi? Zira bir gün onu müteessif ve nadim görmekten ölmek müreccah geliyordu. Bundan sonra acaba bu yapılsa bile müsterih ve asude ömür sürebilecekler mi, herkesin haklarındaki telakkilerinden, bahusus o kadar tahkir ve mecruh edecekleri adamdan dolayı hayatları zehirlenmeyecek miydi? İki de, birbirine bakıp maziyi düşünmekten men-i nefis edemeyecek kadar samimi, seriütteessür, müşikaf olunca bu hayat kabil miydi? Daha bir ay evvel, bu kadar gayr-i kabil-i tamir bir şey yapılmadığı halde de, henüz evveliyatın evvelinde birbirleri için, böyle şeyler için mustarip olmamışlar mıydı?

Daha bu dereceye gelmeden, daha ilk mülahazalarda meyus oluyor, bahusus Necib'i Hacer'in karşısında öyle gördükçe, onun ciddiyetinden şüphe ederek yeisi çoğalıyor, o zaman başı bu sikletler altında zebun, müşevveş, mustarip, hep çaresizlikler arasında bilamukavemet kalarak, ne tarafa dönse bir uçurum görerek, "Ah fena bu işte bir şeamet var. Hiçbir şey yapmak kabil değil!" diyordu. Yalnız her şeyden vaz geçip yine eski hayatına gömülmek kalıyordu. Her şeyi unutup, unutmaya çalışıp, "O bir rüya idi, geçti..." diye, bundan sonra hayatına herkes gibi tahammül etmek, o geçen birkaç aylık saadetini böyle birden ve ebediyen sönuvermiş görmek hicranına hazırlanmak lazım geldiğini görüyordu. Ve kendi kendine bu elim mecburiyeti düşünürken, isyan eden kalbine karşı, uzak, uzak bir ses vardı ki en akılanesi bu olduğunu ihtar ettiği oluyordu. Bu pek müphem, pek seriüzzeval bir şeydi, belki adem-i imkân ile meyus olmaktan geliyor, kuvvet bulmak

için kabul olunuyordu; fakat hissediyordu ki Necib o mahzun gözleriyle gelse, o ateşli sesiyle, "Hayır Suad, sen burada böyle ölmeyeceksin; ben sensiz yaşayamıyorum, seni götüreceğim; gelirsin değil mi, beraber gelirsin değil mi?" deseydi, hepsini, evet her şeyi unutabilecekti; o kadar çılgın, o kadar zayıf olduğu dakikalar vardı. Onun sesine, onun bu teklifine o kadar müştak ve mütehassirdi. Öyle zamanlarda atiyi düşünse bile bir kere bütün bütün onun olduktan sonra ilk felaketinde ölmek imkânı kendisini temin ve teskin ediyordu. Sonra, "Hep rüya, hep çılgınlık! Uyanmalı..." diyor, Necib hiçbir vakitte bu kadar fedakârlık yapacak derecede kendini sevmiyor geliyordu.

Fakat Necib, zahiri neşesinin ihfa edemediği bir nikap ile melûl ve mükedderdi. Kaşlarında bir inhina-yı elem vardı, her şeyden usanmış, dünyada hiçbir arzusu kalmamış insanlar gibi söylüyordu, bu bir haftalık hayatı onu yıkmış, hurda haş etmişti. Evvela resmiyet içinde başladı, sonra yavaşça hayatından bahse geçince şikâyetli bir eda aldı. Kendinden bahsetmeyerek hayatının ne boş, ne karanlık geçtiğini anlatıyor, artık tahammül edemeyeceğini ihsas etmek istiyordu. Suad bir söz söylemeyerek, onun yeisiyle mağlub-ı kasvet kalıyor, sakit ve gamnak birden mevkîle-rinin yine hüznü ve füturuna boğulmuş, dinliyordu. Sonra Necib kendilerine geçti, ondan uzak, ondan mahrum hayatı onu öldürüyordu. Şimdi onun Boğaziçi'nden inmemek arzusunu anlıyor, her şey bitecek diye korkmakta hakkı olduğunu teslim ediyordu. Acı bir şikâyetle, "Fakat asıl sen bitiriyorsun..." dememek için dişini sıktı. O evvela buraya gelirlirse daha sık görüşürüz zannetmiş, burada bulundukça görüşmek için bin türlü bahane çıkabilir diye düşünmüştü, halbuki orada... Kalsalardı... (sh. 305,306,307,308,309,310)

Demek herşey bitmişti... Her şey, bütün her şey... Hiçbir ihtimal-i avdet, ümit-i istirdat olmaksızın... Bütün bütün, ne bir ümit, ne bir emel, ne bir şey, hiç, hiçbir şey... Ne bir tebessüm, ne bir nazar öyle mi? Fakat niçin? Burada, bu işin haksızlığı ile kudurur gibi olarak tehevürden etrafını kanlı görüyordu. Niçin? Evet, o ne yapmıştı? Bu hakaret ve rezalete mahkûm olmak için nasıl bir cinayet irtikap etmişti? Ve hiçbir şey yapmadığını görerek, bunun için anlamayarak, bilemeyerek, bulamayarak sersem, bedbaht, sefil yine oraya dönüyordu. Ah orada onun yanma çıkıp titreyerek onun hava-yı vücudunda ölürken, onun gözlerinde yine o tebessümü, onun sadece bir gölgesini görmek için kalbinde ne sefil bir iştiağ ve tehalük vardı. Fakat Suad'ı camit ve barit, yalnız zahiri bir nezaketle gördükçe, tekrar deli olarak ne yapacağını bilemiyor ve Hacer'in elinde kalıyordu. Baş ateş-i endişeden çatlarken gülmek, güldürmek, söylenmek icap ediyor, kaçmak için bahaneler arayarak geldiğine nadim oluyordu. Hacer onu piyanoya götürür, şarkılar, peşrevler çalar, sonra kantolara geçerek eğlendirirdi ve Necib piyanoya dayanarak, şimdi ötede bir düşman gibi duran şu kadına bir zaman kendisi için piyano çalmak bir saadet olduğunu acı acı düşünerek, bu mesut olmaksızın geçen saadete bir hicran-ı yetim ile ağlamak isterdi. Acı bir taharrüş ile, "Ah bir saatlik o hayat için bütün ömrümü verirdim..." diyordu. O zaman Hacer'in deliliklerine şen görünüp hüngür hüngür ağlamamak, yahut meysus ve abus kalmamak için ona

refakat ederken, tekrar gelmeyeceğine yeminler ederek, eziliyordu. Her gelişinde ümitle geliyor, gelir gelmez kaçmaktan başka bir şey istemeyerek onu bir halas gibi görüyor ve tekrar gelmemek yeminiyle çıkınca yine hasretle yanıyordu. Bu sefer bir daha ona giderek yalvararak, ağlayarak onsuz kalınca nasıl harap ve muzmahil olduğunu anlatarak ona tekrar hayat vermesi için temenni etmek istiyordu. Fakat onu yalnız bulmak kabil olmuyordu ve yalnız kalmasını beklemek o kadar şedit bir ateş olurken yalnız kalsa bile onda galeyanını, zavallı cesaretini donduran bir ciddiyet ve vakar görerek korkuyordu. Bir zaman o kadar emin olduğu bu kadından şimdi böyle korktukça, bakmaya cesaret edemeyecek bir hale geliyordu, nazarında o kadar büyümüş oluyordu. Sadece bir kere, yalnız kaldıkları ilk birkaç dakikada, bin ceht ve halecanla, ortada bir hayat ve memmat meselesi varmış gibi teheyyüçle birçok şeyler söylemek niyetinde olduğu halde asabı kilitlenip çeneleri kuvvetsiz kalarak, en nihayet sadece, "Artık zannediyorum ki dargınız..." diyebildi ve titreyerek sustu, ciğerlerine kadar bitap bırakan bir titreme ile zebundu.

Suad'ın gözleri muayyen bir mana veremeyeceği na-zar-ı istifsar ile kendine teveccüh etti. Necib, şu nefis mahlukun nasıl bir tek sözüne hayat ve saadeti merbut olduğunu, nazarında bu vücudun ne yüz bin hayat değer bir kıymette bulunduğunu düşünerek, mütereddit, bir şey söylemedi, "Bilmem" dedi, "O kadar surat ediyorsunuz ki..."

Suad, yorgun, nihayetsiz bir nazarla baktı ve bir şey söylemedi.

Bir başka sefer Hacer'in piyanodan kalkmasından istifade ile birkaç gündür kendini işgal ve teheyyüç eden bir niyetini icra etmek istedi, cesaret ederek ona rica etti, hem alenen reddedemez diye onların yanında söylüyor, hem de belki bir tahattur olur da tekrar avdet eder diye düşünüyordu.

Fakat Suad gayet kısa ve cesaret mahveden bir sükûnetle reddetti. "Bitti, ah ne olsa bitti... Gayr-i kabil-i tamir surette bitti..." diye başını dövüyordu. Ve onu gittikçe zayıf ve hasta görüyordu, kendi geldiği zamanlar onun birçok şeyler bahanesiyle kaçtığını ölerек görünce acı acı, "Benden kaçıyor, benden... Bir zaman o kadar sevdiği Ne-cib'den şimdi kaçıyor. Demek o kadar nefret ediyor. Niçin, ne oldu yarabbim?" mülahazalarıya harap oluyordu. Onun elinden gayr-i kabil-i iade bir surette kaçtığından emin oldukça mazilerindeki hayat-ı saadeti, onun kendini mesut etmek için yaptığı şeyleri uzun uzun geceleri düşünerek, o zamanları ateşlerle geçirdiği halde de bugün ömürler feda edilecek kadar müstesna buluyordu.

Sonra tehevür geldi ve tehevür gelince mülahazalarla tagaddi ederek ateşin, kanlı bir husumete pek çabuk munkalip oldu. Onun, elinden gittiğine katıyen karar verip bir sebep de bulamayınca bütün kabahati ona atfetmekte bir vahşet-i intikam buluyordu. "Ben ne yaptım? Hem daha ne istiyor?" Ona hürmet ve perestişten başka ne göstermiş, onu o kadar büyük ve ulvi tutmuştu. O kadar itina

ve takayyütle beraber bu da mı böyle züill ve hakaretle bitecekti, bu da mı her muaşaka gibi sadece bir nefret ile kalbinde bir mezar bırakacaktı? O kadar müstesna ve muhteşem gördüğü, öyle olması için her şeyi yaptığı bu muaşakanın da adi, her günkü aşklar gibi olduğunu teslim etmek mecburiyeti ile tuğyan ederek başını duvarlara çarpmak, âmâlinin bu inkıraz-ı zelilinde³ hazır bulunmak istiyordu. Ah hayatından ne kadar istikrah ediyordu, onun hiçbir zerresinde sevillecek, büyük, muhterem bir şey görmüyordu. Köpek gibi başlamış, köpek gibi yaşamış ve köpekler gibi şimdi sürünmeye mahkûm olmuştu... İp-dita, hayata dair haşmet-i âmâl ile kendini aldattığı devri takip eden devir hezimetle başlamıştı. Evvela şöhret kazanmak, büyük olmak için çalışmış, o kadar çalışmak lazım gelmiş muhib-i mebanî-i âmâl ve tama kurmuştu. Fakat bundan çabuk ve kati bir surette şifayab olmak icap etti; hayatının bu âmâlini gömdükten sonra, kadınlar bir hayat için kâfidir emeliyle onlara şitap etti ve müebbet bir hezimet, daima yeni mücadelelere, yeni tehalükler, iştihaklarla feci bir hezimet oldu; işte bu son, en son hezimet ve her şeyin sonuydu... Artık hayatına tükürmek istiyordu. Ah onu nasıl bir şey zannetmişti, halbuki hep, hep boştu; şöhret, tama, aşk... Hepsi, hepsi boştu, tutunacak hayatta dest-gir olacak hiç, hiçbir şey yoktu, ademden başka hiçbir şey sahih, hiçbir şey müebbet değildi...

Ona gidip, "Kadınlar, ah siz hep bir şeysiniz..." diye haykırmak istiyordu. Ve bir gün, o kadar makhur, o kadar vahşi bulundu ki onun önüne kadar gidip husumetle bakarak bu sözü söyleyecekti; fakat çok zamandan beri yakından görmediği için onu şimdi o kadar zayıf, sarı, gözlerini o kadar çürük ve siyah buldu ki bütün husumet ve tehevvrünün sirişke tahavvül ettiğini gördü.

Evet, Suad ölüyordu, her şey onu öldürüyor, evdeki hayatı, Süreyya'nın halleri, artık o kadar saadet umduğu aşkı gömmesi, her şey... Fakat onu asıl öldüren şey Ne-cib'in Hacer'in elinde tahammülle değil, zevkle oyuncak oluşu, piyanoda, bezik masasında, pencere kenarında saatlerce gülmekler, fısıldamaklar idi. Kendini artık sevme-yişine, maddi bir istifade bulamayınca ihmal edişine, bahusus o kadar ciddi olmayışına tahammül edebilecek, eğer gelmese onu unutabilecekti. Fakat Necib'i gözünün önünde bu hareketlerde bulunacak kadar adi kalpli bulmak onu öldürüyordu. İlk defa kıskançlığın semm-i müh-likî kalbini yakıyordu. Onu öyle gördükçe sadece sevilmediğine değil, hiçbir vakit sevilmemiş olduğuna karar vermek onu harap ediyordu. Hem niçin sevillecekti? Kendine bakıp siyahlanmış kapakları içinde gözlerini donuk, çehresini sararmış bularak şimdiye kadar hatta o derece teveccüh gördüğüne taaccüp ediyordu. Hiçbir vakitte kendinin müstesna bir güzel olduğuna inanmamıştı. Fakat herkeste hususi bir cazibe bulunur fikrinde idi. Halbuki kendinin işte bir sene bile bir aşkı idame edemediğini görüyor, hiçbir şeye muvaffak olamayışı önünde zelil ve hakir kalıyordu; ve acı bir fedakârlıkla beraber Necib'e hak veriyordu. Sevmekte hakkı olabilirdi, fakat gözünün önünde o hareketlerde bulunmak zalimane bir hareketti, hele ara sıra kendine yine eski tarz şada ve nazarla muamele etmekte tahammülsüz bir istihza-yı hainane buluyordu ve o zaman ateş kesilerek kaçmaktan başka bir şey yapamıyordu. Ve bütün bu mücadeleler içinde her gün daha ziyade ölüyordu. (sh.316,317,318,319,320,321)

Suad ve Necib'in hayatları korkunç kıskançlıklar ve şüphelerle zehir olurken her ikisi de artık bu yasak aşkın bedelini ruahları ezilerek, kendilerini mahvederek ödüyorlar. Necib'in dayanamayarak Suad'ı görme ve intikam alma arzusuyla konağa geldiği bir gün Necib güçsüz düşerek hastalanır ve ateşlenir. Bu nedenle konağa gelecek olan doktor ve Necib ile ilgilenmek Suad a düşer. Meraklı gözlerden ırak beraber olma fırsatını bulan iki aşık birbirlerine duygularını ifade etme fırsatını bulurlar ve duygularıyla ve sosyal statüleri arasında istemeye istemeye bir tercih yaparak böyle yaşamın zor olduğunu kabul edip aşklarını gönülden haykırarak, bu yasak aşkı kalplerine gömmeye karar verirler.

Ona son derece merhamet ve himaye hissiyle memzuç bir meftuniyetle uzun uzun baktı, sonra birdenbire kalkıp yanındaki koltuğa giderek derin bir enin-i istirham ile yalvarmaya başladı, "Ah Suad, gel gidelim,"diyordu, "Gel her şeyi unutam, her şeyi bırakalım... Bak sana artık söylemeye cesaret ediyorum Suad, ölünceye kadar, saniyelerine kadar hayatım senindir.. . Gel bunu kabul et Suad, bak ağlayarak yemin ediyorum ki beni ne kadar mesut edeceğini kabil değil anlayamazsın..."

İkisi de mesut, aciz, bu teklifin ciddiyeti altında bila-ihtiyar ezilerek sükût ettiler, bir an oldu ki nazarları derin bir şükran ve saadetle parladı, ikisi de birbirlerine ne kadar merbut ve müteşekkir olduklarını gördüler; fakat hemen ikisinde de bir zulmet peyda oldu; gayr-i ihtiyari birinde peyda olan Süreyya mülahazası sanki diğerine de sirayet etmişti ve sapsarı, mütereddit bakıştılar. Gözlerin başladığı mülahazayı genç kadın ikmal etti, nihayetsiz bir yorgunluk ile, "Hayır, Necib hayır" dedi; "Bana birbirimizden o kadar şey istemeye hakkımız yoktur gibi geliyor... Hem her şeyi unutsam bile Süreyya var, bilsen ona ne kadar acıyorum Necib... Bile bile ona bu fenalığı etmek o kadar fena geliyor ki... Düşün, onun için bu ne acı bir hakaret olur değil mi?"

Henüz yaşları kuramamış mahzun gözleri, nazarlarının derin hararetiyle bakarak cevap bekliyor gibi idi; Necib bu nazarda namütenahi bir hüzn ve rikkat, bir esef ve feragat görüyor ve Suad'a bir an olsun bu kadar malik olmak Süreyya'nın hayatı kendi rey ve rızasına merbut bulunmak o kadar yakın, samimi, hâkim olmak onu o kadar mest ediyordu ki müteşekkirane tasdik ettik. Bu saadeti-nin içinde bir zaman kendini o kadar kahr ve zebun eden acı mülahazalardan gafildi, maahaza bu tasavvurun ne kadar gayr-i kabil-i icra olduğunu hissediyordu; ona Süreyya için, "O ne olursa olsun!" demekte ruhuna ağır gelen bir küçüklük, ona bir adem-i liyakat görüyor ve genç kadını sadece aşkıyla icbar değil, ikna edecek, Süreyya'yı ihmal ettirecek birçok delail ibraz edebileceğini düşündüğü için bile kendini levh ediyordu. Ve bir kere bu mülahazalara geçince, hareketlerinin akıbetini yalnız bir noktadan düşünmek birden bütün nukat-ı nazara onu sevk-etmişti. İlk hamlede böyle müellim bir cerihaya sebep olacağını görerek Suad'dan o kadar fedakârlık isteyemeyeceğini anlıyor, hatta teklifinin ciddiyet ve cesaretiyle eziliyordu. Ve bir saniye daha sükût ederse hararet ve cazibenin muhtel olacağını bildiği halde de bu saniye bir kararsızlık ve mücadele arasında geçmiş bulunuyordu; öyle ki genç kadın, tereddütle ona bakarken onu bir

saniye içinde yine pek zayıf ve nalan gördüğü için taaccübe, taaccüpten tahattura intikal ederek, hep mazilerini bir anda yaşamış gibi oluyor, kendine daima müfteris bir mücazat gibi görünen aşklarının atisini düşünerek tereddütü kuvvet buluyordu. O kadar tecrübe görmüşler, öyle meraretlerle mecruh olmuşlar, öyle şeyler hissetmişlerdi ki bu iki dakikalık sükûnun nihayetinde birbirlerine bakarken, sanki o ayrı düşünülmüş, korkulmuş şeyleri birbirlerinin gözlerinde görür gibi oluyorlardı. İkisine de aşk irade-i beşeriyenin haricinde bir hayat-ı hususiyeye malik olduğu için itaatten ziyade zalimane tahakküm eden bir canavar gibi geliyordu. Suad ona, "Hiç değişmeyeceğine emin misin?" gibi bakıyor zannediyordu ki bu suali sorsa sahihten Necib cevapta duçar-ı müşkilat olacaktır. Genç kadın bu mülahaza içinde o kadar gömülmüştü ki Necib başını kaldırıp derin, bitap bir esefle, "Evet, hakkın var!" dediği zaman iki dakika evvel söylediğini unutmuştu, onun için bu sözün manasından yalnız artık her şeyin bittiği meraretini duydu; Necib de, o da bu sözü telaffuz eder etmez, bir an emniyet ile temellük hissi hâsıl ettiği için bu devam edecek zannederken yerine acı bir hicranın kaim olduğunu görünce nasıl bir saadetten mahrum olduğunu anlayarak yandı, o ateşle, "Fakat beni sev Suad, beni sev!" diye inledi. Kaybettiğini tazmin etmek istiyormuş gibi bir tehalükü, bir meshufiyeti vardı, şimdiden nedamet kendini istila ediyordu, "Hiç olmazsa vaat et Suad," diyordu, "Beni seveceğini vaat et... Beni, beni, yalnız beni... Vaat et, bari kalbin benim olsun, beni hiç unutma... Ah söyle Suad! Söyle, hiç olmazsa sevdin mi, söyle sevdin mi?"

Bu kadar yakından, bu kadar hararetle ilk defa mülaki olan Suad, ömrünün aşkla, esefle, hasretle en aciz ve zayıf bir zamanında, bu ateşle bütün bütün harap oluyordu ve sözü kâfi görmüyormuş gibi haykırmak isteyerek, canını verir gibi ellerini uzattı, o bunları tuttuğu an zarfında Necib bu uzun ve mahrum aşkın bütün mükafatına nail olmuş gibi mesut, öldüm zannetti. Başka bir hayatta, başka bir âlemdeymiş gibi titriyorlardı. Ve bu uzun bir temin-i aşk, ahlarla, gözyaşlarıyla, çarpıntılarıyla ikisinin de ruhunu mezc ve tevhit eden, sözlerin bütün ruh ile içildiği, hüviyetlerin birbirinde hal ve medhuş olduğu bir an-ı aşk oldu. Birisi sadece onu sevdiğine ve onu seveceğine, diğeri bir emniyetle işkencelere tahammül edeceğine yemin ediyorlardı. Necib, "Sadece, müsaade edersen, ayda yılda bir, Necib birkaç saat buraya gelir" diyordu. "O zaman bir nazarın bana hayat olur, bir tebessümün kuvvet verir, değil mi?" Şimdi, fedakârlıklarının, elele sadece kendilerini mest ettiği devresinde, bir gaflet-i hayal ile her zaman aynı tahassüsle mesut olacaklarmış gibi, memnun ve müteşekkirdiler. Sonra yadigâr meselesi çıktı; Necib "Bende var ama, pek zavallı bir yadigâr, çalınmış..." diye o kadar mest olduğu tek eldiveni çıkardı. "Ben size bunu vereyim..." Onu kalbinin üstünde o kadar taşımıştı ki hemen kalbi olmuştu, "Fakat siz bana..." diyordu; o zaman genç kadın gömleğinden bir şey çıkardı; bu aynı eldivenin diğer tekiydi. O da öteki o zamandan beri saklamıştı; ve Necib bunu görünce o kadar mesut oldu ki eldiveni de bunu tutan eli de kaparak ağzına götürdü. Ve ilk defa olarak dudakları ona temas etti. Bu elde evvela bir tuğyan-ı ismet vardı, fakat o kadar titriyordu ve Necib o kadar ısrar etti ki nihayet bütün bütün mukavemetsiz kaldı.

Kendilerinden başka şeyleri o kadar unutmuşlardı ki saatin sesi onlar için acı bir tembih oldu. Genç kadın ellerinin onun ellerinde olmasından sıkılmış, Necib bunları bırakırsa ne yapacakmış gibi, mahrum, müştak, şimdiden bu saadetten bile ayrılmak mecburiyetiyle nalan kaldılar. Fakat ayrılmak lazım geliyordu. O zaman Necib yana yana ondan son bir lütuf daha istirham etti; bunu korkarak, titreyerek, ninesinden rica eden bir masum haliyle söylüyordu; onu gözlerinden bir kere, son defa öpmek istiyordu, "Madem ki ayrılıyoruz..." diyordu; onları o kadar sevmiş, asıl onları sevmiş, hayatında onlar kendine o kadar saadet vermiş ve o kadar saadet vaat etmişti ki şimdi böyle ayrılmak pek güç geliyordu; ve Suad'ın hafif bir tereddütle, bir reng-i hicapla kapanır gibi titreyen gözlerinden öptüğü zaman bunlardan onun vücudundan ayrılmak, bu elleri bırakıp çıkmak, bu nihayetsiz rüya-yı saadetten avdet pek zalim, pek müfteris bir şey oldu; bu elemnak zehralud, muharrip bir ceriha gibi yanmaya başladı. Necib çıkıyordu, ikisine de bundan sonraki hayatları yaşamaya değmeyecek bir zulmet gibi, enindar, boş, ebra-lud bir çöl gibi geliyordu. Beyhude yere feda edilmiş hayatların hüsraniyla ezilerek ikisi de bir dakikalık bir gafletin eseri olan bu ittifak için birbirine haykırmak istiyorlar, fakat muktedir olamıyorlardı; ve ikisi de yalnız kalınca bir yük taşımış da düşüyormuş gibi, fakat kalkmayıp can vermek isteyecek kadar bitap ve mecruh, sanki hunalud serildiler.

Nihayet, nihayet işte bitmişti ve sadece kendi sebeplerine bitmişti.(sh. 357,358 ,359,360,361)

Mehmet Rauf, Eylü'de okuyucuya adeta Suad'ın yeni bir hayat yaşamak ve Necib ile öbür dünyada birlikte olabilmek için ölümü tercih edip intihar ettiği izlenimini bırakmaktadır. Necib'te de Suad'ın bu davetine icabet ederek hiç çekinmeden sevdiği genç kadınla birlikte ölüme koşar.

Zulmetin içinde bu canhıraş bir feryat ile başladı. Akabinde koşuşmalar, gürültüler, sayhalar gittikçe müte-zayit bir tevali ile etrafa yayılıyor, etraftan tehacüm eden mütelaşi, çılgın izdiham bir nehrin çoşuşu gibi uğuldaya-rak yığılıyor, koşuşuyor, bağırışıyordu ve bütün bu teha-lük-i esvat arasında gittikçe büyüyen bir uğultu vardı ki her şeyi yutuyor, sayhalar, naralar, bunun içinde kayboluyordu; ve bu çatlayan, kırılan camların, binanın orasından burasından boğulurcasına çıkan mütehacim, mütehevvir orada siyah, burada beyaz, ötede hunin dumanların uğultusu idi; bir zaman geldi ki bir taraf bütün ateş oldu. Homurdayarak, çatlayarak, gürleyerek alevler etrafı tuttu; o zaman o levha bütün bütün etrafa yayıldı, her köşeden yükselen feryatlar, naralar, sayhalar birbirine bir kıyamet gibi karıştı...

Onlar içeride, ilk telaşın heyecanıyla sersem, çılgın dışarı fırlamışlardı; henüz dumanlarla kıvrılan, sadece içeride bir kısımda homurdanan ateşin iyice aydınlatamadığı kış gecesinde birbirlerini arıyorlardı; camların bir kısmı patlıyor,

bazısından duman, birkaçından ateş görünüyordu, selamlık tarafı artık ateş içindeydi.

Bahçenin meşum aydınlığında koşuşan haykırışan hayaletler arasında perişan, sami'a-hiraş bir sesle bir kadın "Süreyya, Süreyya!" diye seslenerek birini arıyordu; bu hanımefendiydi ki efendiyi bir tarafa götürerek şimdi onlar için koşuyordu, nihayet onu bulduğu zaman, "Suad, o nerede?" diye haykırdı; Süreyya deli gibiydi, işitmiyor, bilmiyor, görmüyor gibi "Beraberdik, çıkıyorduk... Fakat bilmem..." diye inliyordu, sonra acı bir sayhayla "Suad, Suad!" çağırmaya, oraya buraya sersem sersem koşmaya başladı. Bir an bahçedekilerin hepsinde bu feryat işitildi, "Suad, Suad!" Fakat hiçbir cevap yoktu.

Sonra bir kısık ses daha işitildi, "Suad mı, yok mu? Niçin?" Bu Necib'in sesiydi, Süreyya ile karşılaştılar, boğuk bir sesle birbirlerine haykırıştılar, ihtiyar kadın feryat ederek "Lakin Allah aşkına koşunuz, bakınız kızcağıza..." diye yalvarıyordu, birisi, "Sakin içeride kalmasın?" dedi. O zaman Necib'le Süreyya'nın kapıya doğru koştuğu görüldü.

Aşağıdaki merdiven henüz ateşten masun idi, sadece muharrip bir duman boğuyor, çatırtıdan harareten buna-lıyorlardı. Haykırarak merdivenin üst başında bulundular, selamlık tarafına giden koridor ateş içindeydi. Harem sofası kesif bir dumanla kaynıyor, Süreyya'nın odası köşede duman içinde kayboluyordu; o zaman Süreyya orada, içeri girmeye cesaret edemeyerek, "Suad, Suad!" diye haykırdı. Necib kapının önüne kadar koşmuştu, dehşetli bir hararetle boğuluyorlardı, tekrar Necib, "Suad!" diye inledi, ikisine de bir inilti işitiyoruz gibi geldi, fakat ses muharriş bir çatırtı ile boğuldu. Bir fırından fışkıran alev gibi yakarak, eriterek hücum eden duman içinde evvela bir saniye ikisi de tereddüt ettiler, fakat sonra Süreyya Necib'in vahşetle haykırarak içeri atıldığını gördü, "Necib" diye koşmak istedi; fakat dehşetli bir çatırtı ile tavanın yıkılıp oda kapısının ateş içinde kaybolduğunu görerek deli gibi döndü... (sh. 364,365)

9. ROMANIN YAPISI - PLAN

Eylül, yapısı bakımından belirli bir şekil ve sıra gözetilerek bir plan çerçevesinde yazılmıştır. Eylül'de üç ana bölüm görülmektedir. Serim, Düğüm ve Çözüm bölümleri.

Serim bölümünde; Süreyya, Suad, Hacer, Fatin Bey, Hanımefendi, Dadı ve akrabaları Necib ve yaşadıkları çevre ve içinde bulundukları sosyolojik ve psikolojik ortam tanıtılmıştır.

Düğüm bölümünde: Süreyya ve Suad Yenimahalle semtinde Necib'in de katkısıyla bir yalı kiralarlar. Necib Süreyya ile Suad'ın mutluluklarına hayrandır. Evlilik kurumuna karşı ve havai bir genç olan Necib'in sık sık onları ziyaret etmesi sonucunda aynı şeylerden (müzik vb.) zevk alan Suad ile Necib'in arasında zaman içerisinde yakınlaşmadan kaynaklanan duygusal bir ilişki başlar. Zamanla bu yakınlık aşka dönüşür. İkisi de bundan vicdan azabı duyarlar. Derin hazların yanı sıra acı dolu günler de yaşarlar. İkisi de kendi vicdanları ve aşkları arasında kalmışlar sürekli değişen bu duygu anaforunda çırpınmaktadırlar. Bu yasak aşkın sonucu kestiremezken ummadık bir şekilde bir olay gerçekleşir.

Çözüm bölümünde: Suad ile Necib arasındaki yasak aşk bir yangında ölmeleriyle son bulur ve çektikleri acılardan kurtulurlar.

Zulmetin içinde bu canhıraş bir feryat ile başladı. Akabinde koşuşmalar, gürültüler, sayhalar gittikçe müte-zayit bir tevali ile etrafa yayılıyor, etraftan tehacüm eden mütelaşi, çılgın izdiham bir nehrin çosu gibi uğuldaya-rak yığılıyor, koşuyor, bağırışıyordu ve bütün bu teha-lük-i esvat arasında gittikçe büyüyen bir uğultu vardı ki her şeyi yutuyor, sayhalar, naralar, bunun içinde kayboluyordu; ve bu çatlayan, kırılan camların, binanın orasından burasından boğulurcasına çıkan mütehadim, mütehevvir orada siyah, burada beyaz, ötede hunin dumanların uğultusu idi; bir zaman geldi ki bir taraf bütün ateş oldu. Homurdayarak, çatlayarak, gürleyerek alevler etrafı tuttu; o zaman o levha bütün bütün etrafa yayıldı, her köşeden yükselen feryatlar, naralar, sayhalar birbirine bir kıyamet gibi karıştı...

Onlar içeride, ilk telaşın heyecanı ile sersem, çılgın dışarı fırlamışlardı; henüz dumanlarla kıvrılan, sadece içeride bir kısımda homurdanan ateşin iyice aydınlatamadığı kış gecesinde birbirlerini arıyorlardı; camların bir kısmı patlıyor, bazısından duman, birkaçından ateş görünüyordu, selamlık tarafı artık ateş içindeydi.

Bahçenin meşum aydınlığında koşuşan haykırışan hayaletler arasında perişan, sami'a-hıraş bir sesle bir kadın "Süreyya, Süreyya!" diye seslenerek birini arıyordu; bu hanımefendiydi ki efendiyi bir tarafa götürerek şimdi onlar için koşuyordu, nihayet onu bulduğu zaman, "Suad, o nerede?" diye haykırdı; Süreyya deli gibiydi, işitmiyor, bilmiyor, görmüyor gibi "Beraberdik, çıkıyorduk... Fakat bilmem..." diye inliyordu, sonra acı bir sayhayla "Suad, Suad!" çağırmaya, oraya buraya sersem sersem koşmaya başladı. Bir an bahçedekilerin hepsinde bu feryat işitildi, "Suad, Suad!" Fakat hiçbir cevap yoktu.

Sonra bir kısık ses daha işitildi, "Suad mı, yok mu? Niçin?" Bu Necib'in sesiydi, Süreyya ile karşılaştılar, boğuk bir sesle birbirlerine haykırıştılar, ihtiyar kadın feryat ederek "Lakin Allah aşkına koşunuz, bakınız kızcağıza..." diye yalvarıyordu, birisi, "Sakın içeride kalmasın?" dedi. O zaman Necib'le Süreyya'nın kapıya doğru koştuğu görüldü.

Aşağıdaki merdiven henüz ateşten masun idi, sadece muharrip bir duman boğuyor, çatırtıdan harareten buna-lıyorlardı. Haykırarak merdivenin üst başında bulundular, selamlık tarafına giden koridor ateş içindeydi. Harem sofası kesif bir dumanla kaynıyor, Süreyya'nın odası köşede duman içinde kayboluyordu; o zaman Süreyya orada, içeri girmeye cesaret edemeyerek, "Suad, Suad!" diye haykırdı. Necib kapının önüne kadar koşmuştu, dehşetli bir hararetle boğuluyorlardı, tekrar Necib, "Suad!" diye inledi, ikisine de bir inilti işitiyoruz gibi geldi, fakat ses muharriş bir çatırtı ile boğuldu. Bir fırından fışkıran alev gibi yakarak, eriterek hücum eden duman içinde evvela bir saniye ikisi de tereddüt ettiler, fakat sonra Süreyya Necib'in vahşetle haykırarak içeri atıldığını gördü, "Necib" diye koşmak istedi; fakat dehşetli bir çatırtı ile tavanın yıkılıp oda kapısının ateş içinde kaybolduğunu görerek deli gibi döndü... (sh. 364,365)

-Hava bu kadar güzelken burada somurtup oturmak, gezip eğlenenlere haksız yere kızmaktan daha mı iyidir? Haydi bizde çıkalım...

Süreyya'nın bu gece canı pek sıkılıyordu, "Adam bırak!" dedi. Pederine dargınlığını bütün köye teşmil ediyordu; sayfıyeye çıkacakları zaman o kadar ısrar etmiş, fakat bu sefer de sahil bir yere girmeye babasını razı edememişti. Büyükbablarının vaktiyle gelip nasıl budala bir hesap ile "şu taş ocağında" yaptırdığı bu köşk, onları her sene başka yere gitmekten menediyordu. Bütün kışın o, Boğaziçi'ni kurarken yine koşup geldikleri "şu çöplük", çocukluğundan beri yaşaya yaşaya usandığı bu hali çöl, onu artık çıkıp gezmekten menedecek kadar bıktırmıştı! Pederine karşı birşey yapamamışının intikamını almak isteyerek hırsını başkalarından çıkarıyor, buradaki hayatın aleyhinde bulunmak için her şey kendisine bir vesile oluyordu. Bunun için her günkü hayatında ekseriya şen olan Süreyya, burada naklettikleri on günden beri hemen daima sisli, pirtuğyan, hatta o kadar sevdiği zevcesi Suad'a karşı bile hemen hiç sebep olmayarak haksız davranıyordu.

Suad'ın kendi kolunu tutan elinden çekip yanı başına oturarak ve kendisine dargın olmadığı için tebessüm etmek lazım geldiğini tahattur ederk, firari, nursuz bir tebessümle, "Şimdi hep çamur oluruz; toprak, toprak değil ki... İki dakika yağmur yağdımı haddin varsa yürü! Bastığın yerden ayağın bir okka çamurla beraber kalkar..." dedi.

Genç kadın, beş senelik derin bir mukarenetin verdiği nazar-ı nüfuzu ile pek iyi fark edebileceği bu neşesizliğin izalesi için artık kiyafet edemediğine teessüf eder gibi elim bir sesle sordu:

- Pek sıkılıyorsun galiba?

- Evet, sorma... Patlıyorum... Burası zaten yaşanılacak bir yer mi? Allah'ın kırı... Hele bu yemekten sonraki saatler... Sabahleyin yemeğe kadar, akşamüstü... Hasılı her zaman insan boğuluyor... Herkes böyle birer köşede eziliyor... Kendimi bostan kuyusunda zannediyorum.

Suad, kaşlarında bir endişe inhinası ile, gözleri daha ziyade karararak, kaç senedir bu aynı yerde, aynı hayatta şikayet için hiçbir hal görülmeden geçirilmiş mesut günleri düşünerek sükut ediyordu; bir aralık, "Evvelden hiç böyle söylemiyordun!" demek istedi. Fakat neye yarayacaktı? Ufak bir mazeret, adi bir sebeple geçiştirilmeyecek miydi? "Bari sen git, oralarda kal, biraz eğlenirsin!" diyecek oluverdi; fakat beş senedir beraber bulunmaya, her şeyi beraber yapmaya o kadar alışmışlardı ki zevcine karşı kalbindeki derin irtibatın sevgiyle fedekarlığa razı olup söylese bile onun bunu fark ederek, mümkün olduğunu görerek daha rahatsız olacağını, yine yeminlerin başlayacağını, hiçbir şey değişmeyerek sadece zevahir namına uğraşmış olacağını düşünüyordu. Çünkü asıl kabahatin köşkte olmadığını hissediyordu; kabahat şu, sebebini düşününce kalbini sızlatan can sıkıntısında, ne kadar aşk ve irtibat ile geçerse geçsin beş senelik hayatın yıprattığı kalplerde, bu kalplerin, kalb-i beşerin eskimeye olan kabiliyetindeydi. Ve o, kadın, bu acı tefekkürle başını eğip sükut ederken Süreyya söyleniyor, şikayet ediyordu. Belki ellinci defa olarak:

- Ah, büyükbabalarımız! diyordu; anlaşılmaz hesaplarla bu cehennem köşelerinde bağ yapıp gelip kapanacaklarına ne olurdu şu İstanbul'u İstanbul eden güzel yerlere gitselerdi... Sonra bir babanın budalalığı bütün bir aileye maraz-ı irsi oluyor; bütün ahfat gelip onlar gibi bu köşelerde çile doldurmaya mecbur oluyorlar... Bağ, üzüm... İşte floksera da hepsini berbat etti ya... Yer, yer değil ki... Bak babam elindeki avcundakini sarf etsin, tauna karşı koyabilir mi?

Sonra birdenbire köpürerek:

-Ah bu çöl! Şimdi farz et ki Boğaziçi'nde yahut mesela Adalardayız... Deniz yok mu deniz?En sıcak havalarda bile insana can verir. Serin... Mavi... Latif... Halbuki burada poyraz çıkarak diye ta saat sekizi dokuzu beklemeli... Duman, duman... Külhan gibi... Sonra manzaranın mahdudiyeti, yekrenliği... Düşün Suad: Bir sandalımız olurdu. Sabahları erken yahut akşamları geç vakit sen şemsiyeni kapardın, ben küreklere sarılırdım. Mektap olsun olmasın oranın geceleri ne güzeldir.

Süreyya söylerken, hülyaya terk-i nefis ediyor, sahinen orada, denizde imiş gibi mahzuz olarak tarif ediyordu. Zevcinin yerine muhakeme eden Suad, "Lakin madem ki bu mümkün değil!" demek istedi. Fakat yine kendini menetti; zevcinin şu güşayış zamanında bu söz, kanatlarını tutmak gibi olacak, fazla olarak bu adem-i imkan mülahazası onu yeniden içzap edecekti. Bunu Süreyya kendi söyledi:

- Fakat işte mümkün olmuyor, babam razı değil... Çünkü... Çünkü istemiyor, sevmiyor; hepsi işte ondan... Eğer o istese biz mesut olacağız... Bak, saadetimize ne kadar ehemmiyetsiz bir mani var...

Sonra elini kaldırıp gayr-i meri bir düşmanı tehdit eder gibi "Ah para!" diye söylendi.

Hiç olmazsa elli lira lazımdı. "Elli lira," diyor, sonra meyus olarak, "Ve bunu bulmanın imkanı yok..." diye köpürüyordu:

- İmkani yok, elli lira bulmak kabil değil... Yoksa ben şimdiye kadar seni bin kere kapıp götürürdüm!

Suad, "Oh ne iyi olurdu..." diye sevindi.

Süreyya başını çevirip zevcesinin sürur ile parlayan siyah gözlerine bakarak devam etti:

- Ne mesut olurduk Suad, ne mesut olurduk... Hem asıl senin için, vallahi bütün senin için istiyorum... Sen söylemiyorsun, fakat ben fark ediyorum ki gelip burada kapanmak seni fena ediyor, bir kere havasızlık... Sıkıntı... Biz papaz değiliz ki bu manastırda yaşayalım... Hayat, kalabalık, güzel hava içinde olur... Kalabalık içinde yalnız yaşamak, kalabalık içinde gezip beraber bir köşeye kaçmak, işte asıl zevk budur. İnsan, kalpleri birbirine bağlayan bu rabitaları o zaman anlar. Ben seni ne kadar sevdiğimi başka kadınları gördüğüm zaman anlıyorum. Bazen rast gelip hatta senden güzel bulduğum kadınlara bakıyorum da kendi kendime hiçbirisini senin kadar, senin gibi sevemeyeceğime yemin ediyorum. Sende bir şeyler var, öyle bir şey ki işte bütün endişelerim senin yanında mahvoluyor. Ruhuma bir şifa, bir sükun geliyor! Dudaklarını gözlerime dokundurduğun zaman bütün canımın koşa koşa gelip toplandığını, orada sana mülaki olmaktan mesut olarak kaldığını hissediyorum. Bahusus şimdi bana öyle geliyor ki ben dünyada senden başka hangi kadını alsaydım hiçbirisiyle senin gibi olamayacaktım; senin gibi böyle samimi, ruhuma kadar, böyle canıma kadar samimi...

Böyle söylerken hemen dudaklarının yanında Suad'ın gözlerini öpüyor, elindeki elini kaldırıp dudaklarından ayırmıyordu. Suad, zevcinin sözlerini dinleyerek sükut ediyordu. Süreyya bu alın ipek nescini uzun uzun koklayarak bir inilti halinde:

- Ah Suad, dedi, sen de olmasaydın...

Genç kadının, mesut ve sakit bir istifrasla bakan gözlerine girerek kalbinden kopan bir samimiyet sesiyle: "Sen de olmasaydın öldürdüm Suad..." dedi, sesinde bir hüznün lerzesi vardı.

Suad, sakit ve müteheyyiç dinliyordu. Zevcinin bu geleyan zamanlarında o daima sakit kalır, söylemek istediklerini böyle söyleyemediğinden nagehani taşan dereguş arzularıyla boğularak, bütün irtibat ateşlerini ancak sükut ile hapsederek ezilirdi; ve hala böyle yeni bir gelin gibi kızarıp, hissiyatını ne bir sözle, ne bir tavırla gösteremediği zamanlar olurdu. Heyecan ile asl-ı ruhundan çıkan sayhaları hazmederdi; bu hal, kalbini daha ziyade hararetle zevcine raptederek ruhu ona karşı böyle zamanlarda, kayaları parçalayıcı bir çağlayan huruşuyla tehacüm gösterirdi. Şimdi yine kendi kendine itiraf ediyordu ki bu anda Süreyya için hayatını isteseler mesut olarak verirdi. Beş senedir kendini ne taziz ettiğini, bir

erkek namına ne büyük fedekarlıklarla hiç başka kocalara benzemeyerek nasıl münhasıran kendini sevdiğini, bütün muamelelerine, bütün tavırlarına kendisi için nasıl bir şevkat, nasıl bir hilm vererek yaşadığını pek güzel fark ediyordu. Hayat-ı sabaveti, ebeveyninin imtizaçsızlıkları içinde makhur geçtiği için her türlü tasavvurunun fevkinde bulduğu bu karı koca hayatı onu ebedi minnettar etmişti. Sözle o kadar münasebeti olmayanlara mahsus derunilik sayesinde yürüttüğü ince, derin mülahazalarıyla bu münasebetin ne gibi şeylere taalluk ettiğini fark etmiyor değildi; bahusus gittikçe eski ateşin azaldığını, eski hararetin her gün biraz daha itidale döndüğünü görüyor, müdekkik, rakik nanazarıyla hepsini hissediyordu. Fakat aralarında bir şey hiç azalmıyor, daima artıyordu ki o da samimiyet idi. Zevcinin samimiyetinden hiçbir zaman şüphe etmek ihtimali yoktu; her gün, bir gün evvel yine şüphe etmediği samimiyeti daha çoğalmış görüyordu. O derece ki izdivaçlarından bir sene sonrayı şimdi düşündükçe, o zaman teyid-i irtibat için pek kafi, pek kavi gördüğü derece-i samimiyet bugünküne nispeten hiç idi. Bugün, "O zman nasıl emin olmuşum?" diyeceği geliyordu. Ve o zmanın hararet ve iştiyakı bugün duçar-ı inhilal olmuşsa da kendisi müdebbir ve mütefekkir bir kadın temyiziyle bu samimiyeti evvelkilere müreccah görerek o inhilalden hasıl olan hüznü defe çalışıyordu.

Süreyya tekrar parasızlıktan şikayet ederek:

- Bak, dedi, bak Suad, elli lira insanı nelerden mahrum ediyor? Sonra biz de adamız değil mi, zevcesini mesut etmek için elli lira bulamayan erkek...

Zevcini böyle aciz görmek istemeyen Suad, o öyle düşünmesin, zebun görünmesin diye:

- Fakat ben seni böyle daha çok seviyorum, dedi; herkes zengin olabilir, fakat senin gibi olamaz.

Serim Bölümü

İkinci akşam yine bir aralık yalnız kalınca:

- Sizi akşama kadar burada bekletip sıkıyorum, affediniz. .. dedi; Süreyya'ya bir oyun yapacağım^ sizin de bulunmanızı istiyorum, fakat olmuyor ki...

Necib, "Zaten cumartesi inmeye karar vermiştim" diye tekrar ricayı menetti. Ne olduğunu anlamamakla beraber, bu oyunun yalıya dair olacağına hükmediyordu. Artık bütün köşkün ağzında bir alay olan bu meseleden bahsolundukça Suad'm kesp ettiği hal-i heyecan,¹ bu hükmü takviye ediyordu. Fakat meselede hepsi o kadar ifrat² gösteriyorlardı ki artık lüzumundan fazla oluyor, hatta rahatsız ediyordu. Bunu fark eden Necib, Suad'ın cevap vermediğini gördükçe kadının sabrına, tahammülüne şaşıyordu.

Suad'la işte beş seneden beri tanışıyorlardı; bu beş sene içinde ona olan hürmeti her an çoğalmış, kadınlar arasında böylesine tesadüf pek güç olduğunu zannettirmeye kadar varmıştı. Necib zaten pek nadir ziyaret ettiği bu aileye Süreyya'nın teehhüründen³ sonra daha seyrek gelmeye başlamıştı; o zaman henüz mektepten çıkmış, uzun tahsil senelerinin biriktirdiği bir tehlik⁴ ve ateş ile yaşamaya koyulmuştu. Kadınlar hakkında pek uzaktan ve sahifeler ara sında tetkikin, tecrübe ve muhakemeden ziyade tahayyülden hâsıl olma bir tetkik-i sathinin¹ şevkiyle evvela pek hül-yaamiz² fikirleri vardı; tecrübe kendisine acı hayal cerihaları açtı ve gençliğe mahsus sevk-i hararetle tecrübelerini pek kolayca tamim ederek³ alehltak⁴ kadınlara dair kavi⁵ ve itirazdan masun⁶ bir fikir ve felsefe edinmiş, artık mübarezat-ı hayatiyede mecruhiyet⁷ tehlikesine tamamıyla mukavim⁸ bir zırh ile silahlanmış olduğuna inanarak öylece yaşamaya başladı. Bu esnada ara sıra gördüğü Suad, onun hilm ve sükûn içindeki şetareti, ciddiyet ve vakara⁹ mâni olmayan çocukluğu kendisine pek zahiri, pek yapma gelir, onun da öteki hanımlar gibi olduğunu düşünerek, Süreyya'nın ilk zamanlar izhar ettiği asar-ı memnuniyete¹⁰ kalben, "Çok geçmez görürsün!" diye baş sallardı. Fakat zamanlar geçip bu memnuniyetin hâlâ izdiyadını¹¹ gördükçe merakı arttı; nihayet öyle oldu ki bir gün Süreyya'ya, "Sen birinci ikramiyeyi kazanmışsın azizim!" dedi ve elini sıkarak:

- Fakat birinci ikramiye de layık bir ele düştüğüne teşekkür etmelidir; zira iltifat çakmadığıma eminsin ya, temin ederim ki birbirinize layıksınız.

Şimdi köşkte hepsi, bey, Fatî, Hacer, hatta bunlara iltihak eden¹² hanımefendi hep birden eğlenmek için yalı meselesini dillerine dolamışlardı. Süreyya kâh huşunetle,³ kâh latife ile mukabele ediyor, yalnız ara sıra Fatî'e ağırca ve acı gelen bu latifeleriyle hepsini güldürüyordu. Necib daima bitaraf kaldığı bu mübahaselerin¹ kendi üzerindeki tesiratını muhakeme etmek isteyerek yalnız Su-ad'm sükûnuna taaccüp ediyordu.²

Fatî iki lokma arasında fırsat bulup bir kahkaha salıverirken beyefendi sert çehresiyle sükûtunu biraz bozarak, "Ben Suad Hanım'ı böyle çocukluklara kulak asmaz zannederdim" diyor; o zaman Süreyya köpürerek, "Canım ortada bir şey yok, bir yere giden yok..." diye haykırıyor; Hacer; "Sadece gitmek isteyen var" diye eğleniyor, hanımefendi gülümseyerek ağır ağır söyleniyordu:

- Galiba herkesten habersizce kaçacaklar... Zavallı Suad'ın suçu yok ki, götürmek isteyen Süreyya...

Ve Fatîn tekrar iki lokma arasında, "Ve zevce zevcine itaate daima mecburdur!" düsturunu³ okuyordu.

Bu hal, dadının avdetine⁴ kadar devam etti. O da ancak cumartesi günü öğleyin gelebildi, "Senin baban kolay kolay bu kadar uğraşmazdı ama bilmem ki ne yazdın? Üç gündür bunlar için uğraştı durdu..." diye Suad'ın eline bîr zarf verdi.

Suad hemen zarfın kenarını yırtı. Gözlerinin dumanı arasında fark etmiyordu. Bu dolu zarfı açamıyor, eli titriyordu; sonra koştu, balkonda konuşan Necib'le Süreyya'nın arasına atladı, "YalHYa gidiyoruz!" dedi. Süreyya bakıyordu, evvela inanmadı, "Ne oluyor, niçin?" diye bakan bir nazarla Suad'm gösterdiği kaimeleri⁵ alıyordu; sonra birden, "Bu ne? Bunlar ne? Nereden?" diye sordu. Suad eliyle ağzını kapayarak, "Sus!" diyor, öbürü, "Kim gönderdi?" diye sorarken, "Babam, babam..." cevabını veriyordu. Sonra oraya oturup alçak sesle, "Şimdi bu para ile kimseye haber vermeden gidip yalıyı tutmalı, sonrada hepsinin gözünün önünde buradan çıkıp gitmeli..." dedi.

O zaman üç kişi karar verdiler ki yalı tutuluncaya kadar kimsenin bir şeyden haberi olmayacaktı; yalı tutulunca, köşkten yalnız hanımefendiye haber verilerek sıvışılacak ve herkes bir sabah kafesi boş, kuşları uçmuş bulup şaşacaktı.

Şimdi oradaki hayatı, masrafı düşünüyorlar, herhalde onbeş lira ile idare edebileceklerini zannediyorlardı. Süreyya, "Ah bir kere oraya gidelim de aç kalalım!" diyordu. Sonra Necib'e dönüp, "Artık bize misafir gelirsın" diyor, Suad, "Elbette, elbette!" diyerek Necib Bey'i üç gündür mahza¹ onun için, yalı birlikte gidilip tutulsun diye ahkoyduğunu itiraf ediyor, artık bütün tertibinin ne olduğunu anlatıyordu.(sh. 36,3738,39)

Şimdi Suad'ı bulacaklar, ona anlatacaklar, Süreyya'nın, "Mücevher kutusu, fildişi yuva" diye tarif ettiği yalıyı o ne kadar sevecek... Sonra evdekileri nasıl mebhut edecekler⁸... Süreyya hepsinin taklidini yapıyordu: Fatîn kudu-racak, beyefendi köpük saçacak...

Necib, "Ya Hacer?" dedi.

- Hacer mi! Görürsün. O da kocasına bir yalı tuttura cak...

Sonra gülerek, "Fakat Fatîn... Vallahi onu boşar da öyle bir halt etmez..." dedi.

O asıl onu görmek istiyordu:

- Ah şu Fatîn... diyordu; patlayacak, patlayacak...

Sonra birden, "Patlasa da Hacer de kurtulsa..." dedi.

Necib, Suad'm ciddiyyet ve metaneti yanında Süreyya'nın da böyle küçük hislere kapılışına bakıyor, fakat kendisi de Fatîn'i o kısa boynu, daima para görür gibi akı çok gözleri, başını çevirmeden sağa sola bakışı ile o kadar iğrenç buluyordu ki hak veriyordu.

Mevkıfta¹ Suad'a mülakki olur olmaz² bütün emelleri zir ü zeber³ oldu. Süreyya ona müjde verirken, o, "Nafile... herşey bozuldu..." dedi ve merak ettiklerini görerek anlattı:

- Ben dadıma tembih etmeyi unutmuştum, hepsini Hacer'e söylemiş... Şimdi herkes biliyor.

Süreyya eyvah makamında elini alnına götürerek, "Ne söylüyorsun Suad?" dedi. Sonra saadetinin çokluğundan onu da bir muvaffakiyet haline koydu:

- Bilsinler, ne yapalım, menetmek de ellerinden gel mez ya...

Suad öyle düşünmüyordu, "Beyefendi mümanaat ederse?"⁴ diyordu; Süreyya yavrusunu müdafaaya hazırlanan bir canavar mehabet ve tehevvrüyle⁵ bakarak,

"Ne?" dedi; azametle omuzlarını kaldırıyor, "Ben artık mektebe gitmiyorum" diye gülüyordu, sonra arabaya bindikleri zaman Süreyya "fildişi yuvasını" tarif için her şeyi unuttu; o kadar galeyan ile naklediyor, Suad da deminki kederi unutarak öyle şad ve şatır¹ görünüyordu ki Necib bile kendine, "Bunda sana ait ne var?" diye içinden yükselen zehirli sesi unutarak ceryana kapıldı.

Süreyya methettikçe, Suad, Necib'e dönüyor "Sahih mi Allah aşkına, sahii mi?" diye soruyordu.

Evet, hep sahihti, bu fildişinden yuva Boğaz'm üstünde Kavakların yanında Yenimahalle'nin bir köşesinde, he-yet-i mecmuası² fildişinden yapılmış kadar temiz, parlak Pazarbaşı'nda idi. Otuzyediliraya tutmuşlardı. İçerisi nim döşeli idi. Süreyya, "Suad, piyona da var" diyordu. Bunlar hepsi Suad için bir şetaret oluyordu. Süreyya oranın sükûnundan, gölgesinden, manzarasından galeyanla bahsediyor, söyleyeceği şeylerin çokluğundan eksik anlatarak, "Deniz kapısının önüne kadar geliyor Suad, bilsen..." diye sevincinden taşıyordu.

Sonra Suad, Hacer'in nasıl mosmor kesilip "Karısının parasıyla sayfiyeye giden" Süreyya'nın artık gözünden düştüğünü nasıl söylediğini anlattı; Süreyya hiddetlenerek, "Niçin? Kocanın parası başka, karının parası başka mı olur..." diyor ve zalimleşerek, "Herkes kendi kocası, her kadın kendisi mi?" diye söyleniyordu. Suad eliyle ağzını tutarak susturmak istedi; Süreyya haksızlıklara böyle acı mukabele ettiği zaman içi ezilir, onu sevememekten korkardı; Necib'e dönerek:

- Düşününüz Necib Bey, dedi, biz gidince yalnız kalacak, bütün bütün yalnız... Zavallı kız ne yapacağını şaşırıyor; sonra...

Süreyya Suad'm sözlerini kendi fikirleriyle itmam etti¹:

- Sonra... Sonra da kıskanıyor... Niçin bir şeyi kendi ismiyle çağırmazsınız? Kıskanıyor işte ve kıskançlığı onu şirret, hain ediyor... Bunda acınacak ne var?

Köşke geldikleri zaman kapının önünde Hacer'le Fa-tîn'i gördüler; Fatîn iki eli boğründe, pantolonunu çekerek ve gözlüğünün üstünden bakıp yılışarak, "Maşallah efendim, Boğaziçi'nden öyle mi?" dedi.

Yukarıda balkondan hanımefendinin sesi, "Allah güle güle oturmak kismet etsin... Nerede tuttunuz bakayım?" diyordu.

Süreyya Fatîn'e omuz kaldırıp annesine cevap verdi:

- Hele yemek yiyelim, uyuyalım da... Rüyaıı o zaman görürüz... Ne kadar sabırsızsınız!

Hacer, öfkesine mağlup olarak, birden atladı:

- Ah, ben biliyorum canım... Bana Behice Dadı söyledi; hatta bak yengem de inkar edemiyordu ama şimdi hepbir oldular, el birliğiyle saklıyorlar... Fakat ben biliyorum, bugün onlar Boğaziçi'ne gittiler, ev tuttular... Dün paragelmiş...

Fatîn kahkaha ile gülüyordu; Süreyya Hacer'e dönüp hiddetli bir tavırla, "Pekâlâ küçük hanım, farzedelim ki öyle olmuş! Bunda ne var? Siz de o kadar istiyorsanız beyiniz de size tutsun..." dedi. O zaman, Fatîn'in pantolonunu bir kere daha çekip sessizce içeri kaçtığını görerek hep birden güldüler.

Yalnız kaldıkları zaman Süreyya, "Aman kaçalım, yarından tezi yok kaçalım..." diyordu.

Suad, "Dur bakayım, izin alalım bir kere..." dedi; Süreyya, "Kim? Ne? İzin mi? O niçin?" diye söylenirken zevcesi, "Yok, ben kimseyi darıltmaya razı değilim. Sen o işi bana bırak!" dedi. Ve sessiz, mütebessim, gidip beyefendi ile hanımla görüştüğü görüldü; avdetinde, "Yalnız Hacer... diyordu, onu ne yapacağız?" ve aklamayarak yüzüne bakan iki erkeğe kederle, "Onu da götürsek..." diye yalvarıyordu.

Süreyya birden fırlayarak haykırdı:

- Ne? Fatîn'i de mi?

Buna bir karar vermek için müzakere ediyorlardı, bu geç vakte kadar sürdü. Yatmak vakti gelince Necib, "Artık ben de yarın iniyorum" dedi ve Suad'a bakarak:

- Bana başka hizmet var mı?

Suad gülüyordu, "İzin mi, bir şartla" diyerek zevcinin yüzüne baktı. Süreyya da güle,,ek, "Evet, taşınır taşınmaz postu bizim eve sermek şartıyla..." dedi.

Ertesi sabah kalktıkları zaman Süreyya anlattı ki gece köşkün öbür köşesinde kıyametler kopmuş; Hacer kocasını onlar gibi yalı tutup Boğaziçi'ne gitmeye icbar etmiş,¹ o tabii bu teklife kulak asmamış... Süreyya, "Yüreğine inmiştir!" diye gülüyor, fakat sonra kızıyordu; bunun üzerine atışmışlar, Hacer'e fenalık gelmiş, bey hanım, hep oraya koşmuşlar; Fatîn ısrar etmiş, daha icbar edilirse rahat edeceği bir yere gitmekten başka çaresi kalmadığını söylemiş

Süreyya, "Katırı görüyor musun, kahır!" diyor, sonra babasının banştırmcaya kadar nasıl uğraştığını söyleyerek "Fakat çeksin mahaldir!"¹ diyordu. "Araya araya bulduğu yakutu şimdi görsün..." Çünkü o kızını evlendirirken bir gün öyle söylemişti, "Hanım, aradım aradım ama öyle bir yakut buldum ki..." Süreyya bunu anlatarak, "Bulduğu yakutu şimdi nargilesinin marpucuna oturtsun da..." diyordu.

Suad darılarak, "Bey, bey" dedi.

- Peki, sustum, sustum ama haydi kaçalım baka yım... Zira artık onların yüzünü görmek istemiyorum.

Suad yalvardı:

- Yok, sen bir kere Hacer'e söyle de öyle... İsteddiği va kit gelsin... Söyleyeceksin değil mi?

,Kocasından muvafakat cevabı almadan işe başlamadı; ve Necib kendilerine veda edip ,ayrılırken Süreyya Ha-cer'le konuşmak için odasına gidiyordu.(sh 46,47,48,49,50,51)

Çözüm bölümü:

- Ama gelsen de bir görsen... Ha, sahih, ne vakit geleceksin? Bekleyip duruyoruz... Ah Necib, biz bağda meğer cehennemde imişiz, ne yer, ne yer! Ben ilk baktığımız gün bu kadar güzel bulmadımdı. Sabahlan, ya akşamları... Hele öğleden sonraki letafet... Akşamüstü Suad'la beraber çıkıyoruz; orada bir yol var, tepenin kenarında, Ka

vak'a kadar gidiyor. Ne manzara, ne manzara! Bir kere Büyükdere'ye gittik... Daha istediğimiz gibi gezemiyoruz ki, iyice yerleşemedik. Ev tamam olsun da uzun seferlere

çıkacağız... Sen de gelirsin... Etraf hep gezilecek, keşfolunacak... Beykoz var, Kavaklar var, Yuşa, Bentler...

Ve para verip çıktığı zaman Necib de beraber tünele doğru yürümeye başladılar. Süreyya sordu:

- Sen ne yapıyorsun bakayım?

Hakikat hali söylemek lazım gelirse Necib bun alıyor-du. Fakat öyle söylemedi. "Şöyle böyle" dedi; o da yarın Ada'ya gidecekti, "Orası şimdi artık çiçek gibidir" diyordu; sonra kendini de teşvik için gibi "Mayıs, malum ya Büyükada'nım tam mevsimidir" dedi.

Süreyya gülerek, "Mayıs, Boğaziçi mevsimidir, azizim, Boğaziçi! Sadece Mayıs değil, bütün sene... Zannedirim ki oraları kışın bile latiftir. Bir rüzgârı var, aman ya-rabbi, bir rüzgârı var Necib! O temiz rüzgâr başka nerede bulunabilir? Sizin adanıza gelen rüzgâr bütün Boğaz'ı ge-Çip kirlendikten sonra size gelir. Beni mübalağa ediyor zannediyorsun ama geldiğin vakit göreceksin ki hakkım ^{va}r. Oraya gittiğimizden beri ne kadar fark ettiğimi ben bilirim. Suad bile bambaşka oldu. Bir neşe geldi, bir hayat geldi... Sabahları demir gibi kalkıyoruz, sonra, sana bir şey söyleyeyim mi? En sevdiğim hali rahatlığı... Ne Fatîn var, ne Hacer var... Yapyalnızız!

Necib dönerek kalabalığa karıştı. "Kim der ki şu adam beş senelik bir kocadır!" diyordu. Bu, kendisinin hayat ve izdivaç hakkındaki bütün felsefesine muhalif bir haldi, fakat işte vaki idi.² Ve hayalen Süreyya'yı görüyor, Suad'ı beklerken görüyor, yine onların şevk ve huzur ile geçecek gecelerinin yanında kendi geçireceği gecenin acılığı şimdiden kalbine çöküyordu. Birden:

- Adam sende, bunlar hep hülya, dedi; onun yerinde ben olsam ilk haftadan bunalırdım... Zaten ben, hiçbir şeyden memnun olmamak nasibi ile doğmuş değil miyim?

Büyükdere, son kafiye-i züvvarı⁴ alıp vapur adeta boşaldığı zaman Necib kendini topladı. Şimdi nasıl bir şetaretle, hüsn-i niyet ve saffet-i kalple,⁵ nasıl bir saadet tarafından karşılanacağını düşünerek seviniyor, gülüyor, nihayetsiz bir memnuniyet

ile telaş ediyordu. YalHYa doğru yaklaştıkça bu telaş, heyecan oluyor, Suad'ı, Süreyya'yı şimdiden görerek kalbi çarpıyordu.

Necib oraya, bir büyük saksının yanına konulmuş geniş bir hasır koltuğa oturarak, "Muhteşem, muhteşem!" diye tekrar etti.

Zevç ve zevce memnun, saadetleri gözlerinde gülerek, birbirlerine bakıyorlardı.

Suad:

- Daha bu ilk memnuniyetin arkası alınmadı, dedi, her gün başka bir güzellik var.

Süreyya bir nazar-ı şükranla Suad'a baktı:

- Ah, bütün bunların senin sayende olduğunu düşündükçe... Benim sevgili karıcığım!

Suad, elini tutmak için uzanan ellerden kaçıp bir gamze-i iğbirar¹ ile:

- Bak yine söylüyorsun, dedi, şu fena kelimeyi yine tekrar ediyorsun.

Süreyya gülüyor, çırpıyor, "Ne yapayım, unutuyorum... Affet Suad..." diyordu. Sonra Necib'e döndü:

- Bir türlü kendimi menedemiyorum... Halbuki "karıcığım" sözü bizim hanımefendinin en büyük zıddı...

Necib, bu küçük mahremiyet-i aile meclisinde nim dalgın, derin bir acı ile kendi kendine, "Evet, insanın bir karısı olup da onu sadece ismiyle çağırarak saadeti..." diye teessüf ediyordu.

Süreyya nihayet Suad'm elini almıştı, Necib'e dönüp:

- Evet kardeşim, dedi, biz artık Boğaziçi'nin mesut, mesutluklardan çılgın kuşları! Maahaza, bu saadet arasına gagaşmamızı menetmiyor. Hele ben... Tasavvur et ki artık her şeye itiraz olunuyor. Hatta hamaratlığımıza bile...

Suad korkarak söylerken, "Yok, ben fedakârlık mertebesine çıkan şeylerden bahsetmiyorum" diyordu; ve piyano bahsi oluncaya kadar hep bağdan, bağdakilerden bahsettiler. Bu, neşeli bir mükâlerne¹ oldu, iki sözde bir Fatîn ile beyefendi ortaya çıkıyor, Hacer'in sesi işitiliyordu. Sonra Necib Suad'a piyano için rica etti, "Demin Süreyya anlatırken bu hayatta gıpta ettiğim saadete bir saat sonra nail olayım, benim de ömrümde bir gün bulunsun!" diye iltimas etti.² Suad şikâyet ederek uzun müddet piyanosundan uzak durduğundan hâlâ barışamadığım, notalarının karmakarışık olduğunu söylüyordu. Nihayet piyanoya geçmek icap etti.

Teşekkür etmek için içeri girdi, Suad onu görünce tebessüm ederek, "Havalara yazık oluyor, değil mi?" dedi. Necib, bilakis makamında başını sallıyordu; hava bittiği zaman Suad tekrar şikâyet etti, piyanonun önünde en iyi bellemiş olduğu havaları bile artık şaşırdığını söylüyordu.

- Hele notalar, diyordu, görseniz ne halde... İçinden çıkmak kabil değil... Çocuk kitapları gibi olmuş... Birçoklarını bulamadım, kaşıtırla kaşıtırla birbirine girmiş... Bilmem bazıları da ötede mi kaldı, konakta mı?

Necib notalara göz gezdiriyordu; bunların ekserisi meşhur operalardan fantazyalar, potpuriler idi; fakat o kadar harap bir halde, o kadar eksikti ki kendi kendine İstanbul'dan gelirken birkaç yeni hava getirmeye karar verdi; o zaman tekrar aklına İstanbul'a gideceği geldi, saate bakarak:

Birbirlerine karşı ilk günlerin şevk ve inşirahı- benzer böyle bir irtibatları vardı; buraya geldiklerinden beri hayatları hep inşirah ile, hep yeni iştiaqlarla geçiyordu. Süreyya'nın çocukça sevinmeleri, delilikleri oluyordu. Ve bu, Suad'ın hararet-i kalbinin muhtaç-ı ne-vaziş¹ galeyanlarında büyük bir saadete mucip² oluyordu. Hayatlarını muntazam, güzel yaşamak için pek çok çalışarak yoruluyordu. Melalden azade³ bir ömür tertip etmek için böyle uğraşıp sonra mükafatını gördükçe, Süreyya'yı böyle yeniden müştak ve pürneşe buldukça emeline nail olduğundan dolayı mesut oluyordu. İstiyordu ki evin içinde hiçbir şey Süreyya'nın şikâyetine mucip olmasın. İlk günler hazırlık, tedarükât,⁴ tertibat ile meşgul geçince artık birbirine benzeyen günler, evin ceryan-ı daimisini alizeden mürettep günler tevali etmeye⁵ başladı. Fakat bunda bile, bağda geçen son günlere nispeten, yeni evlenmiş bir zevç zevce hararet ve neşesi vardı. Necib bu hayatın bir başka neşesi oluyordu; bu halin bir parça yardımcısı da kendisi olduğu için onun da orada vücudu, meserretlerini¹ biraz daha itmam ediyor² gibiydi. Onun gelmesini sürurla istikbal ediyorlar,³ avdetini tehir⁴ için tuhaf tuhaf vesileler icat ediyorlardı.(sh 53,54,55,60,61,71,72,76,77)

- Canınız sıkılıyor, Necib Bey... dedi.

Öbürü gülümseyerek:

- Galiba biraz... diye göz kırptı.

- Biraz piyano çalalım mı?

Bu teklif kemal-i minnetle kabul olundu; onlar piyo-naya geçtiler; Süreyya balkonda kaldı.

Necib, piyano sözü olur olmaz kendi kendine, almak istediği notaları unuttuğunu tahattur ederek, "Eyvah!" dedi. Fakat bu iki gününü o kadar sersem geçirmişti ki nota düşünmeye vakti kalmamıştı. Burada geçirdiği günün şu tesiri olmuştu ki hürmet ve mahabbet ettiği ve hürmet ve mahabbet gördüğü mevcutlardan ayrılıp Beyoğlu'na geçince orada yaşamak onu harap ediyordu. Kendi kendine, gelecek sefer mutlaka unutmamaya karar verdi. Görüyordu ki Verdi'nin birkaç operası Suad'da vardı, ondan sonra yeni yapılmış bir iki eser de tabii bulunmuyordu; mevcutlar arasında gayr-i kabil-i istimal¹ olanlara da nişan koyup yenilemek istiyordu.

Suad piyanoda birkaç gam yaparak, "Hangi havalan seversiniz?" diyordu. Necib, notaları karıştırarak gözden geçiriyor, "Aman romans olmasın!" diyordu; sonra romanslar hakkındaki lakaytlığının hikâyesini anlatıyordu. Elindeki kâğıtların arasından bir şey ayırıp piyanonun önüne koydu, Suad, "Granviya?" dedi, "âlâ!" dediler; *Granvi*-ya'yı ikiside pek seviyorlardı. Necib, "Onda herşey var, diyordu, şuh, çalak,² mahsun, mahmur... her tel var." *Granviya'dan Faust'a* geçtiler ve *Granviya'nın* valsinden sonra *Faust'un* valsini mukayese ettiler, askerler marşı onu takip etti, *Rigoletto* marşı çalındı. Necib mütehallik³ havaları tercih ediyordu; bu vech ile *Trauatore*, *Aida*, marşları takip etti. Necib, "Biraz da ağlayalım" diye *Traviata*'yı koydu; "Adio del pasato", "Bu kadar genç ölmek", "Ah belki!" parçaları çalındı. Necib, "Verdi girdimi iş değişiyor; fakat sizde Verdi tekmi değil" diyordu. Suad kendisinden bestekârların iyice vakıf olmadığı hayatına dair malumat soruyor, Necib bildiği tafsilatı veriyordu. Öyle oldu ki musiki sükût ederek yalnız bahsi devam etti. İkisi de şunda

ittifak ediyorlardı ki dünyada musiki gibi müessir¹ hiçbir şey yoktur. Necib için ömrünün en tatlı zamanları yalnız çok mesut olduğu demler² değil, musiki ile mest olduğu zamanlardı. Ondan o kadar şiddet ve iptila ile mütehassis oluyordu.³ Asıl ağır musikiden anlamak için birçok senelik terbiye-i hususi-yeye ihtiyaç olan Gluck, Haydn, Beethoven gibi üstatlardan bahsederek onları dinleyip anlayamadığı için eseflerini anlatıyordu.

Balkona avdet ettikleri zaman saat on'a geliyordu, "Hani kotra?" diye gülüşüyorlardı. Süreyya iyice canı sıkılmış gibi, "Belli olmaz ki, belki gece gelir" diyordu.

Dışarıdan küçük görünen sandalın içi pek geniş ve rahattı. Sandalcı yelkenleri açıp tekne rüzgârın önüne dökülünce dubaya doğru süratle akmaya başladılar. Büyük-dere'nin üstünden güneş onları rahatsız ettiğinden Suad şemsiyesini açtı, bu siyah, beyaz ve kurşuni renklerden satrançlı bir küçük şemsiye idi. Necib şemsiyeye, çarşafa, peçeye, eldivene, bu kadın şeylerindeki zerafet ve nehafe-te¹ umk-ı ruhunda iştiaqlarla² titreyen bir meftuniyetle³ bakıyor, sonra Suad'm küçük, bir küçük kuş denilecek ellerinin şemsiyeyi tutuşundaki şiire hayran olarak perişan kalıyordu.

Önden Suad, şemsiyesine dayanarak bir aheng-i reftar³ ile yürürken, zevcinin koluna yaslanan vücudunu görüyor, her yerde daima, daima aynı iştiaqlar ve vefa ile sizin olan bir kadın hüsrân ve ateşle titreyerek inlemek, düşüp ölmek istiyordu. O, her aşkta zehirlenmişti; evvelden kendini, sadece bir nazarı için feda-yı cana razı eden bir iki kadın, parası mı yoksa kendisi için mi teslim olduklarında tereddüt ettiği birkaç kız, hayvan gibi gelip ayaklarının altına, gençliğinin önüne yatan dört beş kadın... Hep öyle hürmetsiz, nefret ve istikrah⁴ veren aşklar olmuştu. "Sonra evlenmek mi?" diyordu; tanımış olduğu kadınların dördü mü, beşi mi kocalı idiler. Bunların kendisinde bıraktığı tesirleri düşünerek, "Evlenmek!" diye omuz silkiyordu.

Süreyya gülerek:

- Ah kadınlar, dedi; eksik söyledin, Suad, bir kere gelecek belalardan bahsettinizmi, merdiven gibi yükselerek arkası gelmez... Hasta olmak, yataklarda sürünmek, hortlamak... Sonra... Ne bileyim, gebermek demeydin; Allah insanı sizin elinize düşürmesin, hele dilinize hiç...

Suad kolunu kurtararak ve şuh bir hande ile dişlerini göstererek;

- Elimiz mi, dilimiz mi? diye tekrar etti; bizim elimize ha... Lakin bizim elimiz olmasaydı siz ne olurdunuz bilir misiniz?

Süreyya kahkahalarla gülerek, "Aman neler, neler..." diyordu; sonra hiddetle döndü:

- Ya siz, dedi. Ya siz, ya siz?

Karı koca, tekrar yan yana geldiler, Necib onların söylediklerine artık dikkat etmeyerek kendi kendine, "Evet sizin elleriniz!" diyordu, "Ben de onun için mi böyle vahşiyim, acaba?" Sonra başını sallayarak, "Beni bu hale getiren sizin elleriniz, o sizin nescinizdeki¹ nezakete, kadınlığa bakarak insanın ağlamak istediği güzel kadın elleri değil mi?" diye düşünüyordu. Fakat acaba harap eden eller olduğu gibi şifa, hayat veren eller de var mıydı? (8sh. 80,81,82,84,87,94,95)

Yemekten sonra yine bu bahis oldu. Suad sandalı, yelkeni, denizi, rüzgârı hep Süreyya'ya veriyordu; öteki kemal-i şükranla kabul ederek yalnız gezmenin iyiliğini anlatıyor, perestîş ettiğini⁴ söylüyordu, "Sen evinde otur da muhallebi pişir" diyordu.

Suad, arasıra gözlerini dikişinden kaldırıp yeşil köpüklü denizde beyaz yelkeniyle uçan kotraya bakarak, dalgın, yalnız, meşgul idi. Kalbi daimi bir halecan ile onu işini bırakıp gözleriyle sandalı takip ve taharriye¹ sevk ediyordu. Süreyya'nın verdiği teminata rağmen şiddetli rüzgârlarda teknenin devrileceğinden korkuyordu.

Sandalın geldiği günden beri Süreyya rüzgâr buldukça fırsatı kaçırmıyor, hemen balkona çıkıp sandalcıya sesleniyordu. Bu ses, Suad'ın şimdi kabus-ı hayatı olmuştu; sükûn-ı hayatında bir fırtına merhametsizliğiyle tekerrür ediyordu. Evvela beraber bulunmak için beraber çıkmak istemişti; fakat deniz onu harap ediyor, günlerce sersem bırakıyordu. Onun için burada karşıdan onun gezdiğine bakarak, bin halecanla beklerdi. Kendini aldatmak için eline aldığı dikiş, bazen dalgınlıktan yanlış olur, sonra sökmeye mecbur kalırdı. Süreyya her zaman kendini götürmeye uğraşırdı. Evvela bir iki gün ilk sersemliklerin geçtiğine güvenip, onun sözünden de çıkmak istemeyerek gitmişti, fakat tekerrür ettikçe baş dönmesi o kadar çoğalmıştı ki artık memnun değildi. Hatta havalar iyi oldukça bile tahatturuyla¹ midesi bulanıyordu.

Eğer tehlikeden korkmasaydı Süreyya'nın kendini bırakıp gidişine yine memnun olacaktı; onun canının sıkılmasından pek endişe ediyordu. Hayatını sadece kendi huzuruyla işgal edemediğini hissetmeye başladığı zamandan beri eğlenmesi için her şeye razı olmuş, ta umk-ı ruhunda sızlayan ufak bir yarayı yalnız kendisine saklayarak sükûn ve sabretmişti.

Buraya geldikleri zaman sandal bahsi olmadığından, yenilik ile bir güşayış ve heves hâsıl olmuştu; fakat her gün o revnak² biraz daha soluyor, o güşayış biraz daha te-verrüm ediyor,³ her gün biraz daha iniyordu. Bazen bunun sonunu bir çukur gibi, hayalinde birden kararan nihayetsiz ve karanlık bir boşluk gibi görüyor, bir raşe-i hiras⁴ ile üşüyerek melul kalıyordu.

Gözleri dalgın, dikişini dizlerine bırakmış, dimağını yırtarak geçen bu fikir üzerine, "Ne yaparım yarab-bim, ne yaparım?" diye düşündü. Ne olacağını kati, muhakkak olarak görmemekle beraber o çukur hissi onu tedhiş ediyordu.⁵ Bu korku ona sadece Süreyyasız, onsuz kalmak suretinde tecelli ediyordu. Tekrar başını kaldırıp denize baktı, gözleriyle uzun uzun sandalı aradı. Ve onu nihayet orada, dalgaların arasında, köpüklere bulanarak, bir tarafa eğilmiş yatmış, kırmızı bayrağı rüzgârla çırpınarak, o tarafa doğru geliyor görünce tekrar kalbi hoptu. Süreyya'ya şikâyet edemiyor, onu menetmek istemiyordu; kendisi

anlasaydı, ah Suad'ın kalbinde ne elemeler, ne hasretler olduğunu anlasa da öyle hareket etseydi...

Evde kalırsa daha ziyade canı sıkılacağından korktuğu için cesaret edip bir şey söyleyemiyor, muğber olacağından,¹ hiddetleneceğinden korkuyordu. Fakat bir gün sandaldan da bıkacak değil miydi? Sandal da onu sıkacaktı, o zaman ne yapacaktı?

Tekrar o yara, o küçük yara feryat etti. Ah niçin ona kifayet etmiyordu?² Niçin ona her şeyi unutturamıyordu? Erkek kalbi kadınların kalbinden ziyade talepkâr olmak bir haksızlık değil miydi?

Buna karşı sükût ve tahammülden başka yapılacak bir şey olmadığını düşünmek ve sükût ve tahammülün bu kadar güç bir şey olduğunu görmek onu eritiyordu. Evvelden ricaya lüzum göstermeyen Süreyya, şimdi gittikçe tezayüt eden³ bir mülatafa⁴ altında her arzusuna karşı gelebiliyor, Suad'ın istemediği şeyleri bile yapıyordu. Bu latife her türlü zevahiri hüsn-i muhafaza ederek⁵ işi ciddiyyetten kurtarıyordu. Ne olursa olsun ricası kabul olunmuyor ve arzusuna muhalif şey yapılmış oluyordu. Halbuki onun için Süreyya'nın daha vücut bulmamış arzularını bile gözlerinden okumak bir zevk, bir saadet mertebesinde bir şeydi.

Bazen kendisini böyle mustarip, şikayete salahiyatlar addetmenin¹ bir haksızlık olduğunu iddia etmek isterdi, fakat küçük birtakım hadisat yalnız takip ve tevalilerinden mütevellit² bir netice itibarıyla kendini mustarip ettikçe bu iddia sükût ederdi. Kendinde zevcine karşı bazen bir iğbirar³ görüyor, sonra böyle biriken iğbirarların Süreyya'nın bir an-ı samimiyeti ile, bir nevazişi⁴ ile mahvolduğunu görünce, ona ufak haksızlıkları için değil, neva-zışlığı için münfail olduğunu⁵ itiraf ediyordu.

Hizmetçi kızın, "Necib Bey geldi" demesi, bu yalnızlık, bu endişe arasında ona birden sevinç verir gibi oldu. O kadar bunalmıştı ki Necib'in bu ansızın gelişi onu pek memnun etti, "Ah ne iyi ettiniz de geldiniz vallahi!" diyordu. Necib elinde bir tomar kâğıtla ayakta durarak Süreyya'yı soruyordu. Suad eliyle denizi gösterdi. Necib, "Hâlâ sandal paralanmadı mı, Allah aşkına?" dedi. Suad, "Aman ne diyorsunuz?" diye kalbini tutuyordu; Necib gülerek, "Yok efendim, hani şu bir gece bir bora çıkar da..." diye ihtiyatsızlığını tamire uğraşıyordu.

Necib gülerek:

- Ben görmeyeli iyi yanmışsın, diyordu.

Suad serzenişle:

- Bir haftadır sandaldan çıktığı yok ki... Ben de öyle kavrulacaktım ya... Fakat ciğerlerim kopuyor zannettim... Sandal dalgaların arasında küt küt baş vurdukça...

Fakat burada kalmakla daha rahat oluyorum zannetmemeli... Akşama kadar bin telaş, bin heyecan...

Süreyya fesini bir tarafa atarak:

- Malum ya Necib, dedi, kadınlar daima heyecan, daima telaş ederler, daima sinirleri rahatsızdır ve başları ağrır...

Sabahlan Süreyya'nın ibramına¹ mukavemet edemeyerek kotrada ona refakat ediyordu. Süreyya'nın kotra hevesi kendisine her şeyi ihmal ettirecek raddeye gelmişti. Haziran meltemleri pek çok eğlendiriyordu, her gece havaya bakıp güya yarınki rüzgâra dair keşfiyatta bulunmaya çalıştıkça Necib'le Suad birbirine bakarak gülüşüyorlardı. Havanın rakit olması onu kudurtuyor, artık akşama kadar rüzgâr için cihetler² kollayarak sıkılıyordu; iki defa hava yarı yolda, öğleye doğru kalmış olduğundan saat yedide yemek yemişlerdi. Süreyya buna bir özür bulmak için, "Ne yapalım, her keyfin bir zahmeti vardır!" diye sadece omuz silkiyordu. Bir defasında Suad da refakat etti, fakat öbür günler sandal pek erken çıktığı için işini bıraka-mayarak gelememi. Necib, bir saat daha beklenirse onun da işi biteceğini görerek Süreyya'nın bunu yapmayışına taaccüp ediyordu.¹ Geldikleri zaman Suad'ı dikişleriyle meşgul, yemeği kendilerine muntazır² bulurlar, yemekten sonra tekrar balkona çıkınca Süreyya ancak yarım saat sabredebilip nihayet sandalcıya işaret verir, Suad'la Necib kendisini alıkoymak isterler, fakat muvaffak olamazlardı... Bir defa bin icbarla evde alıkoydular, fakat o gün hep kotra ahıyla ofuyla geçtiğinden onlar da muztar³ kaldılar. "Ben sizin piyanonuza karışıyor muyum, siz de beni bırakın..." diyordu.

Süreyya çıktıkça Suad'la Necib ya karşıda seyran eden sandala bakıp konuşuyorlar yahut piyano ile meşgul oluyorlardı. Bu haziran badezzevallarında⁴ sandal bahsinden girilerek afaki dolaşan musahabeler⁵ esnasında Su-ad'ın mekanet⁶ ve letafetine hayranlığı, tabiatındaki hilm ve sükûnuna meftunluğu takarrür ediyordu.⁷ Sonra piyano onlar için büyük bir eğlence idi; Suad Necib'in getirdiği notaları sabahlan yalnız kalınca meşk ediyor, öğrenirse akşamları ona çalışıyordu. Bazen öğrendim zannettiklerini onun yanında beceremeyince kızıyor, "Ben işte iki sabattır sizin için uğraşmışım..." diye hırçınlanıyordu. *Ballo in maschera*'dan⁸ potpuri vardı ki bazı parçalarındaki letafet ve halavete⁹ Necib doyamıyor, "Bunu bir sene mütemadiyen dinlerim..." diye gülüyordu. Bazı havalar oluyordu ki ilk tecrübede beğenmemiş bulunuyorlardı, fakat sonra bundan derin bir surette mest oluyorlardı, *Traviata*'dan "Melek kadar saf", *Aida*'dan "Ah benim kederim, sana merhamet versin!", *Faust*'tan "Artık geç oldu, adiyo!" parçaları böyle olmuştu. *Manon Lesko*, onları en çok meşhur ediyordu;¹ üçüncü parçanın finali olan "Yok, ben çıldırmışım; bak, nasıl ağlıyorum..." parçası birçok tekrar ediliyordu; "Ah Manon!" diye Necib terennüm ediyor, piyano ağır ağır inleyerek onlara her şeyi unutturuyordu.

Sonra şen havalar geliyordu; *Traviata*'nın medhali,² *Karmen*'in marşı, dördüncü perdenin medhali Necib'i bayıltıyordu; "Ah Kavaliera Rustikana"³ diye yalvarıyordu. Fakat Suad ancak bunun şarabiyesiyle, *Lola*'nın *Şarkısı*'nı kolay bulmuştu; asıl büyük parçaları, *Sicilyana*'sıyla entermeç-çosunu,⁴ peşrevle *Dua* parçasını tecrübe etmek istedikçe birbirine karıştırıyor, "Bir ay çalışmak lazım" diye tehir ediyordu.⁵ Buna mukabil kolay parçalar teakup ediyordu.⁶ Verdi, ikisinin de en çok tercih ettikleri yegâne sanatkârdı; onun için eserlerini perestîş ederek⁷ dinliyorlardı. Şimdi şimdi

Puccini'yi de beğeniyorlardı, Suad bir sene *Manon Lesko*'ya el sürmediğini söyleyerek gülüyor, "Hiçbir şey ummadım-dı" diyordu. O zaman musiki merakının esasını anlatıyordu, babasının kırkıktan sonra nasıl olup da bir Avrupa seferini müteakip viyolonsele merak ederek kızını nasıl uttan, kanundan men ile piyanoya çalıştırdığını anlatıyordu.

Ve dışarıda köpüren rüzgârla perdeler oynarken güneşin verdiği ılık mahremiyet içinde, böyle asude ve mesut bu musiki sermestliği içinde unutuyor, kendini, dünyayı, her şeyi unutuyordu. Süreyya'nın avdeti onlar için bir işaret gibi olurdu; hemen hazırlanırlar, gezmeye çıkarlardı. Suad gülerek, "Dadı, sen de gel..." der, fakat Behice Dadı yalıda kalmayı tercih ederek, "Siz gidiniz kızım, Allah keyfinizi artırsın, efendilerim" diye çekilirdi.

Artık bu hemen takarrür etmiş¹ gibiydi, her akşam Kavak yoluna çıkıyorlardı. Orada karakolu geçince küçük bahçeye girdikleri de oluyordu, her zaman Süreyya kapıdaki levhayı gülerek okur, "Bahçe-i letafetnüma!"² derdi. Burası Necib'in kavline³ Boğaz'ın en latif bir mevkii idi, o kadar ki başka her yeri unutuyordu. Burada öyle bir medd-i nazar⁴ vardı ki ondan daha muhteşem hiçbir şey olamazdı. Deniz, ayaklarının altında bütün infialatıyla serilmiş, tebessüm eder, ufuk, birbirlerini kovalayarak te~ mevvüç eden tepe silsileleriyle mavileşerek dumanlanırdı.

Kendi kendine istiğrab ediyor ve başka türlü izah edemeyince bu sadece bir aksülamel³ diyordu; uzun müddet kalabalık içinde yaşadıkdan sonra şimdi bu ihtiyacı sükûn pek tabii idi. Bütün bir kış nihayeti acı bir kin ile biten bir münasebetin peşinde Beyoğlu kasırgasının naçiz bir gubarı⁶ gibi olmuştu. Şimdi ruhunda, vücudunda sükûn ve ümide ihtiyaç vardı. Sonra buradaki samimiyet ve mahremiyet, bu ismet ve sükûn, bu yanlarında insanlığın fenalıklarından şüphe ettirerek onu unutturan sükûn-ı melekane kendisini bütün levslerinden teşfiye ediyordu,¹ uzun bir maraz-ı ahlakiden² şimdi mutahhar³ ve salim çıkıyor gibi geliyordu.

İnsanlar hakkındaki tecarüb,⁴ merdümgirizanesinde-ki şiddeti tamim ederek vasil olduğu netayiç⁵ ona şimdi pek zalimane, pek kati görünüyordu; böyle şeyler hakkında kati hükümler vermek kadar budalalık olmadığını teslim ederek o halini haksızlık addediyor, bütün, Suad gibi ulvi kadınlardan kalben af diliyordu. Suad'ın saffet ve sükûn ile dolu nazarı onu ağlatacak kadar müteessir ediyordu.⁶ Bütün çehresinde, dudaklarında, nasiyesinde öyle bir hale-i ismet⁷ görünüyordu ki evvelden beri bu şeylerle çok meşgul olduğu için olanca ehemmiyetle takdir ediyor ve "Herkes de benim gibidir değil mi?" diye tecrübekâr geçinenlere gülüyordu. "Hep kabahat tamim ve istintaçta!"⁸ diyordu. "Münhasır bir nazarla bakıp tamim etmek"⁹... İşte bir cinayet! Oh, beni affetsinler." Sonra, asıl bunun cezasını kendi çektiğini düşünerek kalben azim bir ihtiyaç ile an-ı saadetin artık hululünü¹⁰ temenni ediyordu.

Asıl mesele onun gibi bir zevce bulmaktı; tereddüt ediyordu, "Nasıl, bu mümkün olur mu acaba?" onun gibi biri, kendi şüphelerini, elan¹¹ tedavi edilemeyen bütün karhalarını¹² ipek elleriyle saracak, onları iyi edecek, ismet ve sükûn-ı hayat içinde tatir edecek¹³ bir kadın?

Bu esnada bir gün, erken kalkamadığı için kendisini evde bırakıp gitmiş olan Süreyya'ya sureta⁴ darılarak, hakikat halde odanın müşemmes⁵ gölgesinde dikişiyle meşgul olan Suad'ın karşısında, cigara içen Behice Da-dı'nın yanında oturmayı tercih ederek uzanmış bakıyor, Suad'ın dikişini seyrederek bu sükûn-ı aileye meftun oluyordu.⁶ Suad ara sıra bir iki söz söyleyerek, ikide birde başını çevirip dalgın gözleriyle sandalı arayarak dikişini dikiyordu. Arkasında, ince siyah çizgili bir keten gömlek vardı, saçları başının üstünde kestaneyle yakın rengiyle dalgalanarak bir bulut gibi kümeleniyordu. Bu o kadar güzel bir levhaydı ki, "Bişüphe, dikiş kadınları güzelleş-tiriyor" diye karar verdi; eski Necib, sesini işittirerek, "Fakat düşündürüyor!" dedi. Evet, vakıa⁷ Suad dalgın idi; fakat ikide birde başını çevirip bakarken gözlerindeki endişe, sandalı görünce öyle bir sükûna tahavvül ediyordu¹ ki bundan dalgınlığının sebebini anlamak kolaydı.

"Ah, ne kadar seviyor..." diye düşündü ve kalbi sıkıldı; zira kendinin böyle bir zevcesi olsa bile Süreyya gibi seveceğini tayin edebilir miydi? Ve bir söz sırası düşünce ona söyledi, hep izdivaç hakkındaki fikirlerini anlattı. Suad'a kendinden, onun kendine nasıl bir ilaç, nasıl bir kuvvet-i kalp olduğundan bahsetmek, "Peki, evleneyim ama bana sizin gibi, kendiniz gibi birini bulunuz" demek istiyordu. Fakat söz ağzında dolaşıyor, bir türlü çıkmıyordu. Sıkıldığına taaccüp ediyor, bunda bir mahzur görmemek istiyor, lakin bir türlü o kelimeleri telaffuz edemiyordu. Buna dadı bir mâni olamazdı, dinlerken bile anlamıyor gibi bakıyordu; hem ondan gizlemek için hiçbir sebep göremiyordu. Bunun için onun kendinde nasıl bir tebeddülü mucip olduğu,² içinde yaşadığı azim çölde kendisine nasıl bir vaha-yı ümit ve emel olduğu bahsinde uzun uzun dolaştığı halde neticeyi söyleyeme-yerek tereddüt etti. Suad bunları sakitane dinliyordu, kadınlar hakkında Necib'in su-i zanlanna,³ şüphelerine gülerek, "Oo, hiç öyle değildir... Aman ne kadar aldanmış-siniz!" diyordu. Onun tanıdığı kızlar vardı ki hepsini beğeniyordu; ve böyle kolay beğendiği için Necib şüphe ediyordu. Suad nihayet, "Söyleyiniz bakayım, nasıl bir kız istersiniz?" dediği zaman dondu kaldı.

O zaman Suad tekrar sordu, tafsilat istiyordu; o haldeki nihayet mecbur olup, "Sizin gibi olsun" dediği zaman Necib kendi de sebebini bilmeyerek kızarmıştı.

Suad, alelade sakin olan çehresi hafifçe kızararak sükût etti, sonra başını kaldırıp:

- Teşekkür ederim, dedi; fakat iltifatı başka bir zamana saklayınız da ...

O zaman asıl güç şey yapılmış olduğundan söyledi; evlenmekten çekindiğinin sebebi onun gibi bir kadına rast gelememek korkusu olduğunu anlattı; o söyledikçe Su-ad'da mahcubiyet zail oluyordu,¹ "Çok..." diyordu:

- Çok, siz görmemişsiniz...Tabii göremezsiniz. Teveccühünüzü² israf ediyorsunuz ... Neler var, neler...

Ve mahzun, boynunu bükerek tekrar ediyordu:

- Neler!

Evet, neler vardı; fakat işte Necib onların hepsini görmüş, ancak Suad gibi olursa yaşayacağına karar vermişti. Onun için bir kadın kadar düşünen Suad'ın bu husustaki sathi³ fikirlerine bakarak bunları bile onun hakkında beslediği güzel fikirlere yakıştırıyor, bir süs gibi telakki ediyor, "Fenalık görmemiş, levs bilmiyor..." diyordu. Sonra anladı ki Suad "Hali" sözünden zerafet ve nefaset⁴ anlamıştı; o zaman izah etti ve bu izahı uzun sürdü. Birer birer, vukuatla göstererek ondaki tabirin mefkudi-yetinden⁵ "Meleklik" dediği şeyleri anlattı. Ve bunun bir kadın için nasıl bir güzellik teşkil ettiğini, hilm⁶ ve sabrı, mihribanlılığı,⁷ sükûn ve tebessümü ile bir kadının nasıl daima şayan-ı perestîş² olacağını tarif etti. Suad:

- Nasıl, bir kadını sabır ve tahammülü için mi seversiniz? diyordu.

Necib tekrar izah etti; bunun kadınlığı nasıl tezyin ettiğini,³ sükûn ve tebessümün bitap ve makhur⁴ erkekler için nasıl bir kuvvet ve teselliyat olduğunu tarif etti. Bunları Suad dikişini artık yanma koymuş, başım koluna dayamış dinliyordu; kendi kendine, "Süreyya da böyle görse, böyle düşünse..." diyordu. Fakat bir şey söylemedi. Sadece Necib bitirdiği zaman gülerek, "Herhalde bütün bunlar yemek kadar mühim değildir" dedi; onun için Necib ne düşündüğüne dair bir şey anlayamadı.

Bunu ancak yemek esnasında anlayabildi. Orada bu bahis bir daha Süreyya'nın yanında tekrar edildi. Suad, izdivaç bahsini açmış anlatıyordu, "Onun için müşkil!" diye karar verdi; Süreyya, "Niçin?" diye sorduğu vakit, Necib bir an "Benim gibi istiyor" diyeceğini düşünüp bilmeyerek kızardığı halde Suad, bir müddet tereddütten sonra sadece, "Pek müşkülpesent⁵ de..." diyebildi. Ve bu, Necib'in kalbini bir müddet titrettikten sonra, o sözü Suad'ın ketmetmesi⁶ o kadar memnun etti ki bir saniye bütün ruhu haz içinde kaldı. Aralarında böyle bir şeyin bir sır oluşu onu o kadar mest ediyordu ki hep bunu düşünüyor, uzun uzun meşgul oluyordu.8sh. 100,103,104,105,106,108,109,114,115,116,117,118,121,122)

Suad her gün uğraştıkça parmakları maharetini buluyordu. Azıcık otursalar, biraz sükût devam etse Necib bir nazar-ı istirham ile Suad'a bakar, o hemen kalkarak latif tebessümüyle "Hangilerine bakalım bu gece?" diye sorardı; böyle diye diye hemen bir sıra hâsıl olmuştu. Birine birçok zaman meftun olduktan sonra onun ihmal edildiği oluyordu; fakat henüz yeni gelen havaların hepsi dinlenmemişti; Necib bunların içinden rica ediyor, Suad vakit bulamadığından şikâyet ediyordu.

Onlar piyanoda meşgulken Süreyya da dadı ile alay eder, erkekler cigara dumanlarında dinlenerek sükût ederler, ara sıra artık sabredemeyerek kaçmak isteyen dadının teşebbüsü, Süreyya'nın menedişi hepsini güldürürdü.

Necib burada öyle saniyeler geçirdi ki hiçbir vakit unutamayacaktı. Musiki, ruhunun bütün kabiliyet-i pervaz ve iştiağını² tahrik ediyor, onu ihtiyaçlarla, sevdâ ve feda-yı can ihtiyaçlarıyla, tatmin edilmesi muhal olduğu için tatlı başlayıp galeyan ettikçe elim olan ihtiyaçlarla boğuyordu. Ekseriyetle bu bir hüzünden ziyade bir iştiaq, bütün ele geçmeyecek güzel şeylere meshurane bir inci* zap idi.

Sonra teşekkür için yanına gittikçe bazen gözleri notalardan Suad'ın ellerine, oradan çehresine insibat ediyordu. O zaman bu ellerin nesc-i haririsi,¹ bu çehrenin sükûn-ı meleknesi, bir katre-i musiki ile meşbu-i şiir olan² gözlerin siyah ve mahmur nazarı onu bir an düşündürerek aklına kendi izdivacını getiriyordu. Ona baktıkça, onun gibi bütün hülyalarına muvafık birini bulmak muhalini meyusiyetle³ düşündükçe Süreyya'yı bu kadar saadetinden dolayı tebrik ediyor ve onun kadar bahtiyar olamayacağını hatırlayarak içi eziliyordu. Onda o kadar mükemmeliyetler görmeye başlamış, muhayyilesiyle onları o dereceye getirmişti ki bu nefis kadının karşısında, bu dudaklardaki hatt-ı sakini ihtişamın/ bu gözlere ara sıra gelen neşe-i sual ile pürhalecan saffet-i şühanenin huzurunda ağlamak istiyordu. Ah, Süreyya'yı ne kadar bahtiyar buluyordu; ve buna mukabil kendine kim bilir nasıl bir kadın rast gelecekti. Lakin evlenecek miydi? Bu artık iyice mu-karrer miydi?⁵ Onun gibi birini bulmak muhal olunca niçin evlenmeliydi? Ve onun gibi olsa diye düşünürken bir an oldu ki, "Ya o rast gelseydi..." diye düşündü; bu o kadar şedit ve elim bir heyecan oldu ki, "Ah o benim olsa ölürdüm!" diye inledi.

Bir müddet bu fikri terk edemedi, bu onu zapt ve teshir etti.⁶ Suad onun olsaydı... Bunu düşünerek kendisi için bir hayat tanzim ediyor ve bu saadete hayalen bile tahammül edemeyip elim, zebun bir incizap ile bitap kalıyordu. Onun hayatına karışarak yaşayacağı anlar, onunla birlikte geçecek günleri, onun ömrüne sahip olarak, ona herkesten daha yakın olarak yaşayacağı hayatı, onun kendine muamelesi bir zevç gibi muamelesi... işte bunlar onu öldürüyordu. Suad kendine de Süreyya'ya hitap ettiği sesle, ona baktığı nazarla, onu sevdiği mahabbetle sevsen, bak-sa, söyleseydi, yarabbi... Bu fikri tamik edip¹ saatlerce düşündükçe harap oldu kaldı. Evvela sahihten öyleymiş gibi aklanarak mest ve mahmur kalıyordu, sonra Suad'ın samimi hitaplarında bile hayalindekinin yanında nasıl bir bigânelik olduğunu görerek içi eziliyordu. Bazen o sesle "Necib" diye sadece ismiyle çağırıldığını iştir gibi olurken Suad'ın kendine hitap edince sakinleşen sesinin "Necib Bey" deyişi onu öldürüyordu. Süreyya'ya bakarken pürşefkat olan nazar kendine inıtaf ederken² o kadar gayr-i mahsus bir an içinde sanki kesb-i cemadiyet ediyordu.³ Halbuki kendi ağzında sadece onun ismi vardı, fakat resmi olarak "Suad Hanım" değil, "Suad", "Suad", fısıldı-yarak, ah ederek çıkan "Suad", söylerken meserretle yalvaran, şükran ve saadetle, hararet ve iştiaqla yalvaran bir "Suad" ismi vardı. Ve ruhu onu bu hitaplarla deraguş etmek hararetiyle yanarken ona kemal-i sükûnetle hitap etmek bir eza oluyordu. Böylece, kendine hitap edemedikçe o ismi kendi kendine söylemeye, ona yalnızlıklarda hitap etmeye başladı; bu memnu⁴ bir şeyin gizlice yapılması sa-adetiyle onu mest ediyordu, dudakları daima titriyor, daima o isimle titriyordu. Odasına kaçıp binlerce kere "Suad... Suad..." diye ah ettiği oldu.

Sonra birden korktu; nasıl bir giriveye¹ girdiğini, bunun bir cinayet olduğunu gördü. "Son günlerde çok meşgul oldum... onun tesiri... geçer" demekle beraber yine bunun ne kadar ehemmiyetli olduğunu inkar edemiyordu. Fakat fikrinin elinde o kadar esir, bitap idi ki bu zevkinden mahrum kalmaya tahammül edemiyordu. Bunda, onu mest edip ihtiyarını bayıltan bir cazibe, bir saadet vardı. Ve kendi eliyle saadetini reddedecek kadar faaliyeti, ruhuna o kadar tahakkümü yoktu. O, ruhuna hiçbir zaman tahakküm edememiş, her zaman onun elinde bir oyuncak olmuştu; böyle birçok mahmum iştihak zamanlarını tahattur ettiğinden,² "Bu da onlar gibi geçer" ümidindeydi. Bir de hiçbir vech ile bunun faale müncerr olmayacağını,³ sadece arzu ve hasretinden ibaret kalacağını biliyordu. Ona şiir ve sevdâ, daima, daima bir iptila lazımdı; hiçbir kadını sevmediği zaman sevmeyi sever, bunun için daima kadınlığa müptela bulunurdu. Birçok kadınlara böyle namus ve iffetin, yahut adem-i imkânın iskat ve nihayet mahvettiği temayüllerle haftalarca mahmum kalmıştı.

Kendinde asla fikr-i hıyanet, şaibe-i maddiyat bulmuyordu. Güzel bulmadığı vasıtalarla maksadına nail olmaktan nefret ederdi; halbuki bu arzusunun vücuduna mustarip olmaksızın tahammül edemezken onun en ufak bir tezahürüne hayatını feda eder de yine razı olamazdı. O sadece bir esir, ruhunun esiriydi, esir-i ihtiyacı, fikrinin esir-i incizabı idi. Bugün Süreyya'nın müdafa-i namusu için, Suad'ın ismeti için kendinde nefsin en büyük tehlikelere ilka etmek¹ kabiliyetini görüyordu. Ve işte bunun için, yalnız ruhen müncezip olup maddiyattan külliye mütecerrit olduğu² için bu arzusunun bir hıyanet addetmiyordu. Düşündükçe Suad'ı değil, onun ruhunu, sadece ruhunu sevdiğini görüyordu. Bu, büsbütün başka bir aşk, yeni bir aşktı. Onu ele geçmeyecek, temellük edilemeyecek,³ binaenaleyh başka hiçbir kadında bulunamayacak şeyleri için, rayihası, nazarı, tebessümü için seviyordu ve bu rayiha sinisinin nefesiymiş kadar cansuz,⁴ nazarı o kadar pak, tebessümü o derece masumdu ki bu sakit ve hürmetkar perestişten, bunlara karşı kalbinde hâsıl olan pe-restişten men-i nefis etmek kail olunacak⁵ bir fedakârlık değildi. Onun için, bu bir nazar için hayatlar verilecek pak ve mesut bir iştihak-ı ruh oldu. Ona o kadar ceryan-ı serbest verdi.

Fakat bu incizabın da tahakkümleri, hodgâmlıkları,⁶ hevesleri hâsıl olmaya başlıyordu. Süreyya'yı Suad'ın maddiyatına malik görmekten müteallim olmak aklına gelmemişti, fakat onun maneviyatına olsun malik olmak, sadece kendi malik olmak gittikçe mukavemet edilemez bir arzu, bir ihtiras halini alıyordu; ve bu ihtirastan kes-kinleşen dikkati ile Suad'ın ruhundan bir zerrenin bile Süreyya'ya temayülünü hissetse, taharrüşlerle mustarip oluyordu, bu bir kıskançlık mıydı? Dudakları bir takallüsle⁷ acılaşıp, "O eksikti!" diyordu.

Aralarında Süreyya'nın iştirak etmediği yalnız bir musiki vardı. Bir gece kendilerini gaşy eden *Ruy Blas*'tan "Odolça volotta" düetτοςuyla sükûn-ı leyi² içinde nerede bulunduklarını unutacak derecede geçen dakikalardan sonra musiki bitmiş, dönmüşlerdi. Süreyya'yı koltukta uyuklar buldular, Necib taaccüp ediyordu, Suad sadece bir, "Musikiyi sevmez ki..." dedi; ve Suad'ın sesinde öyle acı

bir esef hissetti ki bundan derin derin mesut oldu. Demek ikisi de, sadece bir şeyi seviyorlardı. Ve o kadar seviyorlardı ki onunla dünyayı, dünyanın her şeyini, hatta onu, Süreyya'yı unutuyorlardı. O zaman sadece ikisinin ruhu yalnız, hemaguş³ dolaşıyorlar; orada yalnız kalıyorlar, Süreyya bile oraya gelemiyordu. O zaman musiki ona başka manalar, başka vazifelerle görünmeye, ruhların müellifi,⁴ kalplerin muinimi, gibi gelmeye başladı. O bir cihan, bir cihan-ı perestîş oluyor ve orada Suad'la beraber olmak, bu fena dünyada olmamışlarsa hiç olmazsa orada birleşmiş olmak, onu mest ve bihuş ediyordu.

Fakat bir gün, "Ben ne yapıyorum?" demeye başladı; "Ah çünkü insanım, beşeriyet, uzliyet..." lakin niçin bu fikirlere düşmeli, niçin elinde olmayarak nefret ettiği hıyanet ve levs âlemine girmeliydi? İçinde bulunduğu girive-nin nasıl bir uçuruma müntehi olduğunu,⁵ bazen onların yanında, Suad'a bakarken içinin nasıl, "Seni seviyorum, seviyorum!" diye haykırmak için yandığını hissedip zebun kaldıkça inliyordu. Bunun, fikriyat bertaraf edilirse, kanun-ı beşeriyet nazarında nasıl hainane bir muamele olduğunu gördükçe ve çoğala çoğala bu ateşin nasıl iltihap kesp edeceğini düşündükçe, iki muhal arasında çırpınmaktan mütevellit bir humma içinde kalıyordu.

Onda her meleke bir kere kesb-i faaliyet edince mara-zi bir tehalükle tezayüt ederdi;¹ onbeş gün mütemadiyen bu hissine esir olduktan, sairleri hep iskat² ve imha edip yalnız onun hükümrân olmasına, her türlü vesvese ve endişenin susmasına o kadar alıştıktan sonra şimdi havf ve telaşa o kadar zebun oldu ki bu kendini kendinden nefret ve istikraha sevk ederek perişan ve tebah³ etti. Birden uçurumun zulmet ve ateşine düşmüş kalmış idi. Onun bütün levslerinde boğuluyorum zannediyordu. Nasıl muvahhiş⁴ bir çaresizlikle, nasıl avdet ihtimalinden mahrum bir yeisle düşmüş olduğunu anlıyordu. Bu sırf esiri olduğu için bir fenalık melhuz olmadığını,⁵ niyetinde fesatlık bulunmadığı için korkulmayacağını beyhude temine uğraşıyordu. Bunların itiraf edilmeyecek, keşfedilse itham oluncak şeyler olduğunu reddedemeyerek, "Ne yapmalı?" diyordu; fakat kaçmak, bu çare-yi yegâne, buradaki hayat-ı sükûn ve incizabı bırakıp yine o kabus ve izdiham içine girmek... Bu, elinde olmayan, ihtiyarıyla yapamayacağı bir fedakârlıktı... Son tehlikeye kadar oturup sonra kaçmaktan başka çare yoktu, halbuki hiçbir zaman tehlike o dereceye gelmeyecekti.

Bunlar tereddütleri, tereddütler düşünceleri mucip oluyor, gecelerini fırtınalı yapıyordu. Sabaha kadar uyu-yamadığı bu gecelerden sonra tekrar görmek, tekrar onun afak-ı enzarında¹ yaşamak, ne olursa olsun yaşamak ümidiyle her şeyi unutuyor, tulula² beraber gelen bir sükûn ile ona da kabuslardan sonra sabah hafif sisli, fakat saf ve berrak infilak ediyordu.

Bir karar vermeyi yine geceye tehir ederek sadece halden endişnak, sadece mahrum-ı ihtiyar, sadece münce-zip kalıyordu. Onun sesini öyle bir dinleyişi, onun yürüyüşünü öyle bir hissedışı, onun gözlerinin önünde öyle bir yanışı vardı ki bazen şevk ve iştiyaktan, bazen yeis ve ip-tiladan haykırmak arzularını güç yeniyordu. Onu, evin her yerinde gezerken hissediyor, nasıl bir sükûn ve mûla-yemetle³ evin

bir melek-i müekkili olduğunu takdir ediyor, takdis ediyor, sonra gelip Süreyya'nın yanına, gözlerinde bir nazra-i ateşin, irtibat ile oturunca, gelirken kalbini hoplatan inbisat ve neşe kırılarak mecruh ve nalan kalıyordu, içinden durup dururken, "Senin, senin için, senin gözlerin için ölürüm!" diye haykırmak isteyen arzuları iskat edip ona sükûnetle hitap etmek onu bitiriyordu. Birçok zaman pek betaetle teessüs eden⁴ aşkı bu safhaya girdikten sonra hatvelerini o kadar tesri etmişti⁵ ki bir kere kendi kendine itiraf ettikten sonra şimdi onu senelerden beri seviyormuş ve bunu biliyormuş zannedecek derecede aşkın ummanına dalmış görünüyordu.

Ve bu tereddütleri zahiri kararlar, kararsızlıkları tehirlere takip ettikçe günler geçiyor, İstanbul'a gitmeyi yirmi gün oluyordu. Hakikat halde bu mücadelelerle beraber her gün kendini bir gün evvelden daha az emin bularak gittikçe iradatının hastalandığından; gittikçe tehlikeye ta-karrüp ettiğinden endişe ediyordu. Sonra bir gün, "Lakin madem ki onun bir şeyden haberi yoktur, olmak ihtimali de yoktur..." dedi; ve kendisini tatmin etti.

Zira o, Suad, hiçbir vech ile bu fikirlerden haberdar olmayacaktı. Onun nazarında bir raşe-i nefret görmektense ölümü tercih etmeyi saadet sayardı; ve bunu düşününce "O halde?" diye emin olmaya çalışıyordu. Fakat emniyet de, ıstırap da münhasıran hükümrana olamayarak tevali ediyordu.¹ Her şeyi unutup sadece nefesine malup olduğu zamanlarda bile, artık her türlü vesveseden azade teheyücat² ile mesut olması lazım gelirken içinin sıkıldığını, yine bir rahatsızlığın paydar olduğunu, küçük bir elemin evvela belirsiz fakat yavaş yavaş muannit ve muac-ciz³ bir ısrar ile takarrür ettiğini görüyordu. Bu, evvelden sadece onu sevdiğini düşünmekle mesut olurken şimdi o saadetin de ne kadar öksüz ve naçiz oluşunu düşünmekten geliyordu. Onun da bu fikirlere iştiraki saadetini uzak ve muhal bir bahtiyarlık gibi gördükçe, "Ah bu mümkün olsaydı... Hayatım pahasına olsun, fakat mümkün olsaydı..." diye söyleniyordu.

Bütün hayatı saniyelerine kadar Suad'a mevkuf ve münhasırdı;⁴ gece uykularında ne görse, ne düşünse mutlaka ona ait oluyordu; hatta başkalarını bile görse sabah uyanınca onu görmüş zannediyor ve Suad'ı daima Süreyya ile birlikte görürken böyle hülyalarının keyfine ona sahip olmak bir saadet oluyordu. O zaman rüyadan hakikate dönmek azabı başlıyordu. Onu sahihten görmek arzusuyla bu azabı da seviyordu. Bazen aşağı inip beklediği halde onun henüz zuhur etmediği olurdu; o zaman müka-melede¹ dalgın, dinlediğine gayr-i vakıf, söylediğini anlamayarak perişan kalıyor, sonra onun takarrübünü,² ayak sesini işitmeden hissederek, odaya girerken kızarıyor, kalbi çarpıyor ve onun hitabına karşı bayılarak kalıyordu. Söz söylediğini görünce, gözlerinin kendine inıtafını³ hissedince, kendini idare edememekten korkuyordu.

"Bir idaresizlikten bak ne oldu?" diye şimdiye kadar böyle olunca vakit geçtikçe bunun nasıl dehşetli bir hal alacağını düşünerek tehevür ediyordu; "Lakin bu sadece bir hıyanet, en büyük alçaklık..." demek istiyordu. Fakat ondaki muhtelif Necibler'den biri bunu söylerken bir diğeri gülerek, "Bey tiyatro oynuyor!" derdi;

bir diğeri ikisine de bigâne kalarak muhalif davranır, sadece onu, saadetini, Suad'ını düşünürdü. Ve kendisi bu muhtelif şahsiyetlerin elinde oyuncak, sefil, şimdi buna şimdi ötekine mün-kat ve ram olarak⁴ iradesiz, bir şey yapmak ihtimali olmaksızın, gidiyordu. Ve korkuyordu, ara sıra kendi zul-met-i ruhuna bakıp ne hainliklere kadrolduğunu görerek kendinden korkuyordu. Süreyya'ya baktıkça, onun emniyet ve mahabbetine karşı nasıl fikirlerle meşgul olduğunu düşündükçe onun hakikati keşfetmesi ihtimaline karşı ölümden başka bir çare görmüyordu; başka hiçbir şey ona karşı hicabını mahvedemezdi.

Suad başını dikişinden kaldırıp kapıdan giren Necib'e bakarak, "Oo, sizde bir hazırlık var?" dedi. Öbürü eldivenlerini giymekle meşgul, sakın göstermeye çalıştığı bir sesle, "Evet, kaçıyorum" diye cevap verdi. Ve teessürünü göstermemek için birçok işler, gezilecek yerler, çoktan beri ihmal ettiği dostlara dair masallar söylüyor, mecburiyetlerinden bahsediyordu. Halbuki, hakikat halde burada kalmak için canını verdiği halde işte kaçıyor. Zira artık burada yaşamaya sabır ve tahammülü, kuvvet ve metaneti kalmamıştı. Hele bu son hafta onun için tahammülün fevkinde eza veren bir hayatla geçti. Buradaki hayatının ihanet olduğunu kendine daima ihtar eden sada-yı derunu iskat etse¹ bile artık gıdasız hayatı bir işkence olan incizabıyla, Suad'ın bir zaman kendini mest eden huzuruyla şimdi harap olarak, o kadar yorulmuş, ezilmişti ki artık bu gece sabaha kadar uyuyamayarak çektiği ateşler arasında kaçmak ona yegâne bir çare-i halas¹ göründü.

Evet, ne olacaktı? Burada dursa ne olacaktı? Bu kati ve cevapsız suali belki bin kere nefsine irat etmiş,² azap ve hıyanetten başka bir şey olmayan bu hayatın sonu olmadığını daima düşünmüştü. Şimdi gittikçe elinden kaçan idaresinin, daima tezayyüt eden³ sersemliğinin şevkiyle gayr-i kabil-i tamir bir şey yapmamak, bir bilmeyerek, bilemeyerek ağzından kaçıracağı söz, atfedeceği nazarla her şeyi keşfettirip haklı bir nefret ve istikraha⁴ hedef olmamak, o kadar saf ve temiz nazarı bir raşe-i nefretle kendine matuf⁵ görmemek için bir çare varsa kaçmak olduğuna karar verince rahat etmişti. Zira son zamanlar onun önünde, gözlerinin önünde dururken içinden kaynayan feryat arzularına mukavemet artık pek güç oluyor, bunun her şeyi go-ze aldırarak bir feveran oluvermesinden korkuyordu.

Evvelden, ta ilk günler aklına yine bu çare gelmişti, fakat o zaman metanetine güveniyor, bu kadar zaaf ummuyordu. Hissiyatının mukavemetsiz letafetine esir olup tehirlerle,⁶ tedbirlerle kendini aldatarak oturuyordu; fakat şimdi o zaman gibi hareketinin fenalığından korktuğu için değil, hissiyatının müheyya-yı feveran⁷ olup keşf olunacağından titrediği için kaçıyor; ve bu iki temayül arasında uykusuz geçen gecelerinde bin türlü kararsızlıklarla ezilirken daima idare-i nefis etmek mecburiyeti onu hasta ediyordu. Uyuyamayacağını bilerek, gecelerin takarrübünü⁸ artık muhakkak bir azabı bekler gibi haşyetle¹ karşılıyordu. Evvela onu düşünmek, bir teferruda² saatlerce kalarak, bütün saatlerini ona hasrettiği halde bıkmayarak, zamanı kâfi bulmayarak düşünmek için, onun nazarlarını, sözlerini, tavırlarını, kokularını tahattur edip³ bu eldiveni koklamak için mesut olarak sabahlara kadar uyumazken şimdi artık bu saadet, marizane-i evham ve tahayyülat⁴ ile kaçmış,

humma ateşlerinde sabahlara kadar çırpınarak zor yaşamaya başlamıştı. Ve gündüzleri onun bir raşe-i buy-i nisvîyetiyle⁵ ağlayarak, haykırarak, "Lakin ölüyorum, kurtarın beni artık!" diyecek kadar yanarak geçiyordu. Onun Süreyya'ya öyle bakışları, öyle hitapları oluyordu ki muhatabı için sakın bir kabule mazhar olduğu halde kendini kahrediyordu. Ah bunun bir tanesi için canını nasıl seve seve verirdi...

Adi bir hürmetin ne gibi safahatten geçip şimdi hayatında kökleşen bir aşk-ı azim ve dehhaş⁶ olduğunu düşünerek kendinin bu kadar meyl-i iptila ile bu neticeyi anlaması, onun tevessüüne⁷ meydan vermemesi lazım geldiğine itiraf ediyor, "Evet kaçmahydım, kaçmalıydım!" diye yumruklarını kafasına sıkıyordu. Ve şimdi yalnız ondan değil, kendinden de kaçmak lazımdı; zira ondan kaçmakla kendini ateşten kurtaramayacağını görüyordu, nereye gitse, ne yapsa bunun mümkün olmadığını, onu unutmak için birçok günler geceler böyle uykusuz, mahmurn, müzezbep⁸ yaşamak mecburi olduğunu, hele bundan sonra ondan uzak, bin esef, bin azap içinde köpekler gibi sürüneceğini düşünerek, "Cezadır, ah cezadır!" demek istiyor, fakat önünde hayatı, ancak ölümle kurtulmak kabil olan bir işkence gibi görünüyordu.

Bu hal içinde ara sıra boğazını yakarak gözlerini ıslatan yaşlar da vardı; kendini böyle bir giriveye girdiği için pek zavallı görmekten, bu elim çaresizlik içinde medetsiz, ümitsiz çırpınmaktan mütehassıl yaşlar ki hep, aksi olarak, onların yanında iken gözlerini yakıyordu.

Bunun için, balkonda kotranın flokuyla meşgul olan Süreyya atılıp, "Ne, kaçmak mı, mümkün değil!" dediği, Suad hafif bir sada-yı esefle, "Kabil değil, şaka söylüyor, bizi korkutuyor" diye tekrar ettiği, kendi azimetinin¹ onlar için adeta bir musibet gibi telakki olunduğunu gördüğü zaman hem Süreyya'nın iyiliğine, hem Suad'm sözlerine bakıp birden hüngür hüngür ağlamak, "Lakin bırakınız kaçayım, Allah aşkına... Zira ölüyorum, burada sizin yanınızda ölüyorum..." demek için şedit bir arzu duydu.

- Evet, bırakınız kaçayım... diyecekti; zira buradaki hayatım meşum bir şey oldu. Ben sefil, menhus² bir adamım. Sizin bu kadar iyiliğinize karşı ben alçaklık ediyorum. Fakat bilseniz ne zavallıyım...

Zavallılığını kabil değil ispat ve izhar edemeyeceğini³ görüp meysus kalıyordu.

Süreyya kalkıp pardesösünü elinden almak istedi; dikişini dizine bırakmış, kalkmaya müheyya⁴ duran Suad tekrar ederek, "Mahsus yapıyor, hiç yoktan böyle kaçmaya ne lüzum var?" diye istirham ediyor, o gözler kendine bu sefer sabit bir nazar-ı rica ile bakıyor ve baktıkça mukavemet edemeyip gidemeyeceğinden, "Peki kalayım" diye döneceğinden, hatta kalmak arzusunun yavaşça büyüdüğünden korkarak, sebatta¹ güçlük çekiyordu. Ve birden, buradan, ondan, onun bu melek gözlerinden, bu peri sesinden cüda² kalınca nasıl evladını gömmüş nineler gibi yanar bir kalple kalacağını hissederek bir derin sızı duydu ve perişan olarak

kalbinin içinden, "Ah, kal deseler..." diye inledi; fakat o kadar ısrar onlara kâfi görünmüş, Suad, "Bari yakında gelirsiniz ya?" diye sormaya başlamıştı. O zaman artık her şeyin bittiğini, katiyen gitmek lazım geldiğini görüp harap oldu. Onu bir daha görememek azabı, onun kendisi için ne kadar yabancı, rabitalarının ne kadar ehemmiyetsiz olduğunu, Süreyya onun zevci olduğu halde kendisinin ne kadar uzak bulunduğunu görmek hirmanı³ onu mahvetti; gözlerini dolduran yaşları göstermemek için, "Elbette, elbette... yakında..." diyerek döndü, kaçtı. (sh. 136,137, 138,139,140,141,142,143,145,146)

Bu akşamüstü Tarabya'ya kadar gidip dönmek için çıkıyorlardı. Necib yalnızca inerken piyanonun üstünde Suad'ın şemsiyesiyle eldivenlerini gördü; bir anda bu eldivenlerde onu koklamak emeline tahakküm edemedi ve titreyerek eğildi, bunları ağzına götürdü; oh, her zaman havada olan bu rayiha işte şimdi elinde idi ve eldivenlerin nesci¹ o kadar onun eli gibi nerm² ve rakik idi ki sahihten onun ellerini kokluyormuş gibi geliyordu. Bir an oldu ki bunları alıp saklamak ne büyük bir saadet olduğunu acı bir hasretle düşündü ve bir cinayet yapıyor gibi titreyerek, sapsarı, bunların birini cebine soktu.

Suad, ikisini beraber diye aldığı eldivenin bir tane olduğunu ancak arabada fark etti. Acele ile yalnız birini almış olmak ihtimalini başını sallayarak reddediyordu, şemsiye ile beraber ikisini de piyanonun üzerine koyduğunu ve oradan alırken piyanonun üstünde başka bir şey kalmadığına dikkat ettiğini söylüyordu. Süreyya, "Belki arabaya gelirken düşürmüşsündür" dedi, Necib bir ibzal-i kelamla³ Süreyya'ya bir şeyler anlatıyor, Suad'ı düşündürmemek için tuhafliklarla birtakım sualler buluyor, onun dalgın düşüncesinden korkuyordu. Suad, "Tuhaf acaba ne oldu, besbelli öyle..." dedikçe, sanki eldiven cebinden çıkarak, "Buradayım" diyecekmiş zannediyor, yüreği hopluyordu.

Ve bu eldiven meselesi unutulduğu zaman onun yegâne malı, mal-ı kıymettarı oldu; o pürhayat bir el, sanki Suad'ın eli gibi geliyordu; ve onun eline malik olmak Ne-cib'i saadetinden çıldırtıyordu.

O kadar zaman Necib'e o kadar alışmışlardı ki bugün onun yokluğu ikisini de işgal etti; birçok şey onu yâda⁴ vesile olacak bir hayat sürmüşlerdi, ikisinde de o olsa söylenecek sözler, o olsa söz söyleyecek fırsatlar oluyordu; Süreyya, "insan gariptir, nasıl birbirine alışıyor" diyordu. Sonra yemekte, "Biliyor musun, ben mahzun olmaya başlıyorum" dedi. Bu hüznün, bir parça Suad'da da vardı; Ne-cib onların hayatını, latifeleri, sözleri, refakati ile işgal ve taltif etmiş, melallerinin refik ve tesellisi olmuştu; bunu, o gidince anlıyorlardı. Görüyorlardı ki o olmasa sıkılacaklarmış .. Suad yalnız kalınca son zamanlarda kendini istila etmiş olan hüznün ve kasvete daha gömüleceğini ve bu hal ile Süreyya'nın daha sıkılacağını düşünüyordu. İki kişilik böyle bir hayat-ı sükût Süreyya'ya değil, kendine bile yorucu geliyordu. Artık o gömüldüğü büyük fütur içinde, mücadele içinde kuvvet bulmuyordu; bir çare olmadığını bile bile uğraşmak, hayatlarını şenlendirmek için yorulmak artık elinde değildi. Sadece kendinin bunlara vakf-ı zihin ve vücut edip Süreyya'nın bihaber çocuklar gibi yalnız oyunları ile meşgul olarak hiç ehemmiyet ver-meyişine hiddetlenmeye başlıyordu. Evvelden onda her şeyi

ninesine bırakan bir çocuk hali görür, bunu severdi; şimdi bu hal onu gittikçe münfail ediyordu.

Bu esnada bir gün Necib gelmişti; fakat o da rahatsızlığından şikâyet ediyordu, hiçbir yerden zevk almadığını söyleyip hayat hakkında pek bedbin görünüyordu. Artık usandığını, bunun ölünceye kadar böyle sürükleneceğini bile bile yaşamaktan artık bulantı geldiğini anlatıyordu. Suad, aynı halet-i ruhiyede bulunduğu bu zamanda hayatın renksizliğinden, lüzumsuzluğundan şikâyetlerini memnuniyetle dinledi. Necib sekiz gün mütemadiyen ruhsuz bir vücut gibi aşktan yeise, yeisten aşka geçerek, perişan, kararsız, sefil, hiç niyeti yokken bir gün vapura binivermiş, her iskelede çıkmak arzusuyla mücadele ederek nihayet buraya gelmişti. Ve burada birden Suad'ın önünde bulunup, bu temiz gözlerin, bu biraz zayıflamış saf simanın huzurunda kendine açtığı korkunç yaranın bütün acısıyla ağlamak istemişti. Lakin onun bir kabahati yoktu, işte Suad'a validesi gibi hürmet ediyor, işte Süreyya'yı kardeşi gibi seviyordu; o, kendi saffet-i ruhuna tahakküm eden bu levse karşı tuğyan ediyordu. Artık burada geçen o güzel günlerin bitmiş ve bunun kendi hıyane-tiyle bitmiş olduğunu görüp, "Ah insanlar niçin böyle fena olmuşlar? İyilik arzusuyla beraber bu fenalığın ne lüzumu vardı?" diye şikâyet ediyor, "Güzel ve ulvi bir kadının yanında insan her türlü fikr-i mesaviden¹ uzak olarak niçin beyaz ve masum yaşamamalı? Nedir bu beşeriyetteki, umk-ı mevcudiyetimizdeki tufan, bu çamur, bu fırtına..

Bu levsin, saffeti daima tekrar kalkmamak üzere ce-rihadar etmesi niçin?" diye inliyordu.

Fakat onun gözlerinin siyah, siyah ve elim nazarlarında kendinin ruhunu eriterek cezbeden bir güzellik, o bir saniyede sersem ve bitap bırakan bir füsün vardı ki hatta buna mukavemet edememekten bile elim bir haz duyuyordu. Artık vücudu ve ruhunu alil edecek kadar bi-tap-ı mukavemetti; mukavemet edememek ona son cazibe, son neşe gibi geliyordu; arzu, bütün melekâtını¹ zebun bırakacak dereceye gelmişti; onun rayihasıyla ölmek için yanına sokulduğu oluyordu; o zaman müskir² bir zehir is-tışmam ediyor³ gibi sararıp ölere titriyordu. Ve deniz, bir kere girince terk edemeyecek kadar onu işgal ve cezbedi-yordu; Süreyya şikâyet ederek, "Necib, hastalanacaksın!" deyince, o, "Ah hastalanayım, bari onun için hastalanayım..." diye düşünüyordu. Onun için ölmeyi tasavvur ediyor, son saatte onun da bundan haberdar olup melek gözleriyle geldiğini, başucuna gelip, "Biliyorum, benim için... İşte seni onun için seviyorum..." deyişini iştir gibi oluyordu. Ve onlar beraberken fark ettirmemek için o kadar şen görünüyor, sükût ve zulmete kapılmamak için o kadar şetaret ve neşe gösteriyordu ki Süreyya ve Suad kahkahalarla gülerek, "Aman Necib Bey!" diyorlardı. Bunun için, iki gün kalıp üçüncü gün yine birden ısrarla kaçmak isteyince onlar için, hele yalnız kalmaktan korkan Su-ad için bu pek acı oldu. Necib'in ısrarına taaccüp ederek, fakat bir gün için tekrar vaat almayınca bırakmadı. O zaman tekrar yalnızlık hayatı başladı, karı koca, bir daha ge lince onu koyuvermemeye karar veriyorlardı; Suad, onu işgal için sevdiği havaları meşk etmeye başladı, *Kavaliyara Rustikana'n*m o kadar sevdiği "Ah Lola Bianca," *Sicilya-na's*ıyla, *Dua* parçasıyla birçok meşgul oldu.

Ona haber vermeden bir gün bunu çalacaktı, bunu şimdiden düşünerek, mütehayyir edeceğinden¹ memnun oluyordu. Necib ona bu operadan daima son

derece bir meftuniyetle bahsetmiş, birkaç havasını terennüm etmişti. Ve bunu piyanosunda çalarken musikinın mişvar-ı enin-darına² kapılıp bütün ruhuyla onun meclub-ı şiir ve ahengi oluyor, *Santuçça'nın* dilhıraş ve müellim³ feryatlarını gerçekten işiterek medhuş kalıyordu.⁴ Ah bu musiki onu ne kadar, ne kadar öldürüyordu! Musikiyi dünyanın birinci ve en yüksek zevki addeden Necib'e ne kadar hak veriyordu. Bunlarla meşgul olurken bütün bir hafta kendini o zehirle helak eden hain tasavvurlardan halas olduğuna⁵ memnun da oluyordu.

Fakat dadının vürudu⁶ her şeyi harap etti. Uzun müddet görmediği hanımını birikmiş hikâyelerinin geve-zeliğiyle saatlerce yorduktan sonra bağa dair tafsilat verirken Hacer'den bahsetti ve birçok mukaddimelerden,⁷ neticelerden dolaşıp esas meseleye girmek için tereddüt ettikten sonra Hacer'in, Necib'in yalıya bu kadar devamını manalı bulduğunu ima etti. Hacer ona Necib'i sormuştu, "Hâlâ orada mı?" demiş, aldığı cevaba, "Maşallah, Allah mübarek etsin. İnsanın Süreyya gibi vurdu duymaz bir beyi olduktan sonra..." demişti. (sh. 136,137,138,139,140,141, 142,143,144,145, 160, 161, 162, 163, 164,169,170,171)

Bu akşamüstü Tarabya'ya kadar gidip dönmek için çıkıyorlardı. Necib yalnızca inerken piyanonun üstünde Suad'ın şemsiyesiyle eldivenlerini gördü; bir anda bu eldivenlerde onu koklamak emeline tahakküm edemedi ve titreyerek eğildi, bunları ağzına götürdü; oh, her zaman havada olan bu rayiha işte şimdi elinde idi ve eldivenlerin nesci¹ o kadar onun eli gibi nerm² ve rakik idi ki sahihten onun ellerini kokluyormuş gibi geliyordu. Bir an oldu ki bunları alıp saklamak ne büyük bir saadet olduğunu acı bir hasretle düşündü ve bir cinayet yapıyor gibi titreyerek, sapsarı, bunların birini cebine soktu.

Suad, ikisini beraber diye aldığı eldivenin bir tane olduğunu ancak arabada fark etti. Acele ile yalnız birini almış olmak ihtimalini başını sallayarak reddediyordu, şemsiye ile beraber ikisini de piyanonun üzerine koyduğunu ve oradan alırken piyanonun üstünde başka bir şey kalmadığına dikkat ettiğini söylüyordu. Süreyya, "Belki arabaya gelirken düşürmüşsündür" dedi, Necib bir ibzal-i kelamla³ Süreyya'ya bir şeyler anlatıyor, Suad'ı düşündürmemek için tuhafliklarla birtakım sualler buluyor, onun dalgın düşünüşünden korkuyordu. Suad, "Tuhaf acaba ne oldu, besbelli öyle..." dedikçe, sanki eldiven cebinden çıkarak, "Buradayım" diyecekmiş zannediyor, yüreği hopluyordu.

Ve bu eldiven meselesi unutulduğu zaman onun yegâne malı, mal-ı kıymettarı oldu; o pürhayat bir el, sanki Suad'ın eli gibi geliyordu; ve onun eline malik olmak Ne-cib'i saadetinden çıldırtıyordu.

Hanımefendi hastayı anlatıyor, Necib nasıl olup ilk alaim-i marazı¹ anladığını tarif ediyordu. Hacer onun başucunda dayanmış dalgın dinliyordu. Necib nihayet, "Bereket versin hanımlara..." diye hanımefendinin nasıl valide, Hacer'in nasıl bir kardeş olduğunu söylüyordu.

Hanımefendi Suad'a, "Hiç, hiç değil" diye başını sallıyordu, sonra gülümseyerek:

- Bereket versin yastığının altındaki hanım eldivenine... dedi.

Suad, tayin edemediği acı bir his ile ezildi. Necib'in evvela sapsarı kesilerek donduğunu gördü, Necib bir şey söyleyemedi, boğuluyor gibiydi. Suad'a eliyle inkar eder gibi bir hareket etti ve hanımefendi nasıl olup da eldivenin keşfolunduğunu anlatırken Hacer kolunu uzatıp şımarık çocuklara mahsus bir teklifsizlikle eldiveni çıkardı; elinde tutarak, "İşte!" dedi.

Ve bu, Suad için o kadar şedit, o kadar nagehani bir sadme oldu ki uğuldayan başmda gözlerini karartan bir nabazan-ı ateş, ayakta olsaydı düşürecek kadar vücudunda bir zaaf hissetti; otururken bile dayanmak ihtiyacını duydu, "Ya Süreyya da burada olsaydı, yarabbim..." diye titredi. Onlar söylüyorlar, Hacer gülüyor, galiba kendi de cevap veriyordu; fakat hissedemiyordu ki hayatına sahip, sözlerine hâkim değildi. Bütün bunları bir baygınlık pası arkasından hissediyor, kendini öyle işitiyordu. Hurdahaş eden darbeler, "Demek, demek..." gibi geliyordu. Oh yarabbim, yarabbim! Demek o idi, eldiveni alan o idi demek... Arkasını getiremiyor, azim bir teşevvüş-i efkar¹ ve muhakemat arasında korku ile saadet o kadar gayr-i muntazam bir mücadele ile onu yoruyordu ki tahammül edememekten korkuyordu. Ve bundan hissettiği memnuniyet, korku ile birbirine dolaşıyorlar, o kadar kalb oluyorlardı² ki hangisi olduğunu tayin etmek kabil olmuyordu. Bunda öyle bir devam-ı musirrane³ ile sersem eden bir yo-ruculuk vardı ki yalnız kalıp rahatça düşünmek için oradan kaçmaktan başka çare olmadığını görererek buna bir sebep aramaya başladı.

Fakat düşündüğü, istediği gibi oradan ayrılmak mümkün olmadı ve ayrılırken başka bir darbe daha geldi; Necib'in nekahat meselesi çıktı, o bunun için, "Size komşu geleceğim..." diye gülümseyerek Tarabya'ya geleceğini haber verdi, fakat Süreyya o kadar infial ile, o kadar telaş ve şiddetle mukabele etti, onu Yenimahalle'ye gelmezse o kadar bir daha yüzüne bakmamakla tehdit etti ki Suad karşıdan titreyerek, "Aman yarabbi, ne olacak?" diye beklerken Necib'in nihayet mağlup olarak, "Peki!" demesi onu titretti.

O zaman Süreyya'ya karşı azim bir tehevvrle, "Lakin ne yapıyorsun?" demek isteyen, o ısrar ettikçe, "Lakin beni harap ediyorsun" diye şikâyet ederek sonra ağlamaya tahavvül edebilecek bir yeis-i azim ile bakıyordu. Bununla beraber tebessüm etmek, Süreyya'ya refakat edip Necib'i davet edip karar verilince kendi kendine, "Tamam, işte asıl felaket" dedi.

Demek Necib yine gelecekti; bütün bu olandan bitenden sonra Necib yine o hayata gelecekti, yine o ömür sürülecekti? Oh, bu Suad'ın artık elinde değildi, bunun için kendinde kâfi derecede kuvvet bulamıyordu. Ah, niçin ondan hep

elinden gelmeyen şeyler isteniyor, hiç onun arzusu istifsar olunmadan,¹ ne kadar mustarip olduğu merak edilmeden niçin ona böyle eza ediyorlardı?

Süreyya, "Vah zavallı Necib, vah! Fakat neyse, kurtuldun ya, sen ona bak..." diyordu. Necib zayıf, mütegay-yir² bir sesle, "Evet, kurtuldum... Fakat..." dedi. Eliyle meysus bir hareket etti, bittiğini anlatmak istiyordu; ve kalbinden, "Ah bütün bütün bitsem..." diye temenni ediyordu.

Hanımefendi hastayı anlatıyor, Necib nasıl olup ilk alaim-i marazı¹ anladığını tarif ediyordu. Hacer onun başucunda dayanmış dalgın dinliyordu. Necib nihayet, "Bereket versin hanımlara..." diye hanımefendinin nasıl valide, Hacer'in nasıl bir kardeş olduğunu söylüyordu.

Hanımefendi Suad'a, "Hiç, hiç değil" diye başını sallıyordu, sonra gülümseyerek:

- Bereket versin yastığının altındaki hanım eldivenine... dedi.

Suad, tayin edemediği acı bir his ile ezildi. Necib'in evvela sapsarı kesilerek donduğunu gördü, Necib bir şey söyleyemedi, boğuluyor gibiydi. Suad'a eliyle inkar eder gibi bir hareket etti ve hanımefendi nasıl olup da eldivenin keşfolunduğunu anlatırken Hacer kolunu uzatıp şımarık çocuklara mahsus bir teklifsizlikle eldiveni çıkardı; elinde tutarak, "İşte!" dedi.

Ve bu, Suad için o kadar şedit, o kadar nagehani bir sadme oldu ki uğuldayan başmda gözlerini karartan bir nabazan-ı ateş, ayakta olsaydı düşürecek kadar vücudunda bir zaaf hissetti; otururken bile dayanmak ihtiyacını duydu, "Ya Süreyya da burada olsaydı, yarabbim..." diye titredi. Onlar söylüyorlar, Hacer gülüyor, galiba kendi de cevap veriyordu; fakat hissedemiyordu ki hayatına sahip, sözlerine hâkim değildi. Bütün bunları bir baygınlık pası arkasından hissediyor, kendini öyle iştitiyordu. Hurdahaş eden darbeler, "Demek, demek..." gibi geliyordu. Oh yarabbim, yarabbim! Demek o idi, eldiveni alan o idi demek... Arkasını getiremiyor, azim bir teşevvüş-i efkar¹ ve muhakemat arasında korku ile saadet o kadar gayr-i muntazam bir mücadele ile onu yoruyordu ki tahammül edememekten korkuyordu. Ve bundan hissettiği memnuniyet, korku ile birbirine dolaşıyorlar, o kadar kalb oluyorlardı² ki hangisi olduğunu tayin etmek kabil olmuyordu. Bunda öyle bir devam-ı musirrane³ ile sersem eden bir yo-ruculuk vardı ki yalnız kalıp rahatça düşünmek için oradan kaçmaktan başka çare olmadığını görererek buna bir sebep aramaya başladı.

Fakat düşündüğü, istediği gibi oradan ayrılmak mümkün olmadı ve ayrılırken başka bir darbe daha geldi; Necib'in nekahat meselesi çıktı, o bunun için, "Size komşu geleceğim..." diye gülümseyerek Tarabya'ya geleceğini haber verdi, fakat Süreyya o kadar infial ile, o kadar telaş ve şiddetle mukabele etti, onu Yenimahalle'ye gelmezse o kadar bir daha yüzüne bakmamakla tehdit etti ki Suad karşıdan titreyerek, "Aman yarabbi, ne olacak?" diye beklerken Necib'in nihayet mağlup olarak, "Peki!" demesi onu titretti.

O zaman Süreyya'ya karşı azim bir tehevvürle, "Lakin ne yapıyorsun?" demek isteyen, o ısrar ettikçe, "Lakin beni harap ediyorsun" diye şikâyet ederek sonra ağlamaya tahavvül edebilecek bir yeis-i azim ile bakıyordu. Bununla beraber tebessüm etmek, Süreyya'ya refakat edip Necib'i davet edip karar verilince kendi kendine, "Tamam, işte asıl felaket" dedi.

Demek Necib yine gelecekti; bütün bu olandan bitenden sonra Necib yine o hayata gelecekti, yine o ömür sürülecekti? Oh, bu Suad'ın artık elinde değildi, bunun için kendinde kâfi derecede kuvvet bulamıyordu. Ah, niçin ondan hep elinden gelmeyen şeyler isteniyor, hiç onun arzusu istifsar olunmadan,¹ ne kadar mustarip olduğu merak edilmeden niçin ona böyle eza ediyorlardı?

Bu evvela Suad için ıstıraplı bir rüyadan uyanma gibi bir şey oldu. O kadar ihtimalin haricinde bulunuyordu ki yanıldığına hükmetmek istiyordu; fakat o kadar iyi görmüştü ki, bunun imkânı yoktu, sonra Necib'in kendine karşı olan hatt-ı hareketini düşünmeye, onu tedkike başladı; ve o zaman, şimdiye kadar merak edilmediğinden, memul² edilmediğinden manasız bırakılmış hallerine mana vermeye başlayınca, yavaş yavaş alametler buluyorum zannı hâsıl oldu. Onun bazen isteye isteye gibi mücane-betlerini,³ sonra birden kendini unutuverişini, kendi söz söylerken nasıl dinlediğini, nasıl baktığını, nasıl telakki ettiğini, ve sonra... Sonra, bir gün kendine izdivaç hakkında söylediği o sözleri, bunları birer birer, uzun uzun görüyordu. "Sizin gibi olsun!" diyen o sesi iştirir gibi olarak anlıyor, "Demek o zamandan beri, demek birçok zamandan beri..." diye ezilerek sonra eliyle başını tutup bir sebep tayin etmeksizin, sadece bir rehavet-i asap ile ağlamak ister gibi, "Aman yarabbi, aman yarabbi!" diye inliyordu.

Demek ki seviyordu, demek ki bir seneden beri, belki daha evvelden beri, senelerden beri seviyor ve bunu gizliyordu... Necib'in kendine karşı bu kadar ciddi davranıp hissiyat-ı kalbiyesini hiçbir veçhile ifşa etmemesi,¹ onu umk-ı ruhunda hıfz etmesi, kalbinden istemeye istemeye hissettiği memnuniyete şimdi müteşekkiranane bir hürmet ilave ediyordu; bu hareketi o kadar samimi, nezih, büyük görünüyordu. Bir kere taayyün edince² tereddütler, korkular, şüpheler, bunlar gelip geçen, geldikleri zaman bile bu emniyeti imha edemeyen birtakım küçük bulutlar oldu; asıl olarak, "O beni seviyor" emniyeti ve bunun memnuniyeti vardı. Zorla kendini korkmaya cebrediyordu ve istemediği halde de öyle hislerden geçiyordu ki bunlar kendini daha ziyade korkutuyordu. Onda henüz bir alamet görmeden kendinde hâsıl olan temayülün en çok mukavemete muhtaç olduğu bir zamanda bilakis o hissini teyit edecek derecede olan bu zaaf ve meserret, işte onu bu korkutuyordu, hatta kendinden, kendi tevbihlerinden bile gizli bir saadet hissedip buna her endişeyi feda edecek derecede olan bu zaaf, kendini bu hissine bırakmak için mevcut olan temayül ona, "İşte tehlike" diyordu.(sh159,164,165,169,170,171,172, 173,174,175,180,181,182,183,184)

O kadar halecan ve korku ile beklenen bu mülakat, *bi-* lakis pek sade ve sakin oldu. Necib için Suad korktuğunun hilafına¹ gayet sakin ve manasız, Suad için Necib gayet hürmetkar ve, mütevazı davrandılar; Necib, "Anlamamış" dedi, Suad,

"Fark etmemiş" diye düşündü. Bunun için hayatları endişesiz, müsterih ve asude başladı.

Suad Necib'i biraz mütelaşı, biraz feryatlı, biraz da-vakâr bulacağım zannediyordu; evvela titreye titreye mukavemet eden bir zaaf ile, her türlü ihtirasata cevelangâh² olup hepsine birden mukavemet lazım olduğu için yoran bir zaaf ile beklerken şimdi kesb-i kuvvet etmişti. Necib dudaklarda bir hatt-i istihkar,³ gözlerde bir zıll-ı nefret⁴ göreceğim endişesiyle korkarken her zamanki gibi, belki biraz sakin, fakat herhalde nefretten muarra⁵ bir kabul görünce müsterih oldu, onun için ilk hafta zarfında, Suad Necib'in bu kadar hürmet ve sükûnet ile tezahür eden pe-restişini korkulacak bir şey değil, bilakis, nisvîyetinin sa-mim-i ruhunda¹ bir kadın için en minnet ve şükranla kabul edilecek bir şey diye telakki etmekten zevkyab oldu. Necib o kadar ketum, o kadar sakit bir tavırla hareket ediyordu ki amakını bildiği için yalnız Suad alnındaki ateşi fark ediyordu ve Necib'in bir an onu kaybetmekten titremiş olması, muamelatında evvelkine nazaran daha takay-yüdkâr² davranmasını temin ediyordu. Bu kadar samimi ve ciddi bir aşk, her kadının kalbinde habide olan,³ derin, mümtaz bir aşkla perestîş olunmak arzusunu o kadar saffet ve kuvvetle tatmin ediyordu ki Suad arzusunun hilafına istediği içtinap ve tebaüt⁴ yerine bunları evvela biraz tereddüt ve ihtiraz ile, fakat sonra emniyet ve saadette, emniyette bile mevcut olan tehlikelere teslim-i nefis etmek zevkiyle telakki etmeye alıştı.

Necib tam tahayyül ettiği bir saadete nail olmuştu. Evvela Suad'ın sükûn ve mekaneti onu temin etmişti, şüphe etmemiş fikriyle müsterih oldu, fakat kabil değil şüpheyi mahvedemiyordu, bu onu çok mesut eden bir faraziye olduğu için, "Biliyor, fakat öyle görünüyor" demekten, bu müphemmiyet, bu şüphe içinde yaşamaktan mest oluyordu. Ve bu nazarla baka baka bazen emin olacağı geliyordu. Mazi ile mukayese edince Suad'da şimdi bir reng-i ihtiraz, bir tayin edilmez fazla-i ciddiyet, bir telaşa benzeyen endişe görüyor, gözlerinin pek çabuk titreyip yerlere düştüğünü, söz söylerken kendine bakılınca sesinin titreyip emniyetini, muvazenesini,¹ metanetini kaybettiğini hisseder gibi oluyor ve bu onu mesut ediyordu. Bu bir nevi muaşaka gibi oluyordu, hiçbir zaman ne kamilen emniyet, ne kamilen şüphe olamayan ve asıl cazibesini bu adem-i tayin² teşkil eden bir muaşaka, zılal ve elvanın³ nim hükümrân olmasıyla tezahür eden bir muaşaka, emsalsiz, canfeza, masum bir muaşaka oldu.

Bu, ümidin, tasavvurun fevkinde bir saadet veriyordu. Necib, Suad'ın safiyetine benzettiği sükûn ve ismetine meftun oluyor, Suad Necib'in hürmet ve katmamana⁴ müteşekkir kalıyordu. Necib onun sükûn ve sükûtunda öyle bir mana-yı esrar, öyle bir zulmet-i mana görüyordu ki bu kendindeki sır ve zulmet ihtiyacını, mechuliyetler içinde feda-yı can edilecek fırtınalı hanımlar ihtiyacını memnun ediyor, onu ölümlere kadar minnettar ve mesut ediyordu. Bazen tereddüt gelirdi. "Ebedi gaflet ve hezeyan! Onun bir şeyden haberi yok, eldivenler hep birbirine benzer" dediği, bunu söyleyerek mustarip olduğu olurdu; fakat sonra sükûnlarda mana, nazarlarda esrar bularak ve bu mana ve esrarı bir telmih ile

mahv ve nabut etmekten⁵ titreyerek öylece, müphem olsun fakat o kadar saadette, saadetini muğber etmekten⁶ korkarak, Ölünceye kadar bu saffet ve mahrumiyete razı, muhtaç yaşıyordu. Hayatları, evvelden içtinap⁷ ile başlamışken emin ola ola, nihayet şimdi emin bir mahremiyete geçmişlerdi, titreye titreye sizin gözlerinize bakan perişan bir nazar gibi ki ilk mana-yı nazarınız üzerine pişman olacaktır. Mahremiyetleri böyle bin havf ve telaş ile bu dereceye geldiği halde hâlâ ikisinde de onun ne kadar kıymettar, ne mail-i firar¹ olduğunu bilmekten mütevellit bir korku, onu idame edip alıştırmak, onu ibka² ve teyit etmek arzusu vardır.

Artık evvelki gibi konuşacak kadar emniyet hâsıl etmişlerdi; bir saniyede bir nazarcıkla, bir söz manasız kalacakken dudağın bir hattıyla her şeyin bir tehlike olacağı, bir dalga gibi mevvac ve mütelevvin³ bir emniyet, bir emniyet ki güç istihsal edilmiş⁴ olduğundan ziyade onları mest ettiği için taziz ediyorlardı.⁵

Ve gözlerin dudakların söylemekten, anlatmaktan o kadar titredikleri kalpten taşıp gelen şeyleri takrir için musiki kendilerine yardım ediyor, sanki ruhları için bir vesile-i telaki⁶ oluyordu; o zaman eski zamanların rivayat-ı âşıkaneşi, *Faust, Verter, Manon Lesko, Romeo ve Juliet, Otello, Aida* gibi müebbet sergüzeşt-i âşıkaneşi⁷ anlatılırdı; bunların ahval-i ruhiyesi hulasa edilmek⁸ için kendi kalbinin muavenetleriyle, söylenilemeyen ihtiyacat-ı ruhiyeyi onlara izafe ederek⁹ verilen tafsilatla saatler geçirilirdi. Su-ad bunların arasında Süreyya'yı müthiş azaplarla görüyordu; o zaman kendini ne kadar müdafaa etmek isterse istesin nasıl bir uçurumda olduğunu, Süreyya'ya karşı bu mevkiin nasıl itiraf edilemez, keşfinden korkulur, fena, çirkin bir mevki olduğunu red ve inkâr edemeyerek mü zebzep, perişan kalırdı. Fakat şimdi o hayatını zir ü zeber endişelerden, uzun melallerden o kadar uzak, hissiyatının cazibesine o kadar esir, o kadar bilaihtiyar münkat¹ idi ki bu tesirat devam edemiyordu.

Küçük musiki cümleleri tekrar ede ede Necib'in zihninde yer etmiş olduğundan, Suad, bu sefer hepsini birden cidden çalmak için baştan başladığı zaman Necib uyanarak gayr-i ihtiyari bir, "Oh!" etti.

Suad, başını çevirip yandan bakarak, "Ne güzel değil mi?" dedi.

Süreyya, zokaların üzerinde meşgul, başını kaldırıp:

- Hayret! Bu nasıl oluyor, şaşıyorum? dedi; bununnesini o kadar güzel buluyorsunuz Allah aşkınıza?

Ah onu ne kadar seviyordu yarabbi, ne kadar ateş ve iştihak ile seviyordu. Onun en manasız şeylerine bile hususi perestişleri vardı. Onun bir düğmesi için kalbinde zaafılar, rabıtar buluyor, şömizetinin kıvrımları, dikişlerin nezaketi, kolundaki küçük düğmeler, nihayet bütün bu naçiz şeyler için onda başka bir incizap yükseliyor, hepsine ayrı ayrı meftun oluyordu.

Onu asıl öldüren Suad'ın gözleri idi. En çok kendini zevkle medhuş eden şeylerle ölüyormuş hissini hâsıl etmek için ölümün nasıl tatlı bir şey olduğunda tahayyür² ediyordu. Bu gözler, ah bu gözler... Bunlara bir renk vermek kabil miydi?

Ve Necib'in gözleri hepsini görüp dudaklara geliyor, bunlardaki karanfil kırmızılığı, donuk ateşî karanfil rengi, yine bütün o çehrede titreşen mana-yı serzenişle pürnem, o şuh, sitemkâr ifade ile lerzeşdar,¹ onun nazarını teshir ediyordu; dişler, bunların müsaadeleriyle tebessüm ettikçe bütün bu manalar yüzlerce çoğalarak gözlere kadar sirayet eden bu tebessümle onun ruhu bu çehrede o kadar şuh ve pürneşe görünüyordu ki, o zaman, işte o zaman Suad'ın niçin bu kadar muazzez ve şayan-ı perestîş olduğu tezahür ediyordu.

Necib'in nazarını cezbeden bir şey de onun elleri idi. Bu eller nerm ve rakik nescleriyle² beyaz ve ince idi; altındaki mavimtırak damarların müşevveş³ hatları insana bu nefis mahlukun ne elden bin türlü avarız⁴ ile zayi olacak fenayab zavallı bir vücut olduğu hiss-i elimini veriyordu. Ve Necib, büyük bir incizap ile tekrar onun her hatt-ı vücudunda tevakkufla tetkik ederken tekrar ellerine gelip bu his ile zebun olunca derin bir merhametle bakarak, "Ah zavallı insanlar!" diyordu. Böyle ulvi bir kadın bulup da sevmek ve sonra sevilmek için gayet mesut olmak lazım gelen hayat arasında, bu kadar mesut olsak bile, yalnız tadadı⁵ bir hafta sürecektir emraz ve afatın⁶ kurban-ı muhtemeli olmak, böyle esir-i tesiri bulunmak ona pek acı geliyordu; buraya gelince, "Ben bilakis o kadar bile mesut olmadım, sadece sevdim" diyordu. O sadece sevmişti, aşk kelimesinden müphem mühim hissolunan en büyük manasına kadar sevmiş, ölümlere kadar sevmişti; fakat onu istemek bile bir cinayet olduğunu görerek hayatta sevdikleri tarafından sevilenler de olduğunu düşününce ah ediyordu ve sonra, öyle sevip sevilenler için bütün o afetler muntazardı,¹ değil mi? Ah onların ne kadar fenayab, elimizden kaçmak, solu vermek, bir gün son bir nefes-i hazin ile sönmüştük için, nasıl sadece bunlar için mahluk² olduklarını ne kadar acı görüyordu. Mesut olsak bile hayat, sadece tahrip eden hayat, sadece yiyen, yıkan, öldürüp ezen hayat hükümran oluyordu.

"Ah fakat ölüm olmasaydı ne müthiş bir cehennem olurdu" diye kalbi sıkıldı.

- E, sonbahar bu... Artık bu kadar letafet ve hararet verdikten sonra!

Eylül'den daha ne beklenir. Eylül malum ya hüznün ve matem ayıdır.

O zaman Suad'a da hayatının şu devresi kendi ömrünün, kendi kadınlık hayatının eylülü gibi geldi. Eylül... Birkaç gün hava ne kadar güzel olsa bu kadarcık fani bir güzelliğe bile minnettar olmak lazım gelen bir ay; içine birkaç günlük kış hücumundan acı düştüğü için, o güzel havaların, devamlı yazın artık nasıl geçmiş, sadece bir mazi olmuş olduğunu hissettiren bir esef ve hasret ayı... Onun hayatı da öyle değil miydi? Son günlerin letafeti ile beraber, şimdi yine imkânsızlığa, yine hüznün ve kasvete düşmemiş miydi? Tıpkı şimdi düşündüğü gibi, nasıl yaz elindeki saadetten bihaber geçip ilk kış hücumuyla teessüf ederse, o da demin anlamamış, tahassür etmemiş miydi? Tekrar hayatına başlamak arzusu, bugün tekrar yaz olmak emeli gibi değil miydi? Bir senedir onu harap eden endişelerin, melallerin ne olduğunu artık iyice görüyor, "İşte benim eylülüm!" diyordu.

O zaman eylül kendine tabiatla ilk fütur ayı, faniliği ilk his ayı, ilk faydasız ve elim mücadele arzusu gibi, hayatın ne olduğunu anlayıp bihaber geçen güzel mazinin tahassürüyle ilk boyun bükülen ay gibi göründü; ayaklarının altında çamurlanmış çürük yapraklara bakarak, "Evet, her şey çürüyor, demek biz de çürüyeceğiz" diye düşündü. Demek ki çürüyecekti, o da çürüyecekti! Böyle, hiçbir saadet gelmeden, daha henüz beklerken, bahusus hayatının nasıl gafil geçmiş

olduğunu anladıktan sonra, artık bir şey de yapmak kabil olmadığını görerek, böyle çürümek, bitmek ona pek insafsızca, pek acı geliyordu.

Bu bir müddet sadece nazarla konuşulan bir hayat oldu. Sanki kalpler bütün söylemek istediklerini, Suad'ın arzularını, emirlerini, Necib'in şükran ve perestişini ifham için gözleri memur etmiş gibi gözler bu sadece kendilerinin anlayacakları manalarla namütenahi revnaklar hâsıl etti.³ Necib hiçbir şey söylemeye gayr-i kadir, sa-adetiyle boğularak sadece itaat ediyor, sihir-kâr bir rüya-daymış gibi sadece incizabane teslim olarak gidiyordu. Suad'ın öyle zamanlarda öyle nazarları oluyordu ki bu ona bir hayat verilmiş gibi saadet veriyordu. Konuşurken, gezerken, azimette, avdetle, bu hayata kuvvet ve hırs ile sarılmak arzusunun veren nazarlarla mest oluyordu. Veda edip oradan ayrıldığı zaman öbür güne kadar gömüldüğü zulmette bu nazar bir rehber, bir nur-ı teselliyat ve kuvvet oluyordu. Bunda bir meçhuliyet bulunuyordu, her an insanı saadetine inandırmayan, her an bunun bir rüya, bir sehv olduğunu zannettiren bir fanilik vardı ki bazen ümit ve emelle ateşin bir heyecan, hemen şüpheye teslim olacak bir heyecan oluyor, fakat akabinde vuslatlara bedel bir saadet ve inşirah veren bir tebessüm, bir küçük, belki manasız, belki hiçbir tebessüm hepsini mahvedip sadece kendi hükümran oluyordu.

O zaman birden meftun olduğu bir fikir geldi; birçoklarını vücutları için sevdikten ve bunun için bilaistisna hepsinden başka bir ceriha aldıktan sonra şimdi birini de, bişüphe en layık olanını da sadece ruh ve şiiri için sevmek, bir zaman o kadar hayran olduğu ismetine hürmet etmek arzusu hâsıl oldu. Ve birden nefsinin buna kadir görerek taaccüp etti, onun ruhuna bu kadar rakipsiz ve münhasıran malik olduktan sonra ötesi miskin, bahusus hain ve çirkin geliyordu; bu kendine sevdiği kadın kadar ulvi, ona layık bir aşk-ı mümtaz, bir hürmet-i müstesna, onun ruh ve hüsnüne layık bir mükafat gibi görünüyordu. Bu birçok hissiyattan mürekkep bir arzu idi ki hepsine birden itaat arzusuyla kesb-i kuvvet ediyordu; sadece aşk ve merhametten ibaret değildi, teşekkür, peretis, şiir, hürmet, havf, nedamet, izzet-i nefis, her şey ve en sonra, namus... Evet, namus, ebeveyninden, büyüklerinden duyduğu, kitaplarında okuduğu namus, bütün kavanin-i beşeriyenin rûkn ve gayesi olarak tanıttırılmış olan namus en sonra gelebiliyor, "Namus... Herkesin söylediği, fakat kimsenin rast gelmediği bir nevi kuş olmalı..." diye omuz silkiyordu.

Bu fikrine ilk hamlede bu kadar meftun olunca bunu tezyine² başladı. Bunu bir nevi izdivaç, ruhların izdivacı gibi görüyordu; Süreyya'dan ziyade ona hulul edebilecek, bu izdivaç onlarınkinden daha masun-i fena, daha ulvi, daha şairane olacaktı; bu dünyada hiçbir levsin gelip rahnedar edemeyeceği bir rabıta olacaktı. Utandırıp yüz yüze baktırmayan o korkularla gizli, haince buselerle yaralanacağına aşkları herkesin içinde, saf ve melekane hükümran olacak, işitmekten, anlaşılmaktan biperva, mesut ve mümtaz devam edecekti; böyle birbirine daha yakınlaşacaklar, sanki birbirine nüfuz edecekler, birbirinin samim-i ruhunda yaşayacaklardı... Ve bunu düşününce mest olarak bu bir ihtiyaç halini alıyordu. Ona, "Müsterih ol, gözlerindeki zulmet ve endişe zail olsun!" deyip bunun hâsıl edeceği şükranı görmek istiyordu; ve gerçekten, nihayet ona bunu itiraf edip, "Evet, benim kardeşim olunuz" dediği zaman gözlerinde o kadar müte-

şekkirane bir iştiyak ve tehalük gördü ki bu da kifayet et-miyormuş, ruhları yine kâfi derecede yakınlaşmamış gibi pürsirîşk⁵ bir sesle:

- Kardeşim, yahut benim ninem olunuz, diye inledi.

O dakika Suad'ın gözlerinin ateş ve şükranla kendisine insıbabım gördü, sonra bu gözlerin parlaklığı süzülüp birer katre oldular, onun en gizli, en mukaddes emeli bu idi, ve bunun böyle kendine teklif edilişi onu son derece memnun ve minettar ediyordu; kalbinin çırpınarak ona tehacüm ettiğini hisetti ve gözlerinden bu iki yegâne katre ağır ağır sukut ederken ikisine de aşklarının en mesut ve cansuz dakikasını yaşıyoruz gibi geldi.(sh.187,188,189,190,191,196,202,204,205,230,232,234, 235,258,259,260)

Başkalarının yanında birbirini daha ziyade seviyorlar ve bunu daha çok âlâ ediyorlar denilebilirdi, zira yalnız kaldıkça hâlâ o heyecan-ı ismet, onları perişan eder bırakırdı. Halbuki alıştılar, birbirine ilk anlarını itiraf ve naklettikleri oldu; Necib ona nasıl rabt-ı kalp ettiğini, niçin sevdiğini anlatırken, yavaş, ancak iştirilecek kadar tek tük sözlerle hikâye ederken o dikişinin üstünde dinlemiyor gibi meşgul, dalar kahrıdı.

Demek o da mustarip oluyordu? Demek fena yaptıklarını ikisi de anlıyorlardı? Evet, fena yapıyorlardı ve bunu ikisi anlıyorlar ve ikisi de birbirini bir parça tahkir ediyorlardı: Oh, pek gayr-i mahsus bir surette, hatta sonra müncezibane birbirine avdet etmek üzere; fakat ikisi de gayr-i mahsusat ile yaşayan tabayi-i rakikadan oldukları için aralarında böyle dehşetli uçurumların açıldığını hissettikleri, kendilerinden ve birbirlerinden iğrenir gibi oldukları bu saniyelerde son derece mustarip oluyorlardı.

Yemekte Süreyya bağdakilerin konağa indiklerini anlatıyordu; Necib bundan bilistifade hemen şimdi aklına geldiği halde evvelden mukarrermiş gibi kendinin de artık yarın İstanbul'a ineceğini haber verdi ve Süreyya'nın, "Öyle ya, artık iyice kış geldi... Bakalım, belki haftaya biz de ineriz artık" demesi onu tefrih etti. Zira İstanbul'a gidince süreceği hayat-ı müzebzepten şimdiden ürküyor, şimdiki ıstıraplarında bu endişe-i atının de bir dahli oluyordu. Buraya gelip gitmenin nasıl yorucu, tahammül edilmez bir işkence hayatı olacağını daima bir raşe-i elemle tasavvur ederdi. Fakat Suad'ın İstanbul'a inmeyi hiç istemediğini onun birkaç defa söylediği sözlerden bildiği için bu söz üzerine ona baktı. Suad oraya giderlerse Hacer'in yanında her şeyin mahvolacağını düşünerek Süreyya'nın kışı köyde geçirmek arzusuna seviniyor ve şayet inmek isterse kendisini ikna edip burada kalmaya karar veriyordu. Onun için evvela Necib İstanbul'a ineceğini söyleyince evvelden kendine haber vermediğine muğber bir nazarla ona bakarken Süreyya'nın da o sözlerini iştirince iki darbe altında sersem gibi kalarak ancak bir müddet sonra sorabildi, "O niçin? Hani kışın kalıyorduk?"

Süreyya çatalındaki et parçasına bıçağının ucuyla hardal sürmekle meşgul, omuzlarını bir tebessümle sallayarak, "Kalıyorduk, kalıyorduk ama... Şimdi kalmayacağız" dedi. Ve sonra, sebep göstermek için artık burada sıkıldığından, havaların fenaliğinden uzun uzun şikâyet etti.

Ah artık her şey bitmişti, her şey, her şey... Artık en son günlerdeki o zehrinde bile bir hayat olan endişeler, heyecanlar hepsi bitmişti; zira oraya gidince her şeyin muhal olduğunu, hatta Necib'le konuşmak bile mümkün olmayacağını şimdiden, sadece düşünerek görüyordu. Ha cer'in gözü önünde onlar hatta nazarlarıyla bile görüşe-meyecekler, en küçük şeylerden, hatta yoktan manalar çıkarılacak, bir şey bilmeden, yalnız uzaktan istişmam ile o iftirayı icat eden insanlar arasında artık kendi sözlerinden bile korkmak lazım gelecekti. O zaman, mütehevvir, ga-zub, "Peki, olsun, ne olursa olsun..." demek isteyen bir tuğyan ile başını kaldırıyordu, "Mecbur ederlerse, ne oluşa olsun..." derken her şeyi göze alabilecek bir haldeydi; ne söylerlerse söylesinler, hiç ehemmiyet vermeyeceğim. Bir suçum, bir günahım olmayınca..." demek istiyordu. Fakat bunun ne kadar zayıf ve aciz bir müdafaa olduğunu kendi vicdanınca gayr-i münkir surette görünce bu kadar izdiham tahammül etmeyen başının ağırlığı içinde her şeyden bir fütur ile ölüyordu.

Hacer'in, "Maşallah, maşallah efendim... Bu ne tenezzül!" diye tekellüfle karışık bir istihza ile istikbal edişine karşı dudaklarını ısırarak sükût edebilmiş, hemen kendini odasına atmıştı. O zaman evin izdiham ve tesiri içinde hiçbir şey yapmaya, hatta şikâyet bile gayr-i kadir olduğunu gördü. Süreyya emirler vererek, yerleşmek için öteberi yaparak uğraşırken, orada sadece onun yanında, tekrar, bu artık gittikçe düşman gördüğü adamdan öfkesini almak için tekrar acı bir iştihak hissediyor ve o zaman, onlardan da, bütün bu Hacerler'den, Fatînler'den, efendilerden de korktuğuna kızıyordu; onların ne meta olduğunu bildiği halde... Ah nasıl onların hepsini birden şaşırtacak, hayretten öldürecek bir çılgınlık yapmak, nasıl kendinin öyle kolayca ezilecek adı bir kadın olmadığını anlatmak istiyordu; o zaman biraz rahat ederek çareler düşünmeye, tertipler yapmaya koyuluyordu.

"Beyefendi!" dediler, hep ayağa kalkıldı; Suad tekrar o haşin, beyaz sakallı adamın huzurunda bulunuşuna sıkıldı. Bey şöyle yan bakarak, etekleyenlere lakaydane, "Oo, maşallah..." diye mırıldandıktan sonra karısına dönüp, "Hemen yemek yiyiverelim de... Olmaz mı?" dedi; öbürleri sakit duruyorlardı, hanımefendi, "Peki, peki..." diye onu çıkardı. Ve Suad, bundan sonra, her gün hayatı böyle geçeceğini görerek acı bir tahatturla yalıdaki ömrünü, bu yazın geçen o güzel hayatı, o saf ve serbest, şimdi endişeli zamanlarını bile arzu ile gördüğü o latif hayatı tahassürle düşündü.

Fakat Hacer'in bir sözü onu dondurdu; o şimdi Ne-cib'e serzeniş ediyor, "Maşallah efendim, artık bilmem nasıl gelinebildi?" diye başıyla, "Seni, seni!" yapıyordu. Sonra ince dudakları sivrildi, "Artık tabii bundan sonra sık sık teşerrüf ederiz." Ve gözleriyle Süreyya'yı gösterir gibi yaparak, "Bunlar buradalar mı değiller mi? Sık sık gelirsiniz artık, değil mi?" diyor, böyle başlayan nazar, sözün nihayetine doğru Suad'a inıtaf ederek şeytan bir tebessümle parlıyordu.

- Ha, kuzum o sizin eldivenin hanımı ne oldu? dedi.

Suad ölüyorum zannetti; Necib heyecanını kahkaha ile geçirmek isteyerek, "Yani madamı demek istiyorsunuz!" diye kapatmak istedi; fakat Süreyya merak ettiği için kapayamadı. O soruyor, Hacer cevap vermeyerek Ne-cib'e hitap ediyordu, "Hanımı, madamı... Onu soruyorum..." diyordu.

Necib sadece artık ciddi:

- Öldü, dedi.
- E, eldiven ne oldu, hâlâ saklıyor musunuz?
- Onu da gömdüm, diye cevap verdi.

Sonra hanımefendinin gülerek yavaşça söylediği bir söze cevap vermek için gibi döndü, hâlâ Süreyya'nın sorduğunu ve Hacer'in anlattığını işiterek, Suad'ın ne kadar mustarip olup ne kadar canı sıkılacağını da düşünerek hem sıkılıyor, hem korkuyordu. Fakat hanımefendinin kendisinin hafifçe geçireceği bir sözünü Hacer kapıp, "Ev-lenmek mi? Necib Bey mi!" dediğini ve ilan ettiğini işitince bütün bütün bozuldu.

- Eğleniyor musunuz? Ben daha çocuğum... diye la tifeyle bozmak istedi.(sh.263,267,270,271,276,277,278,284,290,294)

10. DİL VE ÜSLUB

Servet-i Fünun roman ve hikayesine yöneltlen en önemli eleştiri, dil ve üslubla ilgilidir. Servet-i Fünun romanında anlatımı tek düzelikten kurtarıp boyutlandırmak için cümle sonlarında değişik zamanlı fiiller kullanılmış, kimi cümleler yarım bırakılmış, fiil ve isim cümleleri art arda getirilmiştir. bununla birlikte anlaşılması oldukça güç, ağır ve süslü bir dil kullanmaları, Fransızcadan gelen etkiler, Servet-i Fünun romancılarının kendilerinin de sonradan düzeltmek ihtiyacını duyacakları hatalardır. Şiirde yaptıkları gibi, roman ve hikayede de, o zamana kadar kullanılmayan birtakım kavramları yeni kelimelerle karşılamaya çalışmışlar, üçlü hatta dörtlü tamlamalara yer vermeleri Türkçeyi özüne yabancılaştıran bir uygulama olmuştur.

Mehmet Rauf , Eylül romanında çok özentili bir dil ve anlatım kullanmıştır. Cümle kuruluşlarında Servet-i Fünun edebiyatçılarının nesir anlayışlarıyla ilgili önemli bir özelliği diyebileceğimiz uzun cümleler kurmayı tercih etmiş ve cümlelerini virgül, noktalı virgül, ve, ile ve partisiplerle birbirine bağlamıştır.

O zaman eylül kendine tabiatta ilk fütur ayı, faniliği ilk his ayı, ilk faydasız ve elim mücadele arzusu gibi, hayatın ne olduğunu anlayıp bihaber geçen güzel mazinin tahassürüyle ilk boyun bükülen ay gibi göründü; ayaklarının altında çamurlanmış çürük yapraklara bakarak, "Evet, her şey çürüyor, demek biz de çürüyeceğiz" diye düşündü. Demek ki çürüyecekti, o da çürüyecekti! Böyle, hiçbir saadet gelmeden, daha henüz beklerken, bhusus hayatının nasıl gafil geçmiş olduğunu anladıktan sonra, artık bir şey de yapmak kabil olmadığını görerek, böyle çürümek, bitmek ona pek insafsızca, pek acı geliyordu.

Halbuki işte onda yaşamak için daha şedit bir arzu, saadetten mahrum olmamak, hayatını kaçırmamak için derin bir ihtiyaç, icap ederse mücadele kabiliyeti vardı. Fakat her şey boş değil mi? Ne olsa, ne yapılsa kış gelmeyecek mi? Ya gelinceye kadar... Hiç mi, hiç mi bir şey yapılamaz? Böyle, görerek, anlayarak, bile bile hayat ve saadetten feragata tahammülden başka bir şey mümkün değil mi?

Derin bir hüznün içinde, bu mülâhazalardan gafil konuşan Süreyya ile Necib'e baktı, Süreyya Necib'e bir şey anlatıyordu; eliyle ileriye göstererek söylerken Necib de Suad'a bakıyordu; o zaman, gözler arasında, bugün ilk defa ve ciddi, ateşin bir tesadüm oldu; Necib bu nazarda ne kadar derin, acı bir şikâyet ve istimdat gördüyse Suad da onun gözlerinde o kadar derin, o kadar samimi bir ma-habbet, her mücadeleye hazır, her tecrübeye maruz, ölümlere kadar sürecek bir rabıta görüyorum zannetti; ve bu, ona bu çaresizlik, kimsesizlik hiss-i girani içinde azim bir teselliyata mucip oldu; o kadar ki ona baktıkça devam edebilen bu hissi idame için baktı, gözlerine hükmü geç-me-yerek onların bakmasına müsaade etti, böyle, birbirlerine bir müddet baktılar, sanki gözler uzun müddet birbirinden kaçan ruhların artık mukavemetsizlikle zayıf ve hasta, bir mücadele-i elime ile musahhar, bitap idiler.

Fakat bunda kuvvet veren bir hal vardı, müphem, uzak, uzak bir selamet ümidi gibi bir şey, sanki bu öksüz ve biçare ruhlar için birbirinin amak-ı enzarında bitmiş hayatlarının tedavisi var gibi bir şey, işte bunun için, gözler bir an olup birbirinden ayrıldıkları zaman, tekrar o semaya koşup yine kesb-i ümit ve kuvvet etmek ihtiyacı baki kalmıştı. Bunu bilmeyerek gibi, düşünmeyerek, artık itaat etmeyen bir sevk-i tabii ile yapıyorlardı, o kadar ki bütün o sersemlik içinde akşama kadar üç dört defa daha bu nazarlar tekerrür etti. Fakat bu birçok arzulardan, ar-

zuların birçoğunun cesaret ve mukavemet neticesinde fiile muncerr olmasından sonra mümkün oluyordu.

Nihayet akşam olup son vapurla Rumeli'ye geçerlerken Süreyya Necib'i götürmek isteyip de o reddettiği zaman nazarlar tekrar birbirini aradılar ve bu sefer bu telaki ile öyle mest kaldılar ki bu sanki uzun bir hasbıhal oldu. Necib bütün mahrumiyetlerinin tesellisi ile mahmur ve medhuş, Suad bir bilememelik, bir mukavemet edeme-melik ile bitap, sanki beraber olamamalarının acısını ne kadar birbirleri için yaşadıklarını anlatarak çıkarmak için nazarlar derin derin bakiştılar.

Ve insana emin kalplere sığınmak ihtiyacı veren bu hava içinde Necib, karşısında gözleri bir hüün ve şiir katresiyle pürnem, dalmış görünen Suad'a bakarak, onu hiç görölmemiş bir güzelliikle görerek, meftuniyeti birden son ateş derecesine çıkaran bir incizap hissediyor, ona nasıl kırılmaz rabitalarla nasıl dehşetli bir surette bağı olduğunu kalbine hücum eden heyecandan, sadece ona bakmak heyecanından anlıyordu ve bunu tezyit¹ için gibi en küçük sima çizgilerine kadar dikkat edip inciza-bım. artırmak isteyerek, içinden onun ateşlerini çoğaltıp ölererek yaşamak istiyordu.

Suad'ı dadısıyla yalnız buldu; ve onun gözlerinde kendinin böyle gayr-i memul olarak vürudıyla o kadar aleni bir neşe ve neşat gördü ki şiddetli bir tehacünvi sadetle yüreğı çarparak, ona nagehani, derin bir şükran ve perestiş hissetti.

Konuşurlarken Suad'ın kendine nasıl hararet ve merakla müteveccih olduğuna ilk defa görür gibi dikkat ederek müteaccip oluyordu, bu hemen gözyaşı olacak kadar rikkat ve teşekküre münce olan bir taaccüptü ki memnun ettiğı kadar elem veriyordu.

Onu bahusus dünden beri kendine karşı daha çok ateşli buluyordu; sanki bütün bütün kendinin olmuş gibi, sade bir tavrıyla bütün hayatını bir teslim edişi vardı ki, Necib bunda tekmiil sefalet ve acz-i ruhunu, onu bu hale sevk eden ahval ve âlâmı görüyorum zannediyordu; bunun ona bu kadar kuvvet ve şiddetle malik olmak memnuniyetinde müskir bir acılık bulmaktan nefsini kurtaramıyordu. Çünkü Suad'a acıyordu; onun evvelki beşaret ve ciddiyetini şimdi böyle aciz ve pürendişe, perişan görmek onu müteellim ediyordu, şimdi ki bütün ruhuna hulul etmiş gibi idi, onu bütün necabet ve ulvi-yetiyle kendine merbut gördükçe bir an oluyordu ki nefsinden külliye tecerrüt edip sanki bilzat Suad oluyor, ona kendi ruhu gibi merbut ve agâh kalıyordu. Onun ne hemen kırılıverecek, ne hemen pejmürde bir çiçek olacak mail-i fena bir şey olduğunu görüyor ve ona bunun için acıyordu. Bahusus kendini sevdiği, bu kadar sevdiği için acıyordu. Bu kadının saadet-i hayatının kendi gibi aciz ve sefil birine muallak olmasına yanıyordu; kendine bile zarardan başka bir şeyi dokunmayan hod-gâm, kararsız, hasta bir adama onun bu kadar şiddetle merbut bulunmasına dilhun oluyor, onu mesut edebilecek bir adam olmasını temenni ediyordu. Ah onu mesut etmeyi ne kadar istiyordu! Halbuki bedbaht ve giryan etmekten, ona azap ve felaket vermekten başka ne yapabilecekti? Hatta şimdi bile onu mustarip etmiyor muydu?

O kadar halecan ve korku ile beklenen bu mülakat, *bi-* lakis pek sade ve sakin oldu. Necib için Suad korktuğunun hilafına¹ gayet sakin ve manasız, Suad için Necib gayet hürmetkar ve, mütevazı davrandılar; Necib, "Anlamamış" dedi, Suad, "Fark etmemiş" diye düşündü. Bunun için hayatları endişesiz, müsterih ve asude başladı.

Suad Necib'i biraz mütelaşı, biraz feryatlı, biraz da-vakâr bulacağım zannediyordu; evvela titreye titreye mukavemet eden bir zaaf ile, her türlü ihtirasata cevelangâh² olup hepsine birden mukavemet lazım olduğu için yoran bir zaaf ile beklerken şimdi kesb-i kuvvet etmişti. Necib dudaklarda bir hatt-i istihkar,³ gözlerde bir zıll-ı nefret⁴ göreceğim endişesiyle korkarken her zamanki gibi, belki biraz sakin, fakat herhalde nefretten muarra⁵ bir kabul gö

rünce müsterih oldu, onun için ilk hafta zarfında, Suad Necib'in bu kadar hürmet ve sükûnet ile tezahür eden pe-restişini korkulacak bir şey değil, bilakis, nisvîyetinin sa-mim-i ruhunda¹ bir kadın için en minnet ve şükranla kabul edilecek bir şey diye telakki etmekten zevkyab oldu. Necib o kadar ketum, o kadar sakit bir tavırla hareket ediyordu ki amakını bildiği için yalnız Suad alnındaki ateşi fark ediyordu ve Necib'in bir an onu kaybetmekten titremiş olması, muamelatında evvelkine nazaran daha takay-yüdkâr² davranmasını temin ediyordu. Bu kadar samimi ve ciddi bir aşk, her kadının kalbinde habide olan,³ derin, mümtaz bir aşkla perestîş olunmak arzusunu o kadar saffet ve kuvvetle tatmin ediyordu ki Suad arzusunun hilafına istediği içtinap ve tebaüt⁴ yerine bunları evvela biraz tereddüt ve ihtiraz ile, fakat sonra emniyet ve saadette, emniyette bile mevcut olan tehlikelere teslim-i nefis etmek zevkiyle telakki etmeye alıştı.

Necib tam tahayyül ettiği bir saadete nail olmuştu. Evvela Suad'ın sükûn ve mekaneti onu temin etmişti, şüphe etmemiş fikriyle müsterih oldu, fakat kabil değil şüpheyi mahvedemiyordu, bu onu çok mesut eden bir faraziye olduğu için, "Biliyor, fakat öyle görünüyor" demekten, bu müphemmiyet, bu şüphe içinde yaşamaktan mest oluyordu. Ve bu nazarla baka baka bazen emin olacağı geliyordu. (sh. 201,202,252,253,255,187,188)

Yine Eylül romanında dikkat çekici bir özellik: Ve ile başlayan "alafranga cümleler dilimizde Servet-i Fünun edebiyatçılarının özendiği dil frenkliğini örneklendirmesidir.

Ve içinde daima bir çırpınma, ruhunda daima bir ra-şe-i heyecan vardı; o sese, o nazara ait bir heyecan ki etrafındaki kadınların böyle şeylere ne kadar bigâne olduklarını görmekten müteffirdi⁴ zannolunurdu...

- Ha, Servi Burnu, dedi; gidelim mi? Zannederim da ha vakit var.

Ve oraya çıktıkları zaman rüzgârın sönmüş, denizin simin bir rehavet ile bayılmış olduğunu gördüler; zeminin temevvücatı² dağıldıkça içeri doğru tepeler, gittikçe silsilenen bayırlar, sonra dağlar hâsıl ediyor ve her noktası tatlı yeşil bir çimenle serapa mestur³ görünüyordu.

- Sizi öyle değil, bilmeyerek sevdim; nasıl olduğunu bilmeyerek, bir kardeş gibi, bir nine gibi sevdim...

Ve buraya gelince, tekrar acı bir sesle:

- Yok, ediniz, beni tahkir ediniz; ben ona müstehakım! diye inledi.

Ve Suad onun bu sözleri söylerken birden başını ellerinin içine alıp oraya dayanarak hıçkırıldığını gördü.

Ve onun mümkün oldukça, acı, müşteki bir nazarla baktığını gördükçe manasız görünmekle bir intikam zevki bulmakla beraber hepsinden usanıp, yorulup bir ağlamak arzusunun hücumunu da hissediyordu.

sayfa 111,91,209,306,311

Bu cümlelerdeki "ve"ler metinden çıkarıldığında zaman cümleler Türk diline ve Türkçe'nin bugünkü söyleyiş zevkine daha uygun düşer.

Eylül'de dikkat çeken diğer bir özellik yine Servet-i Fünun sanatçılarının bir özelliği olan bitmemiş "..." ile bitirilen cümlelerdir.

Mehmet Rauf, Eylül romanında üslup bakımından üstadı olarak görüp eserini adadığı Halit Ziya Uşaklıgil'le kıyaslandığında daha sade ve özentisiz bir üsluba sahiptir. Zaten Maehmet Rauf bu özelliği ile Servet-i Fünun sanatçıları arasında Türkçeyi en duru ve külfetsiz yazan sanatçıdır. Eylül'de çok özentili bir dil ve anlatım kullanmasına rağmen yine de öteki arkadaşlarından daha duru ve rahat bir Türkçeye yatkındır. Bu özelliği topluluk edebiyatının havasından kurtulduktan sonra kendini daha çok göstermiştir. Servet-i Fünuncular dildeki sadeleşme ve durulaşma akımlarına karşı çıkarırken, Mehmet Rauf böyle bir sürtüşmeye hiçbir zaman katılmamıştır.

Eylül romanında ruh tahlilleri bir olaydan önceki yada sonraki ruhsal durumu açıklama biçiminde yapılmış ve tahliller çoğunlukla uzun uzadıya verildikleri için olayın sık sık kesilmesine neden olmuştur. Ancak Mehmet Raufun amacı Suad ile Necib'in ruh bunalımlarını derinliğine ve genişliğine ortaya koymak olduğu için bu roman tekniği bakımından bir hata sayılan teknik hata yazarın başarısı ile önemini yitirmiştir.

Eylül romanında yine olay yok denecek kadar az olduğu için eserde hareketten çok tasvire yer verilmiş ve tasvirleri daha etkileyici bir şekilde yapmak amacıyla bol bol sıfat kullanılmıştır. Bu sıfatlar ve sıfatlarla yapılan benzetmeler yeni ve orjinaldir.

Ve insana emin kalplere sığınmak ihtiyacı veren bu hava içinde Necib, karşısında gözleri bir hüznün ve şiir katresiyle pürnem, dalmış görünen Suad'a bakarak, onu hiç görülmemiş bir güzellikle görerek, meftuniyeti birden son ateş derecesine çıkaran bir incizap hissediyor, ona nasıl kırılmaz rabitalarla nasıl dehşetli bir surette bağlı olduğunu kalbine hücum eden heyecandan, sadece ona bakmak heyecanından anlıyordu ve bunu tezyit¹ için gibi en küçük sima çizgilerine kadar dikkat edip inciza-bım. artırmak isteyerek, içinden onun ateşlerini çoğaltıp ölerek yaşamak istiyordu.

Ertesi gün geç uyandı; güneş temiz bir semayı bütün emvac-ı şaşasıyla⁵ parlatıyordu. Pencereyi açıp evvela bon-jur demek için o tarafa baktı; semanın daman-ı atlası⁶ altında, denizin temevvucat-ı haririsi⁷ üstünde Pazarbaşı yıkanmış, sevka şevk, tebessüm ediyordu.

Hava, yine o hararet ve rengin üzerine şimdi gayr-i mahsus bir tül çekilmiş gibi ketum bir gölgeye, hararet hafif bir revnaka, ancak hissolunan bir ılık nefhaya münka-lip olmuş, ziya sadece bir inikas halinde intişar ediyor, denizin lacivert gözleri sanki bulanarak sinесinden nebe-an eden o keskin bahar rayihasıyla Beykoz Koyu'na doğru sokuldukça kararıyordu.

Çayırları bütün bütün تنها buldular, ağaçların gölgeleri, nim bulutlu sema altındaki çayır soluk, melul idi. Yalnız son yağmurların ve dünkü güneşin verdiği bir taravet ile mahzun bir yeşillik vardı; onlar çayırın bu rengindeki güzelliğten bahsederlerken Suad çınarlardan sarı, kuru düşen yaprakların kapladığı yollarda yağmurlarla ıslanarak hâsıl ettikleri çamura, bu çürümüş yapraklara bakarak "İşte!" diyordu...

Bunlar vakıa Süreyya'nın düz, meşgul gözünden kaçıyor; fakat Necib endişnak nazarıyla, rabıta-i şedidesi-nin¹ sevk ettiği meşguliyetle fark ediyor, bu zulmet içinde ara sıra onun meçhul kederleri olduğunu görüp bir sebep bulamayıp azim füturlar içinde fırtınalar tasavvur ediyor, bir başka erkeği düşünmesi ihtimali ruhunu yakıyordu. O zaman Suad'ı hürmete layık görememekten korkuyor, onu mevki-i ulviyetinden sukut etmiş² görmemek için bunu düşünmemek istiyordu. Ve eğer Suad kendisi için bir his besleseydi nazarında yine o mevki-i hürmette kalacağını görerek, "Ah hodgâmlık,³ sanki böyle olunca başka bir şey mi yapılmış olacak?" diye gülüyordu.

Düşünüyor, düşünüyor, Suad'm bu haline bir sebep arıyordu; Süreyya ile aralarındaki münasebeti tedkik ediyordu; bunda vakıa eski itilafı göremiyordu. Fakat evvelen onların hayatına şimdiki gibi girmiş değildi, o zaman bile bu kadarcık ihtilaflar zaruri tabii geliyordu.

Suad biraz yüksek olan kenara yaklaşmış, "Oo!" diyordu. Hep birlikte oraya gittiler. Sığ sahilde kaya parçalarını gösteriyordu. Buranın camgöbeği kumları üstünde denizin kıvrımları gümüşlenerek hareleniyordu. Ka'rın-daki³ en naçiz⁴ taşlar bile elle gösterilerek sayılacak kadar berrak olan deniz gitgide yeşili mavileşerek uzuyor, kırmızı rengiyle denizi boyayan dubadan sonra karşı sahile gittikçe kâh yeşil, kâh mavi, kâh mor, uzuyordu.

Necib, onlar galeyandan galeyana, inşirahtan inşiraha geçip neşelerinden kuşlar gibi cıvıladıkça, birçok zaman kendisini pürgû eden³ yeis ve melalin ara sıra yaptığı gibi muzlim⁴ ve sükutî, ruhunu ezen o elim melal içinde bedbahttı: "Ya ben, ben ne yapayım?" Ah niçin o daima böyle idi? Dünyada sükûn ve rahatın hep zade-i vehim⁵ olduğunu görüp kendini teellüm eden⁶ şeylerin de hep kendi muhayyilesinin,⁷ kendi ihtiyarlarının⁸ icatları olduğunu düşünerek, kendine, ruhuna karşı bir şey yapamadığından, kendini şifayab etmek için bir çare bulamadığından, deliren bir gazap ve tehevvür hissediyordu. Evvela birden pervaz için asmanı kâfi bulmayan⁹ bir şiir ve hülya, bir ulüvv-i emel,¹⁰ bir ismet-i arzu ile boğulur, o zaman, bir hiç için canını verecek hale gelirdi. Fakat sonra yine o hiçlerden biriyle bütün hâhiş-i pervazı mecruh olur,¹¹ bütün tahlili, her şiiri bir ceriha yapan hassa-i tedkiki¹² uyanır, hayatın, dünyanın, insanların, ruh ve kalbin ne olduğunu soğukkanla, kendine karşı bile düşmanca, bir zerre-i şiire mağlup olmayarak, arzularının ne iğrenç, emellerinin ne gülünç, muvaffakiyetlerinin ne miskin, bütün saadetlerin,

neşelerin, ne kadar süslü olurlarsa olsunlar ne murdar olduğunu düşünmekten mütevellit yeis ve fütur¹ ile harap olur, sisli, küflü kalırdı. Ah, ara sıra ruhunu raşedar-ı heyecan eden o meyl-i saffet² ve şiir, daimi olsaydı... Herkes gibi o da hayatı sade, ilk renkli, masum gözlerle görseydi... Hayat onu kollarının arasına alıp tırnakları, dişleriyle parçalayarak bu hale getirmemiş olsaydı...

Şimdi deniz rakit, durgun bir havuz hissini vererek, sıcak güneşin altında kurşun gibi batı,³ uzanıp gidiyor, hararet, hava-yı nesimi⁴ için lerzan ve mütenevvir⁵ fark ediliyordu. Rehavet bir dereceye gelmişti ki gözleri ağırlaşmış, manzarayı yalnız kirpiklerin arasından süzülen bir nazarla görüyorlardı.

Sükût ettiler; rüzgârın sadece öperek geçtiği sakın dalgaların çakıllar arasındaki oyuklardan çıkardığı sesle uyuşturucu bir hışıltı oluyor, bu ses, denizin iltimaatın-dan¹ çıkıyor zannedilecek kadar o iltimaalarla hemahenk bulunuyordu.

Necib, "Oh, pek güzel sahih!" dedi.

Balkonun kenarına kadar ilerlemişti. Hafif bir neva-zîş-i rüzgâr⁵ ile dalgacıklar püsküren geniş satıh,⁶ ab-ı güneşin⁷ altında baygın, mütenevvir, bitap serilmiş, müzap bir vadi-i simin gibi telelü ediyor,⁸ sevhilinin üstünde imti-dad-ı nazarı⁹ sürükleyip ufuklarda yoran tepelerin her biri başka gölgeler, dumanlar altında, havasının ateşten titrediği hissedilen eflatun, kurşuni, sarı hutut-i cibal,¹⁰ en nihayet vâsi¹¹ bir denizin ziyalar içinde ufka dökülen hayali adaları gibi müphem, nermin bir ateş-i beyaz üzerinde lerezende, istidad-ı ehval tevali ediyordu.

Ah sabahlan erkenden buradaki letafeti, ciyadeti⁶ tarifeye söz bulamıyorum, denizin nezaketini, taravetini, yeşilliğini, nihayet şu Boğaziçi sabahının bekâretini görmeli, Necib...

Ve vapur Boğaziçi'ne şitap eden² halk ile taşarak, köprüden çözülüp Boğaz'ın mavi sinesine gömüldükçe kendisi için bir inşirah,³ gitgide çoğalan bir güşayış⁴ oldu. Etrafına bakarak hep şad ve handan bulduğu yolcuların bahar ile sermest hayatları, süruru arasında pürzevk bir hayat hissediyor, geniş nefesler alarak kırların telatun eden⁵ yeşilliklerinin, renk renk çiçeklerinin taze kokulanyla bir zindeğî,⁶ bir faaliyet ve galeyana boğuluyordu.

Suad birdenbire, "Oh bakınız..." dedi; güneş Büyük-dere Koyu'nun üstünde hafif dumanlar arasında bir kırmızı billur gibi mehip, kararıyordu. Etraflarını serin bir deniz havası keskin rayihasıyla sarmıştı; deniz uzakta bir pervane sesiyle homurdanıyor, arkalarında Tarabya'ya doğru bir gümüş incilasıyla,² halim ve munis temevvüçle-riyle akıyordu.(sh.201,204,220,229,153,92,88,89,71,63,59,57,56,98)

Cümle Bozuklukları :

Karı koca kararlarını yarına verip, kendisine baktıkları zaman aksilik olsun için, "Mümkün değil, yarın İstanbul'a gideceğim..." diye başını salladı.

Suad bir bilememezlik, bir mukavemet edeme-mezlik ile bitap, sanki beraber olamamalarının acısını ne kadar birbirleri için yaşadıklarını anlatarak çıkarmak için nazarlar derin derin bakiştılar.

Nihayet, nihayet işte bitmişti ve sadece kendi sebeplerine bitmişti.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Mehmet Rauf büyük bir üslupçudur. O, Eylül romanında psikolojik durumun en iyi ifadesi için dilin bütün imkanlarını kullanmış. Günümüzde bile verdiği mesajla önemini korumuş ve Eylül romanıyla haklı bir üne kavuşmuştur.

11. EDEBİ EKOLLERE GÖRE ESER

Eylül romanını edebi ekollere göre değerlendirdiğimizde içinde her ne kadar da romantik duygular ve aşk olsa da Realizm akımının etkisindedir. Kısacası Eylül, Realist bir romandır. Çünkü yazar eserinde, çevre karakter, töre(gelenek), gözlem, tasvir, dil ve üslup bakımından incelendiğinde realizmin tüm özelliklerini içinde barındırmaktadır.

Çevrenin kişileri olumlu veya olumsuz etkilemesi, çevrenin, doğanın tüm ayrıntılarıyla tasviri Necib ve Suad'ın aşk duygularının başlangıcı ve sonrasına yönelik uzun ruh tahlilleri dilde mükemmele ulaşmak için gösterilen titizlik bize realizm akımının tüm özelliklerini vermektedir. Bundan dolayıdır ki Eylül romanı Realist bir romandır.

12. KONUSUNA GÖRE ESER

Eylül romanında Mehmet Rauf, olaydan ziyade kahramanların duygu ve düşüncelerini, sıkıntı ve beklentilerini, iç dünyalarını, ruh hallerini işlediği için bu özelliklerinden dolayı roman psikolojik bir romandır.

Eserde dış dünyaya yönelik olarak eylül ayı, deniz, kuşlar, ağaçların durumu ve gitgide havaların bozulması gibi konular işlenmiştir ki bunlar kahramanların iç dünyalarında yaşadıkları çalkantılarla uyumludur.

Eylül'ün , psikolojik roman oluşunun başlıca göstergesi Suad ile Necib'in ruhsal bunalımlarını yazarın ustaca yansıtmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bunları örneklendirecek olursak:

a) Eldivenlerinden birinin yok oluşu hakkında:

"Suad, ikisini beraber diye aldığı eldivenin bir tane olduğunu ancak arabada fark etti. Acele ile yalnız birini almış olmak ihtimalini başını sallayarak reddediyordu, şemsiye ile beraber ikisini de piyanonun üzerine koyduğunu ve oradan alırken piyanonun üstünde başka bir şey kalmadığına dikkat ettiğini söylüyordu.

Bu akşamüstü Tarabya'ya kadar gidip dönmek için çıkıyorlardı. Necib yalnızca inerken piyanonun üstünde Suad'ın şemsiyesiyle eldivenlerini gördü; bir anda bu eldivenlerde onu koklamak emeline tahakküm edemedi ve titreyerek eğildi, bunları ağzına götürdü; oh, her zaman havada olan bu rayiha işte şimdi elinde idi ve eldivenlerin nesci¹ o kadar onun eli gibi nerm² ve rakik idi ki sahihten onun ellerini kokluyormuş gibi geliyordu. Bir an oldu ki bunları alıp saklamak ne büyük bir saadet olduğunu acı bir hasretle düşündü ve bir cinayet yapıyor gibi titreyerek, sapsarı, bunların birini cebine soktu.

Suad, ikisini beraber diye aldığı eldivenin bir tane olduğunu ancak arabada fark etti. Acele ile yalnız birini almış olmak ihtimalini başını sallayarak reddediyordu, şemsiye ile beraber ikisini de piyanonun üzerine koyduğunu ve oradan alırken piyanonun üstünde başka bir şey kalmadığına dikkat ettiğini söylüyordu. Süreyya, "Belki arabaya gelirken düşürmüşsündür" dedi, Necib bir ibzal-i kelamla³ Süreyya'ya bir şeyler anlatıyor, Suad'ı düşündürmemek için tuhafliklarla birtakım sualler buluyor, onun dalgın düşüncesinden korkuyordu. Suad, "Tuhaf acaba ne oldu, besbelli öyle..." dedikçe, sanki eldiven cebinden çıkarak, "Buradayım" diyecekmiş zannediyor, yüreği hopluyordu.

Ve bu eldiven meselesi unutulduğu zaman onun yegâne malı, mal-ı kıymettarı oldu; o pürhayat bir el, sanki Suad'ın eli gibi geliyordu; ve onun eline malik olmak Ne-cib'i saadetinden çıldırtıyordu.(sh. 159)

b) Suad'ın şüphelenmemesi için:

"Necib, bir ibzal-i kelamla(söz bolluğu) Süreyya'ya birşeyler anlatıyor, Suad'ı düşündürmemek için tuhafliklarla bir takım sualler kuruyoe, onun dalgın düşüncesinden korkuyordu. Suad, "Tuhaf acaba ne oldu, besbelli öyle..." dedekçe, sanki eldiven cebinden çıkarak, "Buradayım" diyecekmiş zannediyor, yüreği hopluyordu."

Bu akşamüstü Tarabya'ya kadar gidip dönmek için çıkıyorlardı. Necib yalnızca inerken piyanonun üstünde Suad'ın şemsiyesiyle eldivenlerini gördü; bir anda bu eldivenlerde onu koklamak emeline tahakküm edemedi ve titreyerek eğildi, bunları ağzına götürdü; oh, her zaman havada olan bu rayiha işte şimdi elinde idi ve eldivenlerin nesci¹ o kadar onun eli gibi nerm² ve rakik idi ki sahihten onun ellerini kokluyormuş gibi geliyordu. Bir an oldu ki bunları alıp saklamak ne büyük bir saadet olduğunu acı bir hasretle düşündü ve bir cinayet yapıyor gibi titreyerek, sapsarı, bunların birini cebine soktu.

Suad, ikisini beraber diye aldığı eldivenin bir tane olduğunu ancak arabada fark etti. Acele ile yalnız birini almış olmak ihtimalini başını sallayarak reddediyordu, şemsiye ile beraber ikisini de piyanonun üzerine koyduğunu ve oradan alırken piyanonun üstünde başka bir şey kalmadığına dikkat ettiğini söylüyordu. Süreyya, "Belki arabaya gelirken düşürmüşsündür" dedi, Necib bir ibzal-i kelamla³ Süreyya'ya bir şeyler anlatıyor, Suad'ı düşündürmemek için tuhafliklarla birtakım sualler buluyor, onun dalgın düşüncesinden korkuyordu. Suad, "Tuhaf acaba ne oldu, besbelli öyle..." dedikçe, sanki eldiven cebinden çıkarak, "Buradayım" diyecekmiş zannediyor, yüreği hopluyordu.

Ve bu eldiven meselesi unutulduğu zaman onun yegâne malı, mal-ı kıymettarı oldu; o pürhayat bir el, sanki Suad'ın eli gibi geliyordu; ve onun eline malik olmak Ne-cib'i saadetinden çıldırtıyordu.(sh. 159)

c) Eylül ayının doğada kendini göstermesi üzerine:

"-Ama dün, evvelki gün ne kadar parlaktı, bir yaz günü gibi.

-E, sonbahar bu... Artık bu kadar letafet ve hararet verdikten sonra! Eylül'den daha ne beklenir. Eylül malum ya hüznün ve matem ayıdır.

O zaman Suad'a da hayatının şu devresi kendi ömrünün, kendi kadınlık hayatının eylülü gibi geldi. Eylül... Birkaç gün hava ne kadar güzel olsa da bu kadarcık fani bir güzelliğe bile minnettar olmak lazım gelen bir ay; içine birkaç günlük kış hücumundan acı düştüğü için o güzel havaların, devamlı yazın artık nasıl geçmiş, sadece bir mani olmuş olduğunu hissettiren bir esef ve hasret ayı... Onun hayatı da öyle değilmiydi? Son günlerin letafeti ile beraber, şimdi yine imkansızlığa, yine hüznün ve kasvete düşmemiş miydi? Tıpkı şimdi düşündüğü gibi, nasıl yaz elindeki saadetten bihaber geçip ilk kış hücumuyla teessüf ederse, o da demin anlamamış, tahassür etmemiş miydi? Tekrar hayatına başlamak arzusu, bu gün tekrar yaz olmak emeli gibi değil miydi? Bir senedir onu harap eden endişelerin, melallerin ne olduğunu artık iyice görüyor, "İşte benim eylül'üm!" diyordu.(sh. 230)

Ve Suad bu kadar lakayt ve müstehzi sesle, bu yabancı soğuk tavırla daha müteellim, "Hayır, sizin için" dedi, "Sizi hasta diyorlardı da..."

Necib artık gitmek üzere, sadece, "Yanlışlık olmalı, bilakis hiçbir şeyim yok..." diye homurdandı.

Suad ağlamak isteyerek ona baktı, "Nasıl yok, lakin işte renginiz, gözleriniz pekâlâ gösteriyor ki hastasınız, sabaha kadar öksürdünüz, bir kere şu havaya baksanıza..." demek için yandı, ruhu şikâyetlerle malamal idi; fakat onda o kadar hain bir lakaytlık vardı ki kalbinin acısını his-settirememekten meyyus oldu. "Hayır dün gece ben yanılmışım... Sevmiyor, sevmiyor..." diye tekrar yerine düşer gibi oturdu. Ne kadar yalvarsa onu burada alıkoyamaya-cağı emniyeti ile gözleri yaşlanmış, elleri titreyerek, asabiyetle tekrar dikişine eğildi. Fakat onu böyle bırakacak mıydı, tekrar onu bir şey söylemeden gönderirse her şeyin bütün bütün biteceğini, mahvolacağını görüyor, ona her Şeyi anlatıp af dilemek, bahusus onu kurtarmak için yanıyordu; fakat her vakitki gibi ruhunda seylabeler, fırtınalar varken sadece titreyerek çeneleri kilitleniyor, hiçbir şey söyleyemeyeceğini, onun yine bütün bütün yeis ve garazla çıkıp gideceğini görüyordu.

Necib hiçbir şey söylememek azm-i katiisiyle çıkıyor-ken birden tehacüm eden bir tehevür dumanı içinde boğulur gibi döndü:

- Bir de sahihten hasta olmuşum ne olur? dedi. Artık bu hayat o kadar ehemmiyet verilecek bir şey midir zannediyorsunuz?

Onun sükût ederek dikişiyle meşgul oluşuna uzun uzun bakıp haşin, kindar, acı bir sesle:

- Bilakis, dedi, ben ondan o kadar usandım, o kadar usandım ki bir ayak evvel bitsin diye bekliyorum... Evet o kadar usandım...

"Niçin, ne oldu?" Suad'ın ağzında bu sözler vardı, fakat söyleyemedi, boğuluyordu; hıçkırmaya müheyya, elim bir nazarla bakarak sadece, "Necib..." diye inledi ve gözlerinden yaşların akacağını hissederek tekrar dikişine kapandı. Genç kadının bu hitabında o kadar derin bir elem vardı ki Necib'i titretti.

O zaman delikanlı biraz müteessir, biraz mahzun, acı acı, "Evet Necib," diye şikâyet etti. "Fakat biliyor musunuz ki bu şikâyetle ne kadar haklısınız... Ama ne kadar haklısınız... Lakin şikâyet edecek, ağlayacak, feryat edecek bir kimse varsa o siz değilsiniz, benim... Asıl ben: Ah Suad, diye feryat etmeliyim, fakat yalnız Suad diye değil, beni öldürdün Suad, beni öldürdün, diye feryat etmeliyim... Zira sen gerçekten beni öldürdün Suad... Sana benim nasıl inandığımı, benim için ne büyük bir kuvvet, nasıl bir hayat olduğunu bilmiş olsaydın..."

Suad hıçkırıklarıyla boğulur gibiydi, Necib'in sesinden hararet ve sirişk ile bütün bütün sarsılmıştı, "Lakin yemin ederim ki..." diye baktı.

Necib yine o acı hararetle gülerek:

- Oh yeminlerimiz.... diye kesti. Bir sürü masal... Bunları hep biliyorum... Burada Boğaziçi gibi serbest ve rahat olmadığınızdan şikâyet edeceksiniz değil mi? Lakin ben sizden o kadar büyük, o kadar çok bir şey mi istiyordum? Haftalarca burada bir nazarınız için köpekler gibi süründüm , siz benden

bir tebessümü, bir nazarı esirgediniz. .. İşte sizin yeminleriniz... Benim hürmet ve riayetimden bir şüpheniz mi vardı, benim sadakatimde bir kusur mu gördünüz? Hayır değil mi? Sadece bir sözle, bir işaretle beni temin etseniz bana sadece: "Hâlâ seviyorum, fakat korkuyorum..." deseniz ben sizin için aylarca ateşlerde yanar, saadet ve ümitle beklerdim...

Vahşi bir kinden mahzun bir şikâyet ve esefe geçmiş, sobanın yanında, ayakta, ağlar gibi söylüyordu ve Suad'ın hâlâ mahmumane bir faaliyetle dikişle meşguliyetine bakarak devam etti:

- Fakat siz hiç, hiçbir şey yapmadınız... Bir nazarınız bana bir ay elverir, bir tebessümünüz sizden günlerce mahrum yaşamak için kuvvet verirdi, siz bunları esirgediniz ve beni defettiniz... Söyleyiniz, benim ne kabahatim vardı, ben size ne yaptım?

Sükût etti, cevap bekler gibi idi, onun hâlâ bir cevap vermediğini görerek inler gibi, "Ah beni nasıl defettiğinizi benden nasıl kaçtığınızı düşündükçe..." diye ah etti, sonra tekrar gittikçe tehevür eden bir sada-yı yeisle:

- Ve şimdi acıyorsunuz öldürdükten sonra şimdi merhamet öyle mi?...

Fakat artık istemiyorum, sizden hiç bir şey istemiyorum... Zira artık her şeyden bıktım, bekliyorum ki bir ayak evvel her şey bitsin de kurtulayım. Anlıyor musunuz, artık kurtulmak istiyorum...

Suad, Hacer meselesinde nasıl yanıldığını anlıyor, affolunmak için yanıyordu. Onu müteessir ettiğini anlayan Necib daha hasretle, sanki kendi kendine söylüyormuş gibi yavaş bir sesle:

- Halbuki ne emellerim vardı? dedi. Ne güzel emellerim vardı, gideriz diyordum, benimle beraber gelirsiniz zannediyordum... Ne delice, ne gülünç bir hülya, değil mi?

Acı acı gülümsedi:

- Size bir kaşane takdim edemem. Fakat birbirini çok sevdikten sonra neyin ehemmiyeti kalır diyordum. Aşk her şeyi unutturur diyordum... Beni gerçekten seviyorsu nuz zannediyordum!

Birden, Suad'ın gözlerinden, eğilmiş olduğu dikişe yaşların sukutunu gördü. Ve namütenahi şevk ve sürurla:

- Ah, ağlıyorsunuz diye sevindi, ağlıyorsunuz, demek, seviyorsunuz, demek hâlâ seviyorsunuz? Onlar hep yalandı değil mi? Ah bir kere buna emin olsam Suad, bir kere daha emin olsam senden ayrı bile yaşamak için kuvvet bulacağıma yemin ediyorum... Ah seni ne kadar delice sevdiğimi bilsen Suad, bir bilsen...

Sesi derin bir feryat ile söndü; Suad, o artık daha ziyade mukavemet edemeyerek dikışıyle yüzünü kapatmıştı; ve Necib onun hıçkırdığını işiterek bitap-ı saadet, oraya bir koltuğa düştü ve orada mest ve nalan, kollarını ona uzatarak:

- Ah bu yaşlar, bu yaşlar, diye feryat etti, zannediyorum ki hayatım çoğalıyor...

Onun bükasına meftun, kendi de ağlamaya müheyya, bir müddet sükût ile onun ağlayışını dinledi. Uzun kahırlardan sonra, yeislerden sonra bu nagehani saadet bütün kabiliyet-i âşıkaneşini son derece-i feragata isat etmişti; ona bakarken, onun kendisi için ağladığını işiterek onun bir nefesi için orada ölüp gitmek kadar büyük saadet olamaz gibi geliyor ve gerçekten böyle olacakmış kadar mest ve mesut bekliyordu. Ona son derece merhamet ve himaye hissiyle memzuç bir meftuniyetle uzun uzun baktı, sonra birdenbire kalkıp yanındaki koltuğa giderek derin bir enin-i istirham ile yalvarmaya başladı, "Ah Suad, gel gidelim," diyordu, "Gel her şeyi unutalım, her şeyi bırakalım... Bak sana artık söylemeye cesaret ediyorum Suad, ölünceye kadar, saniyelerine kadar hayatım senindir.. . Gel bunu kabul et Suad, bak ağlayarak yemin ediyorum ki beni ne kadar mesut edeceğini kabil değil anlayamazsın..."

İkisi de mesut, aciz, bu teklifin ciddiyeti altında bila-ihhtiyar ezilerek sükût ettiler, bir an oldu ki nazarları derin bir şükran ve saadette parladı, ikisi de birbirlerine ne kadar merbut ve müteşekkir olduklarını gördüler; fakat hemen ikisinde de bir zulmet peyda oldu; gayr-i ihtiyari birinde peyda olan Süreyya mülâhazası sanki diğerine de sirayet etmişti ve sapsarı, mütereddit bakiştılar. Gözlerin başladığı mülâhazayı genç kadın ikmal etti, nihayetsiz bir yorgunluk ile, "Hayır, Necib hayır" dedi; "Bana birbirimizden o kadar şey istemeye hakkımız yoktur gibi geliyor... Hem her şeyi unutsam bile Süreyya var, bilsen ona ne kadar acıyorum Necib... Bile bile ona bu fenalığı etmek o kadar fena geliyor ki... Düşün, onun için bu ne acı bir hakaret olur değil mi?"

Henüz yaşları kuramamış mahzun gözleri, nazarlarının derin hararetiyle bakarak cevap bekliyor gibi idi; Necib bu nazarda namütenahi bir hüznün ve rikkat, bir esef ve feragat görüyor ve Suad'a bir an olsun bu kadar malik olmak Süreyya'nın hayatı kendi rey ve rızasına merbut bulunmak o kadar yakın, samimi, hâkim olmak onu o kadar mest ediyordu ki müteşekkirane tasdik ettik. Bu saadeti- nin içinde bir zaman kendini o kadar kahr ve zebun eden acı mülâhazalardan gafildi, maahaza bu tasavvurun ne kadar gayr-i kabil-i icra olduğunu hissediyordu; ona Süreyya için, "O ne olursa olsun!" demekte ruhuna ağır gelen bir küçüklük, ona bir adem-i liyakat görüyor ve genç kadını sadece aşkıyla icbar değil, ikna edecek, Süreyya'yı ihmal ettirecek birçok delail ibraz edebileceğini düşündüğü için bile kendini levh ediyordu. Ve bir kere bu mülâhazalara geçince, hareketlerinin akıbetini yalnız bir noktadan düşünmek birden bütün nukat-ı nazara onu sevket-mişti. İlk hamlede böyle müellim bir cerihaya sebep olacağını görerek Suad'dan o kadar fedakârlık isteyemeyeceğini anlıyor, hatta teklifinin

ciddiyet ve cesaretiyle eziliyordu. Ve bir saniye daha sükût ederse hararet ve cazibenin muhtel olacağını bildiği halde de bu saniye bir kararsızlık ve mücadele arasında geçmiş bulunuyordu; öyle ki genç kadın, tereddütle ona bakarken onu bir saniye içinde yine pek zayıf ve nalan gördüğü için taaccübe, taaccüpten tahattura intikal ederek, hep mazilerini bir anda yaşamış gibi oluyor, kendine daima müfteris bir mücazat gibi görünen aşklarının atisini düşünerek tereddütü kuvvet buluyordu. O kadar tecrübe görmüşler, öyle meraretlerle mecruh olmuşlar, öyle şeyler hissetmişlerdi ki bu iki dakikalık sükûtun nihayetinde birbirlerine bakarken, sanki o ayrı düşünülmüş, korkulmuş şeyleri birbirlerinin gözlerinde görür gibi oluyorlardı. İkisine de aşk irade-i beşeriye haricinde bir hayat-ı hususiyeye malik olduğu için itaatten ziyade zalimane tahakküm eden bir canavar gibi geliyordu. Suad ona, "Hiç değişmeyeceğine emin misin?" gibi bakıyor zannediyordu ki bu suali sorsa sahihten Necib cevapta duçar-ı müşkilat olacaktır. Genç kadın bu mülahaza içinde o kadar gömülmüştü ki Necib başını kaldırıp derin, bitap bir esefle, "Evet, hakkın var!" dediği zaman iki dakika evvel söylediğini unutmuştu, onun için bu sözün manasından yalnız artık her şeyin bittiği meraretini duydu; Necib de, o da bu sözü telaffuz eder etmez, bir an emniyet ile temellük hissi hâsıl ettiği için bu devam edecek zannederken yerine acı bir hicranın kaim olduğunu görünce nasıl bir saadetten mahrum olduğunu anlayarak yandı, o ateşle, "Fakat beni sev Suad, beni sev!" diye inledi. Kaybettiğini tazmin etmek istiyormuş gibi bir tehalükü, bir meshufiyeti vardı, şimdiden nedamet kendini istila ediyordu, "Hiç olmazsa vaat et Suad," diyordu, "Beni seveceğini vaat et... Beni, beni, yalnız beni... Vaat et, bari kalbin benim olsun, beni hiç unutma... Ah söyle Suad! Söyle, hiç olmazsa sevdin mi, böyle sevdin mi?"

Bu kadar yakından, bu kadar hararetle ilk defa mülaki olan Suad, ömrünün aşkla, esefle, hasretle en aciz ve zayıf bir zamanında, bu ateşle bütün bütün harap oluyordu ve sözü kâfi görmüyormuş gibi haykırmak isteyerek, canını verir gibi ellerini uzattı, o bunları tuttuğu an zarfında Necib bu uzun ve mahrum aşkın bütün mükafatına nail olmuş gibi mesut, öldüm zannetti. Başka bir hayatta, başka bir âlemdeymiş gibi titriyorlardı. Ve bu uzun bir temin-i aşk, ahlarla, gözyaşlarıyla, çarpıntılılarıyla ikisinin de ruhunu mezc ve tevhit eden, sözlerin bütün ruh ile içildiği, hüviyetlerin birbirinde hal ve medhuş olduğu bir an-ı aşk oldu. Birisi sadece onu sevdiğine ve onu seveceğine, diğeri bir emniyetle işkencelere tahammül edeceğine yemin ediyorlardı. Necib, "Sadece, müsaade edersen, ayda yılda bir, Necib birkaç saat buraya gelir" diyordu. "O zaman bir nazarın bana hayat olur, bir tebessümün kuvvet verir, değil mi?" Şimdi, fedakârlıklarının, elele sadece kendilerini mest ettiği devresinde, bir gaflet-i hayal ile her zaman aynı tahassüsle mesut olacaklarmış gibi, memnun ve müteşekkirdiler. Sonra yadigâr meselesi çıktı; Necib "Bende var ama, pek zavallı bir yadigâr, çalınmış..." diye o kadar mest olduğu tek eldiveni çıkardı. "Ben size bunu vereyim..." Onu kalbinin üstünde o kadar taşımıştı ki hemen kalbi olmuştu, "Fakat siz bana..." diyordu; o zaman genç kadın gömleğinden bir şey çıkardı; bu aynı eldivenin diğer tekiydi. O da öteki o zamandan beri saklamıştı; ve Necib bunu görünce o kadar mesut oldu ki eldiveni de bunu tutan eli de kaparak ağzına götürdü. Ve ilk defa olarak dudakları ona temas

etti. Bu elde evvela bir tuğyan-ı ismet vardı, fakat o kadar titriyordu ve Necib o kadar ısrar etti ki nihayet bütün bütün mukavemetsiz kaldı.

Kendilerinden başka şeyleri o kadar unutmuşlardı ki saatin sesi onlar için acı bir tembih oldu. Genç kadın ellerinin onun ellerinde olmasından sıkılmış, Necib bunları bırakırsa ne yapacakmış gibi, mahrum, müştak, şimdiden bu saadetten bile ayrılmak mecburiyetiyle nalan kaldılar. Fakat ayrılmak lazım geliyordu. O zaman Necib yana yana ondan son bir lütuf daha istirham etti; bunu korkarak, titreyerek, ninesinden rica eden bir masum haliyle söylüyordu; onu gözlerinden bir kere, son defa öpmek istiyordu, "Madem ki ayrılıyoruz..." diyordu; onları o kadar sevmiş, asıl onları sevmiş, hayatında onlar kendine o kadar saadet vermiş ve o kadar saadet vaat etmişti ki şimdi böyle ayrılmak pek güç geliyordu; ve Suad'ın hafif bir tereddütle, bir reng-i hicapla kapanır gibi titreyen gözlerinden öptüğü zaman bunlardan onun vücudundan ayrılmak, bu elleri bırakıp çıkmak, bu nihayetsiz rüya-yı saadetten avdet pek zalim, pek müfteris bir şey oldu; bu elemnak zehralud, muharrip bir ceriha gibi yanmaya başladı. Necib çıkıyordu, ikisine de bundan sonraki hayatları yaşamaya değmeyecek bir zulmet gibi, enindar, boş, ebra-lud bir çöl gibi geliyordu. Beyhude yere feda edilmiş hayatların hüsraniyla ezilerek ikisi de bir dakikalık bir gafletin eseri olan bu ittifak için birbirine haykırmak istiyorlar, fakat muktedir olamıyorlardı; ve ikisi de yalnız kalınca bir yük taşımış da düşüyormuş gibi, fakat kalkmayıp can vermek isteyecek kadar bitap ve mecruh, sanki hunalud serildiler.(sh. 353,354,355,356,357,358,359,360,361)

13. ANLATIŞ TARZINA GÖRE ESER

Eylül, üçüncü şahıs ağzından anlatılan bir romandır. Çünkü Eylül'de, herşeyi gören, bilen, sezen, izleyen, duyan bir anlatıcı vardır ki o yazarın kendisidir yani III. Kişidir. Yazar kendini tümüyle gizlemiştir. Realist bir roman olan Eylül bu yönüyle de realizm akımının özelliğini taşımaktadır. Yani yazar kendini tümüyle gizleyerek, gizli bir kamera titizliğiyle herşeyi gözleyen ve olduğu gibi yansıtan bir III. kişi olarak karşımıza çıkar.

III. kişili anlatıcı genellikle di'li geçmiş zaman veya hikaye birleşik zamanı kullanır.

Süreyya'nın bu gece canı pek sıkılıyordu, "Adam bırak!" dedi. Pederine dargınlığını bütün köye teşmil ediyordu; sayfiyeye çıkacakları zaman o kadar ısrar etmiş, fakat bu sefer de sahil bir yere girmeye babasını razı edememişti. Büyükbabalarının vaktiyle gelip nasıl budala bir hesap ile "şu taş ocağında" yaptırdığı bu köşk, onları her sene başka yere gitmekten menediordu. Bütün kışın o, Boğaziçi'ni kurarken yine koşup geldikleri "şu çöplük", çocukluğundan beri yaşaya yaşaya usandığı bu hali çöl, onu artık çıkıp gezmekten menedecek kadar bıktırmıştı!

- Evet, sorma... Patlıyorum... Burası zaten yaşanılacak bir yer mi? Allah'ın kırı... Hele bu yemekten sonraki saatler... Sabahleyin yemeğe kadar, akşamüstü... Hasılı her zaman insan boğuluyor... Herkes böyle birer köşede eziliyor... Kendimi bostan kuyusunda zannediyorum.

14. TÜRK EDEBİYATINDAKİ ROMANLARA GÖRE ESER

Servet-i Fünun Edebiyatının teşekkülü ile ortaya konmuş psikolojik roman tarzındaki ilk eserimizdir.

Roman tekniğinin gerek dil, gerekse üslup bakımından ve teknik açıdan olgunlaştığı dönem olan Servet-i Fünun döneminde Eylül ilk psikolojik romanımızdır. İlk edebi romanımız olan Namık Kemal'in İntibah adlı romanından yirmi beş yıl sonra 1901'de yayınlanmıştır. Bununla birlikte kendinden öncekilerle karşılaştırılamayacak kadar farklı bir ustalığın eseridir. Bununla da kalmamış aradan geçen bir asıra rağmen üslubu, konusu, kuruluşu, tipleri ile bugüne kadar gelen romanlarımız içinde Eylül müstasna bir yere sahiptir.

Servet-i Fünun döneminde romanda;

- * Batılı örneklere uygun teknik açıdan güçlü eserler verilmiş
- * Natüralist ve realistler örnek alınmış
- * Yabancı tamlamalar çok kullanılmış
- * Anlatımda tek düzelikten kurtulmak için değişik kalıplar, uzun cümleler kullanılmış

* Eksilteli cümlelere yer verilmiş, noktalama işaretleri çok sık kullanılmıştır.

* Söyleyiş ustalığına önem verilmiştir.

* Mekan İstanbul'dur.

* Konu gerçek yaşamdan alınmıştır.

* Kahramanları aydın kişilerdir. Alafranga eğitim almışlardır.

* Yazar anlatımda kendini gizlemiş, olaylar kahramanların gözüyle verilmiştir.

* Çevre tasviri önemlidir.

* Ruhsal çözümlemelere geniş yer verilmiştir.

Eylül, romanı "dil" de çok ağır tamlamalar kullanmak dışında bütün bu özellikleri taşımakta ve yazarı Mehmet Rauf da Eylül romanıyla Servet-i Fünun'un ikinci büyük romancısı yapmıştır.

15. ROMANDA VERİLERİ İSTENEN MESAJ

eserde aşk'la evlilik ahlakının çatışması üzerine durulmuş, Necib ile Suad'ın ahlaki değerler ve sosyal hayat karşısındaki ümitsiz bir macera haline gelen aşkları roman boyunca hoş karşılanmış gibi gözüksede romanın sonunda bu yasak aşkın kahramanları ölüme mahkum edilirler.

Eylül romanında Necib tutulduğu "yasak aşk" ın girdabı içinde kendisiyle, nefsiyle amansız bir mücadeleye giriyor. Benzer mücadeleyi suad'da veriyor. Biri arkadaşına, diğeri kocasına ihanet konumunda bulunmamak için olağanüstü çaba harcarlar.

Suad ile Necib'in vicdan azabı çekmeleri, çıkmazlar içindeki aşklarının derin hazlarını, acı ve ıstıraplarını içlerine gömmeleri ve birlikte ölüme koşmaları bize eski edebiyatımızdaki halk hikayelerini anımsatmaktadır. Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin gibi iki sevgili ölünce kavuşurlar. Eylül'de de Suad ve Necib'in aşklarında cinsi bir temayüz yoktur. Ölüm aracılığı ile bu iki sevgili yeni bir yaşamda yeniden birleşmişlerdir.

Tüm bu kurguyla eylül'de verilmek istenen mesaj evlilik yaşamında bir başka yasak aşka gerekçesi her ne olursa olsun ne toplum ne de kişi vicdanı açısından yer yoktur. Yasak aşk her ne kadar bir bağ kuruyor ve mutluluk veriyor gibi görünse de büyük bir kopuşu da beraberinde getirmektedir.

Türk toplumunda ve Türk insanının ahlaki değerlerinde evlilik içi yaşanan yasak aşk hoşgörü kabul etmez.

Ayrıca eserde okuyucuya verilmek istenen önemli bir mesajda: Evlilikte duygusal bağlantının sağlamlığı ve eşlerin anlayış ve davranış bakımından aynı zevklerde birleşmesinin evliliğin sürekliliği için gerekli olduğu görüşüdür.